

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyriometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Studijní obor: *Řízení v sociálních službách*

Bc. Stanislava Havlová

**Implementace standardů kvality do činnosti
orgánů sociálně-právní ochrany dětí**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Thelenová Ph.D.

2015

PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.“

V Záhvoří dne 30.10.2015

.....

Stanislava Havlová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji PhDr. Kateřině Thelenové, Ph.D. za neocenitelnou a vstřícnou pomoc, cenné rady a připomínky při vypracování této diplomové práce

Dále děkuji svým kolegyním Ing. Kateřině Stránské a Mgr. Andree Brožové Doubkové za podporu.

Obsah

ÚVOD	1
I. ČÁST TEORETICKÁ	5
1. Sociálně-právní ochrana dětí	5
1.1 Vymezení sociálně-právní ochrany dětí	5
1.2 Základní parametry sociálně-právní ochrany dětí	7
1.3 Cílová skupina sociálně-právní ochrany dětí	12
1.4 Legislativní ukotvení sociálně-právní ochrany dětí v právním řádu ČR	13
2. Modely kvality a kvalita v sociální práci	14
2.1 Kvalita	15
2.2 Kvalita ve veřejné správě	19
2.3 Kvalita v sociální práci	21
2.4 Kvalita v české sociální práci	25
3. Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí	26
3.1 Kontext standardů kvality sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a obecných modelů kvality	30
3.2 Důvody implementace standardů SPOD	33
3.2.1 Síť služeb	36
3.2.2 Profesionalizace sociálně-právní ochrany dětí	41
3.3 Kontrola plnění standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí	46
Shrnutí	49
II. ČÁST PRAKTICKÁ	50
1. Cíl a předmět výzkumu	50
2. Kontext výzkumu	52
3. Metodika výzkumu	57
3.1 Rozbor dokumentů	58
3.2 Telefonické interview	65

3.3 Polostrukturovaný rozhovor	67
4. Vzorčky respondentů a jejich charakteristika.....	70
4.1 Pracovníci obecních úřadů obcí	71
4.2 Pracovníci Městského úřadu v Turnově.....	71
4.3 Pracovníci pověřených organizací.....	73
5. Realizace a vyhodnocení telefonického interview a rozhovorů	75
6. Implementace dat z výzkumu	87
Závěr	91
SEZNAM ZKRATEK	93
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	94
PŘÍLOHY	107
Standardy kvality sociálně-právní ochrany	107
Základní archy	120
Historický exkurs do vývoje kvality sociální práce v sociálně-právní ochraně dětí	136

ÚVOD

Rok 2012 znamenal významný přelom pro další směřování sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Veliký podíl na aktuálním vnímání a následném legislativním ukotvení postavení dětí v České republice má Evropská unie. Ta často České republice vytýkala nedostatečné zajištění práv dětí na rodinný život. Odezvou byly výrazné změny v ochraně práv dětí, ukotvené legislativou, zejména zákonem o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Na proces unifikace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami reaguje především novela tohoto zákona č. 401/2012, která vstoupila v platnost dne 1. 1. 2013. Naplňuje některé z úkolů vyplývajících z *Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009–2011* (usnesení Vlády ČR č. 883, 2009). Tento dokument určuje podmínky pro systematickou práci s rodinou a definuje zásadní aktivity pro zvýšení kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami.

Jednou z klíčových oblastí, na níž je zaměřena pozornost, je zvýšení kvality a efektivity sociální práce a zajištění jednotných postupů při výkonu sociálně-právní ochrany dětí na celém území ČR. Dále má být dosaženo spravedlivého financování, jasného řízení a personálního obsazení, včetně potřebného vybavení všech úřadů orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Požadován je též etický rozměr práce s ohroženými dětmi (usnesení Vlády ČR č. 883, 2009).

Postupy k dosažení výše uvedených cílů jsou vytyčeny v *Národní strategii ochrany práv dětí „právo na dětství“* (usnesení Vlády ČR č. 4, 2012). Těchto cílů má být dosaženo zavedením standardů kvality u všech orgánů zajišťujících sociálně-právní ochranu dětí. Jedním z důvodů pro zavedení standardů kvality je zjištění, že při výkonu sociálně-právní ochrany dětí převládá roztržitost postupů nejen mezi jednotlivými úřady, ale i mezi

jednotlivými pracovníky konkrétního pracoviště. Zavedení standardů kvality má tento stav změnit.

V České republice byly doposud standardy definovány zákonem pouze v oblasti sociálních služeb (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). Sociálně-právní ochrana dětí je první agendou přenesené působnosti, která má být vykonávána dle zákonem daných standardů kvality práce. Jde tak zároveň o první oblast, kde dochází k zavedení standardů kvality v rámci standardizace veřejné správy.

Proces standardizace se vztahuje i na osoby, které mají k sociálně-právní ochraně dětí pověření a na zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zde je však třeba mít na zřeteli určitý rozdíl od orgánů státní správy. Osoby pověřené a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc se v některých oblastech přibližují sociálním službám, kde žadatel přichází dobrovolně, a zákonem jsou upraveny povinnosti poskytovatelů. Orgány sociálně-právní ochrany dětí musí pracovat i s klienty, kteří nepřicházejí z vlastní iniciativy a v některých případech je nutné vůči nim činit i represivní opatření na ochranu dětí. Pracovníci těchto orgánů proto nejsou v očích veřejnosti často vnímáni jako pomáhající profesionálové. A právě tento obrat by měl nastat, dle Ministerstva práce a sociálních, se zavedením standardů kvality v této oblasti.

Úplné znění standardů kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany a pověřenými osobami tvoří podstatnou součást této diplomové práce. Vzhledem k tomu, že smyslem této diplomové práce není popis jednotlivých kritérií těchto standardů, nejsou zahrnuty v praktické části a jsou obsaženy v příloze č. 1.

Implementace standardů má přispět ke zkvalitnění poskytování sociálně-právní ochrany dětí, být ku prospěchu klientům a zároveň přínosem pro samotné sociální pracovníky při praktické realizaci výkonu agendy sociálně-

právní ochrany dětí. Smyslem tak nemá být pouze jejich formální naplnění, vyžadované legislativou, ale je třeba, aby se s nimi všichni pracovníci ztotožnili. Je nutné, aby je zejména samotní pracovníci vnímali jako účinný nástroj přispívající k zdokonalení dosavadní praxe. Standardy by tak měly vycházet především z potřeb samotných pracovníků těchto orgánů, nikoliv pouze z legislativních požadavků. Pouze tak mohou být pracovníky pozitivně vnímány.

Vzhledem k tomu, že povinnost řídit se standardy kvality při výkonu sociálně-právní ochrany dětí, je dána zákonem teprve od 1. 1. 2014, chybí dostatečné praktické zkušenosti v této oblasti. Nebylo možné prozatím sdílet osvědčené postupy a doporučení. Se standardy neměl doposud žádnou osobní zkušenost ani žádný z pracovníků zajišťujících sociálně-právní ochranu na Turnovsku. Mohou tak standardy vnímat jako nesmyslné a zatěžující, mohou mít pocit, že jejich naplnění je přítěží a nadbytečnou administrativou nebo v nich mohou spatřit účinný nástroj pro zkvalitnění, sjednocení a usnadnění výkonu své práce.

Ověření těchto skutečností bude součástí této diplomové práce, jejímž **cílem je reflexe aktuální situace v oblasti implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany na úrovni obecních úřadů, obecního úřadu obce s rozšířenou působností a osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v regionu Turnovsko**. Zejména bude zjištěno, jakou optikou je standardizace vnímána jednotlivými orgány zajišťujícími sociálně-právní ochranu dětí v tomto regionu.

K naplnění stanoveného cíle byly zvoleny tři základní metody. A to rozbor dokumentů vztahujících se ke standardizaci sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů. Dále bude prostřednictvím telefonického interview s pracovníky obecních úřadů zjištěno jejich vnímání procesu standardizace, popřípadě obtíže, s nimiž se při zavádění standardů potýkali. K dosažení cíle bude následně použita metoda polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky

vykonávajícími sociálně-právní ochranu dětí na Městském úřadu v Turnově a osobami zajišťujícími na Turnovsku sociálně-právní ochranu na základě pověření.

Výstupem a smyslem celé diplomové práce bude zjištění, zda implementací standardů kvality sociálně-právní ochrany byly na Turnovsku naplněny cíle, pro které byla standardizace zavedena. Zejména bude ověřen jejich praktický přínos pro výkon sociálně-právní ochrany a případná úskalí při jejich implementaci.

I. ČÁST TEORETICKÁ

1. Sociálně-právní ochrana dětí

Hlavním tématem této diplomové práce jsou standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí. V této kapitole je proto nejprve vysvětleno pojetí sociálně-právní ochrany dětí a následně přiblížen její význam v České republice. A to včetně jejího legislativního ukotvení v Českém právním řádu a vymezení všech orgánů a subjektů, které sociálně-právní ochranu dětí zajišťují. Standardům kvality bude věnována následující kapitola.

1.1 Vymezení sociálně-právní ochrany dětí

Pojem sociálně-právní ochrana dětí je v českém prostředí užíván asi od poloviny dvacátého století, kdy byl poprvé definován legislativou. A to zákonem č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže. Do povědomí laické veřejnosti vstoupil na počátku 21. století, v souvislosti s přijetím zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Obecně lze vymezit sociálně-právní ochranu dětí jako ochranu oprávněných zájmů dítěte a zajištění jeho práv na život, zdraví, příznivý vývoj a řádnou výchovu v jeho biologické rodině, včetně ochrany jeho jmění. Zároveň se jedná o působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Z pohledu zákona je předním hlediskem zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči“ (§ 5, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Prakticky se tato ochrana týká všech práv dítěte, která jsou předmětem *Úmluvy o právech dítěte* (Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o úmluvě o právech dítěte). Mezi tato práva patří svoboda myšlení, svědomí a náboženství, ochrana před všemi formami týrání, zanedbávání, vykořisťování či ohrožování, zabezpečení práva na vzdělání, soukromí,

řádnou výživu, na život v rodině a rodičovskou péči, včetně práva na vlastní identitu.

Výše uvedené zájmy dětí a jejich blaho musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti realizované orgány sociálně-právní ochrany dětí, veřejnými či soukromými subjekty zajišťujícími dítěti sociální péči a také správními nebo zákonodárnými orgány. (Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte).

Zvláštní ochrana má být poskytována zejména dětem, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti, byly svěřeny do výchovy jiné osoby a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy (§ 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Zaměřena je rovněž na děti, u kterých byly zjištěny jakékoliv výchovné problémy spočívající zejména v tom, že „zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo jde-li o děti mladší patnácti let a spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem“ (§ 6 písm. c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Zvýšená péče je věnována dětem, které se dopouštějí útěků nebo jsou ohroženy násilím mezi rodiči. Pozornost je cílena i na děti které jsou odloučeny od svých rodičů a žádají o azyl (§ 6 písm. h) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Je zřejmé, že tento výčet není taxativní, protože nelze legislativně obsáhnout veškeré situace, do nichž se děti a jejich rodiče dostávají. Důležité však je, aby děti vyrůstaly v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.

1.2 Základní parametry sociálně-právní ochrany dětí

Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD) v České republice patří obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně. Novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která nabyla účinnosti dnem 1. listopadu 2013, byly nově mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí zařazeny také krajské pobočky Úřadu práce České republiky, včetně pobočky pro hlavní město Prahu.

Kromě výše uvedených zajišťují sociálně-právní ochranu také obce a kraje v samostatné působnosti, které mají nastavenou formu spolupráce legislativou. A to zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a zákonem o obcích a o krajích.

Největší podíl na zajišťování úkolů plynoucích ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je dán obecním úřadům obce s rozšířenou působností, jejichž místní příslušnost se řídí místem trvalého pobytu dítěte. Tyto obecní úřady obcí s rozšířenou působností vykonávají sociálně-právní ochranu v plném rozsahu. Nejméně úkolů je zákonem uloženo obecním úřadům obcí.

Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů, které je samostatně spravováno zastupitelstvem. Jedním z orgánů obce je obecní úřad, jehož složení je dáno zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích. V čele každého obecního úřadu stojí starosta, který je do své funkce volen zastupitelstvem obce z řad svých členů.

Na základě § 109 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích tvoří obecní úřad starosta, místostarosta, popřípadě další zaměstnanci obce. Funkce starosty i

místostarosta je obsazována na základě výsledků tzv. komunálních voleb. Pro výkon této funkce tak nejsou zákonem dané požadavky na kvalifikaci, vzdělání, věk ani na osobnostní předpoklady. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích stanoví v § 103 pouze podmínku, že starosta i místostarosta musí být občany České republiky. Z tohoto vymezení vyplývá, že pracovníci obcí, kteří zajišťují zákonem dané povinnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí, nemají povinnost splňovat kvalifikační předpoklady tak, jako je tomu u obecních úřadů obcí s rozšířenou působností.

Obecní úřady obcí plní pouze některé z úkolů, které jsou zákonem o SPOD svěřeny orgánům sociálně-právní ochrany dětí. Mezi jejich povinnosti patří:

dle § 10 odst. 1 zákona o SPOD je obecní úřad povinen:

- vyhledávat děti uvedené v § 6 zákona o SPOD;
- působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti;
- projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dětí;
- sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění (např. § 46 zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích jiných podobných hrách, ve znění zákona č. 149/1998 Sb.) zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující;
- poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů (např. zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů);
- oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že se jedná o dítě uvedené v § 6.

dle § 13 odst. 3 zákona o SPOD:

- obecní úřad obce s rozšířenou působností může požádat příslušný obecní úřad, aby sledoval, zda jsou dodržována výchovná opatření, o nichž rozhodl.

dle § 15 odst. 1 zákona o SPOD je obecní úřad povinen;

- zajistit neodkladnou péči dítěti, které se ocitne bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí rodič nebo jejich hospitalizace. Při zajištění této péče zpravidla dá přednost příbuznému dítěti. O uvedeném opatření obecní úřad neprodleně uvědomí obecní úřad s rozšířenou působností.

dle § 32 odst. 1 zákona o SPOD obecní úřad při péči o děti uvedené v § 6:

- zaměřuje svoji pozornost na využívání volného času těchto dětí;
- zaměřuje svoji pozornost na děti vyhledávající styky s fyzickými osobami nebo skupinami těchto osob požívajícími alkoholické nápoje nebo návykové látky nebo páchající trestnou činností;
- sleduje projevy nesnášenlivosti a násilí;
- věnuje pozornost dětem z rodin s nízkou sociální úrovní;
- zabraňuje pronikání nepříznivých sociálních a výchovných vlivů mezi skupinami dětí;
- nabízí dětem programy pro využití volného času se zřetelem k zájmům dětí a jejich možnostem;
- spolupracuje se školami, pověřenými osobami, zájmovými sdruženími a dalšími subjekty.

dle § 37 odst. 1 zákona o SPOD je obecní úřad povinen:

- učinit opatření k ochraně života a zdraví a zajistit uspokojování základních potřeb v nejnútnejším rozsahu včetně zdravotních služeb dítěti, které nemá na území ČR povolen trvalý pobyt nebo není hlášeno k trvalému pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dní (podle zákona č. 326/1999 S., o pobytu cizinců na území ČR) ani není oprávněno pobývat na území ČR podle § 87 výše uvedeného zákona. A to v případě ocitlo-li se takové dítě bez jakékoliv péče nebo je-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen nebo narušen.

dle § 51 odst. 3 zákon o SPOD obecní úřad na vyžádání:

- podává zprávy soudu o poměrech dítěte, u něhož rozhodl soud o výchovném opatření;
- doporučuje soudu osobu vhodnou stát se poručníkem a toto své doporučení oznamuje obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností;
- podává obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností zprávy o poměrech dítěte;
- podává státnímu zastupitelství zprávy o poměrech dítěte, u něhož soud na návrh státního zastupitelství v občanskoprávním řízení uložil ochrannou výchovu.

Dále je povinností obecního řadu obce vést jednoduchou evidenci a spisovou dokumentaci dětí, jimž poskytl pomoc a ochranu dle čl. 34 a 35 *Směrnice MPSV č.j.: 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče.*

Z výše uvedeného výčtu povinností je zřejmé, že obecní úřady obcí zajišťují, na rozdíl od obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, pouze některé úkony sociálně-právní ochrany dětí. Přesto všem orgánům sociálně-právní ochrany dětí je dána povinnost naplnit standardy kvality sociálně-právní ochrany dané přílohou č. 1 k vyhlášce č. 473/2012 Sb. U některých kritérií je uvedeno, že nejsou hodnocena v případě, že orgánem sociálně-právní ochrany dětí je obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí.

Macela (2014, s. 2) v této souvislosti uvádí, že pro určení kritérií, která obec naplní, je třeba zohlednit velikost obce a to, zda má možnosti pro plnění základních podmínek. Zároveň zmiňuje, že vyšší nároky mohou být kladeny na obecní úřady, které se nalézají v regionu s významnými sociálními problémy.

Co jsou významné sociální problémy a jaká má být velikost obce, které postačí naplnit pouze některé ze standardů kvality, však není žádným právním předpisem vymezeno.

Pro obecní úřady může být v praxi obtížné určit, vzhledem omezenému rozsahu výkonu sociálně-právní ochrany dětí, která z kritérií je třeba naplnit. To bude ověřeno v praktické části této diplomové práce.

Sociálně-právní ochranu dětí mohou také vykonávat právnické a fyzické osoby na základě pověření. Rozhodovat o vydání pověření přísluší dle § 49 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů krajskému úřadu, který je místně příslušný. A to na základě žádosti. Pověření může fyzická či právnická osoba získat pouze tehdy, pokud splní veškeré zákonem požadované náležitosti, přičemž v rozhodnutí o pověření je vždy jasně vymezen rozsah její činnosti, který musí být v souladu s § 48 výše citovaného zákona. Není povoleno vykonávat činnost v jiném rozsahu, než zákonem povoleném (§ 48 odst. 2 zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Pověřené osoby tak mohou vykonávat pouze tyto činnosti:

- a) vyhledávat děti uvedené v § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů;
- b) poskytovat poradenství a pomoc rodičům při řešení výchovných či jiných problémů při péči o děti a pořádat přednášky a kurzy zaměřené na řešení takových problémů;
- c) zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany dětí, kterým je zařízení odborného poradenství, sociálně-výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a výchovně-rekreační tábory. K těmto činnostem rozhoduje o vydání pověření Komise pro sociálně-právní ochranu dětí, kterou jako zvláštní orgán obce s rozšířenou působností zřizuje starosta;
- d) vykonávat činnosti zaměřené na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházet jejich vzniku;
- e) uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče;

- f) převzít od krajského úřadu a zajišťovat i provádět přípravu žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny, poskytovat jim odborné poradenství a pomoc;
- g) fyzickým osobám vhodným stát se pěstouny nebo osvojiteli i stávajícím pěstounům a osvojitelům poskytovat poradenskou pomoc související s osvojením či pěstounskou péčí;
- h) osobě pečující, s níž uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče poskytovat poradenskou a výchovnou péči a sledovat výkon pěstounské péče. V případě, že pečující osoba o takovou formu pomoci požádá, je pověřená osoba povinna tuto pomoc poskytnout;
- i) vyhledávat osoby vhodné stát se pěstouny nebo osvojiteli a také děti, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí a tyto oznamovat je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

Osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, jsou fyzické či právnické osoby, které mají pověření k činnostem uvedeným pod bodem e) až h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Rovněž na ně se vztahuje povinnost řídit se standardy kvality, které jsou uvedeny v příloze č. 2 k vyhlášce č. 473/2012 Sb. Optika, kterou je vnímána implementace standardů kvality na Turnovsku se tak týká i osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

1.3 Cílová skupina sociálně-právní ochrany dětí

Cílovou skupinou je nezletilé dítě, jeho rodina nebo osoby odpovědné za jeho výchovu a žadatelé o náhradní rodinnou péči. Nezletilým dítětem se rozumí dle článku 1 Úmluvy o právech dítěte (Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte) každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud dle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Zletilosti neboli plné svéprávnosti lze nabýt například i jejím přiznáním soudem, což umožňuje nový občanský zákoník v § 37, který je platný od 1. 1. 2014 (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). A to po dovršení šestnácti let věku, se souhlasem zákonného zástupce. Do této doby

mohl být za zletilého považován jedinec mladší 18 let pouze po uzavření manželství.

Sociálně-právní ochrana dětí je poskytována nezletilým dětem, které mají na území České republiky trvalý pobyt nebo jsou hlášeny k pobytu na tomto území po dobu nejméně 90 dnů dle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 140/2001 Sb., popřípadě jsou oprávněny na území naší republiky trvale pobývat dle § 87 zákona č. 326/1999 Sb.

Z výše uvedeného vymezení je zřejmé, že sociálně-právní ochrana je na území České republiky poskytována bez rozdílu všem nezletilým dětem.

1.4 Legislativní ukotvení sociálně-právní ochrany dětí v právním řádu ČR

Sociálně-právní ochrana dětí je součástí veřejného práva České republiky. Vzniku aktuální legislativy předcházelo dlouhé období, které vždy aktuálně reagovalo na konkrétní historické souvislosti a postavení dítěte ve společnosti. Současnou podobu výkonu sociálně-právní ochrany dětí ovlivnila dosavadní sociální politika státu, která si s novými společenskými jevy žádá také nové přístupy a postupy, přičemž zavedení standardů kvality do sociálně-právní ochrany dětí lze považovat za něco zcela nového-průlomového. Tento vývoj je přiblížen v příloze číslo 3 této diplomové práce.

Stěžejní právní normou je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Další právní normou zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který aktuálně obsahuje celé rodinné právo. Dalšími právními předpisy, které se dotýkají výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsou zejména zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy

ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, zákon č. 40/2009 trestní zákoník, předpis č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů. Tento výčet není taxativní, ale jedná se pouze o nejvíce používané zákony, které se vztahují k sociálně-právní ochraně dětí, přičemž zákon o sociálně-právní ochraně dětí není těmito zákony dotčen.

Nelze také opomenout význam mezinárodních smluv a jejich závaznost pro orgány veřejné moci. Po ratifikaci se staly součástí Českého právního řádu a mají přednost před zákonem v případě, že s ním nejsou v souladu. Zde lze zmínit alespoň Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

Vhledem k tématu této diplomové práce je zcela zásadní právní normou zákon č. 359/1999 S., o sociálně právní ochraně dětí, zejména jeho novela která vešla v účinnost 1. ledna 2013 pod číslem 401/2012 a dále vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, včetně příloh. Tato vyhláška nabyла účinnosti rovněž dne 1. ledna 2013. Příloha č. 1 této vyhlášky vymezuje standardy kvality sociálně právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany. Příloha č. 2 standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami podle § 48 odst. 2 písm. d) až f) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Znění těchto vyhlášek je v příloze číslo 1 této diplomové práce.

2. Modely kvality a kvalita v sociální práci

Z hlediska svého historického vývoje zaznamenává sociální práce v současné době, největší rozvoj. Již nejde pouze o samotné poskytování

sociální pomoci či péče, ale důraz je stále více kladen na její profesionalizaci a kvalitu. To se týká i oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Výsledkem je právě zavedení standardů kvality do této oblasti. Macela (2014, s. 2) uvádí, že důvodem pro zavedení standardů kvality sociálně-právní ochrany je vytvoření podmínek pro systematickou práci, zejména požadavek na srovnatelnou kvalitu a odbornost. Dále jednotný profesionální postup a spravedlivé a efektivní financování výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Obecné vymezení kvality, její pojetí v sociální práci i veřejné správě, včetně kvality v sociálně-právní ochraně dětí bude přiblíženo v následujících kapitolách.

2.1 Kvalita

Ústředním tématem této diplomové práce jsou standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí. Nejedná se pouze o kvalitu v sociální práci, která je inspirována v českém prostředí kvalitou v sociálních službách, ale zároveň jde o kvalitu orgánů veřejné správy. Cílem této kapitoly je vymezení obecného významu kvality. Následně bude charakterizováno využití obecných modelů kvality ve veřejné správě, včetně jejího ukotvení v sociální oblasti.

Pojem kvalita je odvozen z latinského slova „qualis“, což lze přeložit „jaký“ nebo „jaké povahy“ a vyjadřuje vlastnost nebo soubor vlastností nějaké věci (Ottův slovník naučný, 1906, s. 1025).

Evropská charta kvality, která byla přijata v Paříži v roce 1998, kvalitu vymezuje jako „cíl snažení po excelentnosti“ (Ryšánek, Šafařík-Pštroz, Hnátek, 1998, s. 10).

Bednář uvádí, že kvalitu lze obecně vymezit jako „souhrn vlastností, jimiž se určitý jev nebo věc jako celek odlišuje od jiného“ (Bednář in Slovník spisovné češtiny, 2012, s. 35).

Asi nejjednodušeji vymezují kvalitu Nenadál a Vykydal, kteří ji vnímají jako „schopnost výrobku nebo služby uspokojovat požadavky zákazníků a dalších zainteresovaných stran“ (Nenadál, Vykydal, 2012, s. 134). Zároveň upozorňují, že spokojenosti zákazníků by mělo být dosaženo „s vynaložením optimálních nákladů“ (Nenadál, Vykydal, 2012, s. 8).

Z výše uvedených definic vyplývá, že cílem každé organizace má být kvalitní způsob výkonu její práce. Tento požadavek tak lze vztahovat i na organizace, jejichž činností je sociální práce. Kvalita v sociální práci by tak měla, obdobně jako ve výrobní sféře, reflektovat především potřeby a očekávání občanů - zákazníků - klientů. Aby bylo potřebné kvality dosaženo, je třeba, aby vedení organizace pro své zaměstnance vytvořilo takové pracovní podmínky, které budou podporovat jejich iniciativu a zájem o práci, potažmo zájem o kvalitní přístup ke svým klientům. Tato potřeba je zdůrazněna rovněž Evropskou chartou kvality, která uvádí, že k dosažení kvality je třeba „aktivní účasti pracovníků založené na angažovanosti a odpovědnosti každého jednotlivce“ (Nenadál, Jabůrková, 1998, s. 10).

Bednář (2012, s. 36-42) v této souvislosti upozorňuje na situaci, kdy se řadoví pracovníci domnívají, že kvalitou se má zabývat pouze vedení organizace. S takovým přístupem však nelze opravdové kvality dosáhnout. Pro dosažení kvality Bednář zároveň zdůrazňuje nutnost dobrých vztahů, komunikace a angažovanosti každého jednotlivého pracovníka v organizaci.

Nelze v této souvislosti nezmínit i názor Nenadála a Vykydala (2012, s. 8), kteří shodně s Bednářem uvádějí, že kvalitní služba neznamená pouhé uspokojení zákazníka, ale je nutné zabývat se kvalitou v průběhu celého procesu jejího poskytování. Za nutné považují nastavení kvality celého procesu poskytované služby, za využití všech kvalitních zdrojů. Zdroji mohou být například kvalitní pracovní prostředí či informace. Zároveň je třeba k dosažení kvality i kvalitní systém řízení.

Zde je možné vidět i provázanost s implementací standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí. Jak sděluje Solařová (2015, s. 18-22), tak skutečně funkční a živé postupy jsou možné pouze tehdy, když do procesu zavádění standardů je na pracovišti zapojeno co nejvíce zaměstnanců.

Zapojení všech zaměstnanců, včetně managementu organizace doporučuje pro implementaci standardů kvality také Macela (2014, s 2).

Na obdobnou problematiku upozorňuje i Bednář (2012, s. 43), který poukazuje na nesprávnou praxi při zavádění standardů kvality. Za zcela nevhodné považuje určení konkrétního pracovníka, často bez patřičných kompetencí, k zavádění kvality v organizaci.

Míra zapojení všech zaměstnanců do procesu standardizace sociálně-právní ochrany bude součástí praktické části této diplomové práce.

Oblasti shody mezi standardy kvality sociálně-právní ochrany, standardy kvality sociálních služeb a obecnými modely kvality budou podrobněji vymezeny v kapitole 2.6.

Bednář uvádí (2012, s. 43), že kvalita je měřitelná a systémy jejího měření byly vyvinuty nejprve v průmyslu, kde měřítkem je míra zisku. Základní metodou jak dosáhnout co největšího zisku, je zajištění kvalitního produktu. Kvalitní produkt je nutné nejen zajistit, ale následně neustále hodnotit a ověřovat. V sociální práci lze za měřítko kvality považovat standard.

Z výše uvedených definic i zkušeností je zřejmé, že nepostačuje kvality pouze jednorázově dosáhnout, ale jedná o nepřetržitý proces, který se týká všech zaměstnanců v organizaci.

Nenadál a Vykydal (2012, s. 28) uvádějí, že tento přístup se nejprve objevil v druhé polovině 20. století v Japonsku, kde získal označení TQC (Total Quality Control). Za jeho vznikem stál Američan Deming. Jeho filosofie byla založen na tom, že do procesu kvality je nutné zapojení všech

zaměstnanců. Následně bylo praxí ověřeno, že důležitým prvkem v procesu výroby je nejen kontrola a řízení, ale i vedení. Model TQC byl následně přejmenován na TQM (Total Quality Management). Jeho podstata spočívala v tom, že je nutné udržovat kvalitu již od samého počátku výrobního procesu, nikoliv následně odstraňovat nedostatky. A protože ve výrobním procesu má nejdůležitější roli lidský faktor, je třeba lidi motivovat, vzdělávat a důvěřovat jim. Důležitým aspektem bylo v tomto modelu vnímání sebehodnocení pracovníků.

Dle tvrzení Nenadála a Vykydala (2012, s. 29-31) pronikal do Evropy tento přístup pomaleji. Poprvé byla za podpory Evropské komise ustanovena nezisková organizace - Evropská nadace pro řízení kvality označená EFQM (European Foundation for Quality Management) v roce 1988. Ta vytvořila hodnotící kritéria ve formě modelu, který od roku 1999 nese název Model excellence EFQM. Tento model představuje komplexní analýzu organizace, všech jejích procesů a činností a bere v úvahu potenciál zaměstnanců, uživatelů a okolí. Jde o evropskou variaci modelu TQM. Za excelenci je v modelu EFQM považováno vynikající působení organizace v oblasti řízení a dosahování kvality. Jeho podstatou je předpoklad, že vynikajících výsledků lze dosáhnout pouze tehdy, když zákazníci či klienti i zaměstnanci jsou maximálně spokojeni a tím i loajální. Zároveň je nutné respektovat požadavky okolí, tj. požadavky společnosti i všech zainteresovaných stran. Toto lze zajistit odpovídající kulturou organizace, která je dána i přístupem vedení na všech úrovních.

Model EFQM tak stále slouží organizacím k inspiraci v případě, že chtějí rozvíjet a zvyšovat úroveň svých systému řízení (Nenadál, Vykydal 2012, s. 135).

Z podstaty obecných modelů kvality tak lze konstatovat, že kvality lze dosahovat za předpokladu, že systémy řízení zahrnují plánování, organizování, vedení a kontrolou. Do procesu kvality je zároveň nutné

zapojení všech zaměstnanců a jejich ztotožnění se s cílem organizace. Podstatná je nejen spokojenost zákazníků, ale i samotných zaměstnanců. Z výše uvedeného je dále zřejmé, že dosáhnout požadované úrovně kvality nelze v případě, že vedení konkrétní organizace nevidí smysl v zavádění a naplňování modelů kvality. Obdobná situace může nastat i v případě implementace standardů kvality v organizacích zaměřených na sociální práci.

2.2 Kvalita ve veřejné správě

Jak je výše popsáno, model EFQM má široké spektrum využití a úspěšně ho lze aplikovat ve všech organizacích. A to včetně orgánů veřejné správy, mezi které patří i orgány územních samosprávných celků. Základním územním samosprávným celkem je obec a jedním z jejích orgánů je obecní úřad. Obec spravuje své záležitosti v samostatné i přenesené působnosti. Pokud je přenesená působnost vykonávána ve správním obvodu obce, jedná se o obecní úřad obce s rozšířenou působností (zák. č.128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů). Obecní úřady obcí jsou zařazeny mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí (§ 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). Vztahuje se tak na ně povinnost řídit se standardy kvality sociálně-právní ochrany při výkonu sociálně-právní ochrany dětí, což je pouze jedna z agend, které obecní úřady zajišťují. To je pouze jedna z agend, které obecní úřady jako součást veřejné správy zajišťují. Kvalita ve veřejné správě je žádoucí při zajištění všech činností.

Za účelem zvyšování kvality veřejné správy byl vypracován Evropským institutem pro veřejnou správu (EIPA) specifický model CAF (Common Assessment Framework). Tento model představuje Národní informační středisko pro podporu jakosti v publikaci s názvem *Společný hodnotící rámec CAF 2006* jako nástroj pro zvyšování kvality, který je inspirován modelem excelence EFQM a modelem německé Univerzity správních věd ve Speyeru. Poprvé byl tento nástroj kvality představen v roce 2000, a od té

doby je vylepšován. Jedná se o společný hodnotící rámec, jehož smyslem je zvyšovat vlastní výkonnost, najít silné stránky a možnosti pro zlepšení. Model CAF poskytuje organizacím metody, jak poznat sama sebe a umožnit benchmarking - vzájemné porovnávání mezi jednotlivými organizacemi veřejného sektoru (Resource Centre European Institute of Public Administration, 2006, s. 2).

Model CAF (CAF 2006, s. 2) čtyři hlavní cíle:

- Seznámit veřejnou správu s principy TQM a výhodami sebehodnocení a postupně ji směřovat od současného sledu aktivit „Plan – Do“ k využívání celého cyklu PDCA „Plan – Do – Check – Act“. Tento cyklus lze vyložit jako „plánuj-dělej-kontroluj-jednej“.
- Usnadňovat sebehodnocení úřadu a získat tak analýzu úřadu a přehled aktivit vedoucích k dalšímu zlepšování úřadu.
- Sloužit jako propojení různých nástrojů používaných při řízení kvality.
- Usnadnit benchmarking mezi jednotlivými úřady.

Dalším modelem řízení kvality aplikovatelným nejen pro oblast výroby, ale též v podnicích poskytujících služby jsou dle Nenadála a Vykydala (2012, s. 28) normy ISO. Označení ISO je zkratkou pro International Organization for Standardization (Mezinárodní organizaci pro vývoj a sjednocení standardů) vydávající normy s celosvětovým dopadem. Tyto normy a priori sloužily jako normy výrobní, ale některé jejich varianty se stále více prosazují v oblasti sociálních služeb.

Srovnáním standardů kvality sociálních služeb a norem ISO provedeným v rámci této diplomové práce lze konstatovat, že mají leccos společného. Například to, že požadavky na kvalitu musí být dokumentovány, přičemž za politiku kvality je odpovědné nejvyšší vedení organizace. Dále že pracovníci musí být vyškoleni a důležité pro kvalitu je interní hodnocení. Zároveň je třeba připomenout, že se jedná o tzv. deskriptivní model, tj.

model, jehož jednotlivé prvky jsou předepsány kapitolami příslušných standardů.

Naopak model EFQM je určen především k inspiraci pro ty organizace, které mají zájem o zvyšování úrovně svých systémů řízení. Je tak považován za nejvhodnější pro využití v různých institucích, včetně oblasti zdravotnictví a sociálních služeb.

Do nekomerční sféry proniklo hodnocení kvality nejdříve v USA. A to počátkem 70. let. V 80. letech standardy kvality komerční sféry ovlivnily standardy kvality v pomáhajících profesích, potažmo v sociálních službách (Bednář, 2012, s. 25).

2.3 Kvalita v sociální práci

Předchozí kapitolou byl vymezen obecně pojem kvality. Tato kapitola se věnuje kvalitě v sociální práci, která je podstatou sociálně-právní ochrany dětí a zároveň obsahem jejich standardů kvality. Z tohoto důvodu je nejprve v této kapitole specifikována sociální práce.

„Kvalita v sociální práci je stejně stará jako profese sama“ (Bednář, 2012, s. 26 in Wögerer, 2007).

Samotné slovo sociální, jenž je latinského původu (socius = druh, společník a social = společenský, družný), bylo v českém prostředí vnímáno jako označení pro jev, který se týká společnosti (Ottův slovník naučný, 1906, s. 1575).

Psychologický slovník vysvětluje výraz sociální jako něco, co se týká společenských vztahů, je společné všem lidem, ale též se vztahuje i k jedinci (Hartl, Hartlová, 2009, s. 548).

Krebs (2007, s. 21-22) uvádí, že význam slova sociální lze vnímat v různých rovinách:

1. Jako synonymum pro vztahy mezi lidmi ve společnosti.
2. Snaha o zdokonalování životních podmínek lidí.
3. Řešení nepříznivých životních situací.

V této souvislosti by mohla být sociální práce chápána jako práce pro společnost i jednotlivce a jejím zájmem by byly společenské vztahy.

Toto vnímání sociální práce koresponduje s tím, jak je charakterizována Národní asociací sociálních pracovníků (NASW). A to jako aktivita nebo činnost profesionálů, která se zaměřuje na přímou, citlivou pomoc a podporu jedinců, komunit a dalších společenských institucí. Cílem této pomoci by měla být podpora jednotlivcům k tomu, aby byli schopni uspokojit své potřeby a řešit svoji situaci. Zároveň má být zaměřena i na sociální fungování a zlepšení sociálních podmínek, dohled, vzdělávání, výzkum i hodnocení (NASW, 1999, s. 2).

Z výše uvedeného vymezení sociální práce plyne, že je její definice a charakteristika jsou odvozovány z cílů, kterých má být dosaženo. Tyto cíle kopírují hodnoty dané společností, které úzce souvisí s etikou.

Hodnota není jednoznačně definována, což dokladuje například Shardlow (1989, s. 39) výzkumem, kdy byl srovnán význam pojmu hodnota v téměř 400 publikacích a bylo zaznamenáno 180 jeho významů.

Psychologický slovník spojuje pojem hodnota s vlastností, kterou jedinec přisuzuje objektu, situaci, události nebo činnosti, která má vliv na uspokojení jeho potřeb. Dle toho jsou hodnoty děleny na pozitivní, negativní, absolutní a relativní. Zároveň je uvedeno, že odrážejí kulturu společnosti (Hartl, Hartlová, 2009, s. 192).

To potvrzuje i Matoušek (2007, s. 184), který dodává, že cíle sociální práce jsou odvozeny od společenského a kulturního kontextu dané doby. Zároveň upozorňuje, že hodnoty plynou z morálky dané společnosti a jsou tedy něčím, co je považováno za důležité -významné (Matoušek, 2003, s. 22).

Přístup společnosti k ochraně práv dětí probíhá neustálým vývojem a žádá si nové přístupy s ohledem na hodnoty, které jsou ve společnosti aktuálně preferovány, jak je přiblíženo v příloze této diplomové práce. Práva nemají být dětem dnes pouze zaručena, ale jejich naplnění si vyžaduje i profesionální a kvalitní přístup všech aktérů tohoto procesu. To je jedním z důvodů, proč došlo ke standardizaci sociálně-právní ochrany dětí. Jak je uvedeno v *Důvodové zprávě* k vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, tak impulzem pro přijetí byla nedostatečná právní úprava v péči o ohrožené děti.

Základní hodnoty při výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsou dle *Úmluvy o právech dítěte* přirozená důstojnost, rovná a nezcizitelná práva všech příslušníků rodiny, svoboda a spravedlnost (Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., úmluva o právech dítěte). Tyto hodnoty jsou základem poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

Výše uvedené hodnoty jsou zároveň v souladu s *Listinou základních práv a svobod* (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb.), kde je základem svoboda, rovnost a důstojnost, což jsou primární lidská práva.

Bednář (2012, s. 25) zdůrazňuje, že toto hodnotové ukotvení je velice důležité pro kvalitu v sociální práci. Zároveň upozorňuje, že kromě obecných hodnot plynoucích z lidských práv, lze dále rozlišit například hodnoty osobní, společenské, legislativní, profesní a další. Dále je třeba rozlišit hodnoty samotného sociálního pracovníka, hodnoty společnosti a hodnoty organizace.

Pro výkon sociální práce, potažmo pro výkon sociálně-právní ochrany dětí jsou základní hodnoty vymezené v § 2 odst. 1 zákona o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). I zde je na prvním místě uvedena lidská důstojnost. Dále se jedná například o dodržování lidských práva svobod a rovněž je zde jednou z hodnot kvalita.

Aktuální hodnoty české společnosti jsou základem *Etického kodexu sociálních pracovníků*, kterým jsou povinni řídit se všichni pracovníci sociálně-právní ochrany dětí (Společnost sociálních pracovníků, 2006).

Obdobně vnímá vztah mezi kvalitou v sociální práci a hodnotami Bednář (2012, s. 28), který uvádí, že pro kvalitní sociální práci je nutné její hodnotové ukotvení, které úzce souvisí s etikou sociální práce.

Z výše uvedeného tak lze konstatovat, že standardy kvality plynou z hodnotových orientací sociální práce, tedy z dominantních hodnot ve společnosti.

Zároveň je zde třeba zdůraznit, že se jedná o hodnoty společnosti, které by měli reflektovat všichni sociální pracovníci. Hodnoty, které uznává klient, mohou být odlišné. A tak mohou všichni zúčastnění různě vnímat i to, co je kvalitní sociální práce.

Jak zmiňuje Havrdová (1999, s. 12), pro klienty sociální práce je hodnotícím kritériem laskavost, ochota, vřelost, vstřícnost, obětavost, důvěryhodnost-tedy lidský vztah a hodnoty. Zároveň poukazuje na nutnost tohoto hodnocení ve vztahu k nějakým kritériím.

Je tak zřejmé, že pouhé respektování a naplnění hodnot jednotlivými pracovníky nemusí vždy nutně znamenat, že jde o kvalitní sociální práci. To je možné zjistit až porovnáním s nějakou normou, kritériem.

Touto normou-kritériem se staly v sociální práci právě standardy kvality. Jak lze dovodit z významu slova standard, který je definován jako základní úroveň při měření či porovnávání (Hart, Hartlová, 2009, s. 560), lze ho považovat za obdobu normy v průmyslové sféře.

Bednář (2012, s. 37) uvádí, že standard je odrazem vymezeného cíle. Šajdlerová a Konečný (2007, s. 106) doplňují, že cílem kvality je to, o čem někdo usiluje nebo na co se ve vztahu ke kvalitě někdo zaměřuje. Dále dodávají, že cílové hodnoty lze srovnávat pomocí měřítek, kterými jsou kritéria jednotlivých standardů. K tomu Bednář dodává, že tato kritéria je

nutné vymezit jak z hlediska obsahu, tak i dle způsobu provedení (Bednář in Šelner, 2012, s. 38).

Kvalita se dnes stala běžnou součástí sociální práce, o čemž svědčí právě standardizace výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Jak uvádí Michalík (2008, s. 20) „standards kvality vznikly z potřeby vytvořit základní parametry, které umožní všem zúčastněným subjektům porovnat jejich deklarovaný obsah se skutečným“.

Bednář (2012, s. 25) upozorňuje na to, že dříve než v sociální sféře se téma kvality začalo zdůrazňovat v oblasti zdravotní péče. A to v USA na počátku sedmdesátých let. Požadavky na kvalitu v sociální práci byly upřednostňovány později.

2.4 Kvalita v české sociální práci

Pro oblast sociální sféry byl v České republice poprvé legislativně ukotven požadavek na kvalitu dne 1. ledna 2007. A to v sociálních službách. Definován byl zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a přílohou č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Přílohou číslo 2 této vyhlášky je dán obsah standardů kvality sociálních služeb.

Jedním ze zdrojů pro výsledné znění standardů kvality sociálních služeb byly obecné modely hodnocení a řízení kvality. A to například model EFQM, který je, jak je uvedeno shora, vhodný pro jakoukoliv organizaci – výrobu, služby, veřejný či soukromý sektor.

Záměrem modelu EFQM je zvýšit kvalitu organizace a produktů, ať se jedná o výrobky či služby, což je nutné vždy odlišit, protože prostředí veřejných služeb se „liší od oblasti tradičních spotřebitelsko-dodavatelských vztahů tím, že částečně patří do oblasti tzv. sociální ekonomiky, kde veřejný zájem a obavy uživatelů jsou stejně důležité jako preference spotřebitelů a veřejné statky jsou spotřebovány „uno actu“ a operují na základě jiných principů než výhradně tržní produkt“ (Mátl, Jabůrková, 2007, s. 21).

Z toho plyne, že v oblasti sociální práce se definují kritéria pro hodnocení obtížněji než v průmyslu, kde je možné výsledný produkt lépe srovnávat s danou normou.

Bednář (2012, s. 25) zdůrazňuje, že dosavadní praxe ukázala, že i přesto lze dosahovat kvality i v oblasti sociální práce a nejen v průmyslové sféře. A to právě pomocí nastavených kritérií standardů kvality. Předpokladem k dosažení kvality je například to, že organizace má potřebné prostředky a vybavení, odpovídající personální zabezpečení na potřebné kvalifikační úrovni, dostatečné prostředky, jasně definované postupy, zásady, vymezené kompetence a jasně danou zodpovědnost.

Pro dosažení kvality v sociálně-právní ochraně dětí, jsou výše uvedené požadavky obsahem jednotlivých standardů, jak je dále uvedeno.

3. Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí

Sociální práci v sociálně-právní ochraně dětí lze vymezit jako „souhrn činností a působení sociálního pracovníka vycházející v důsledku vyhodnocení aktuální tíživé situace v rodině dítěte buď z jeho vlastní iniciativy, nebo z podnětu dítěte, rodičů či třetí osoby“ (Motejl, Černá, Panovská, Matyášová, 2007, s. 18).

Sociálně-právní ochrana dětí není však pouze sociální prací, založenou na uplatňování metod sociální práce, ale jedná se též o výkon státní správy. Je proto nutné na tomto místě zmínit *Strategii Národní politiky kvality v České republice na období let 2011-2015*. Jedním z cílů této strategie je zkvalitnit přístup úřadů k občanům na všech stupních veřejné správy a zavést systém kvality ve výkonu veřejné správy. Dalším cílem je snižování administrativní a regulační zátěže s tím, že kvalitu je nutné ověřovat za pomoci norem CAF, ISO či EFQM. Zároveň je nutné využívat dobrou praxi, přičemž důraz je kladen i na vzdělávání zaměstnanců státní správy (Rada kvality ČR, 2010).

A právě v oblasti sociálně-právní ochrany dětí byly standardy kvality zavedeny jako jedny z prvních ve veřejné správě formou obecně závazného právního předpisu. Konkrétně novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v účinnost dne 1. ledna 2013 pod číslem 401/2012 Sb. Touto novelou byla dána povinnost všem orgánům sociálně-právní ochrany dětí vypracovat nejpozději do 31. 12. 2014 standardy kvality, a nejpozději od tohoto data se jimi řídit.

V souladu s tímto právním předpisem nabyla účinnosti dnem 1. ledna 2013 vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kde je zakotvena povinnost bodově hodnotit plnění standardů. V § 9a odst. 3 je uvedeno, že nejen orgány SPOD a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ale i všechny pověřené osoby jsou povinny se řídit při výkonu sociálně-právní ochrany dětí standardy kvality, které jsou kritérii určujícími úroveň kvality poskytování sociálně-právní ochrany. Plnění standardů se hodnotí systémem bodů. V odstavci číslo 4 je dále rozpracováno, co je obsahem standardizace. Jedná se principy a bodové hodnocení výkonu SPOD, standardy práce s klienty, standardy personálního a organizačního zajištění výkonu sociálně-právní ochrany a technicko-provozní standardy.

Přílohami této vyhlášky jsou dány standardy kvality pro orgány sociálně-právní ochrany, pro osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí a pro zařízení vyžadující okamžitou pomoc.

Macela (2012, s. 45-48) upozorňuje, že smyslem standardizace OSPOD je nejen přechod od fakultativních doporučení k dodržování povinných a závazných předpisů, ale také nastavení koncepce činností tak, aby orgány SPOD nebyly již vnímány v očích veřejnosti jako represivní orgány nýbrž jako pomáhající profese. Upřednostněna má být prevence a včasné řešení problému před řešením následků.

Ze samotné podstaty standardů kvality je zřejmé, že jsou koncipovány tak, aby nedocházelo pouze k jednostrannému způsobu jejich naplnění a využití

organizacemi, potažmo samotnými sociálními pracovníky, ale mají být přínosem pro samotné klienty. Zde je možné spatřit souvislost s kvalitou v komerční sféře, kde například model EFQM předpokládá, že vynikajících výsledků je možné dosáhnout, mimo jiné, za podmínky maximální spokojenosti zákazníků.

Kromě zákona o sociálně-právní ochraně dětí vycházejí tyto standardy zejména z obecné úpravy činnosti správních orgánů (zejména §2 až §8 správního řádu) a dalších právních norem regulujících tuto oblast, zejména ze zákona o obcích, zákona o sociálních službách a dalších. Pravidla, postupy, cílová skupina i další oblasti jsou vymezeny zákonem. Nelze je proto ztotožňovat se standardy kvality v sociálních službách. Základním rozdílem je to, že poslání, cíle a cílovou skupinu není třeba vymezovat tak, jako v sociálních službách. Vše je legislativně vymezeno, jak bude přiblíženo v následujících kapitolách.

Zároveň je třeba mít na zřeteli rozdíl mezi orgány sociálně-právní ochrany a osobami pověřenými k výkonu sociálně-právní ochrany, kde zveřejnit poslání, cíle, cílovou skupinu a zásady své činnosti, je povinností. A to v souladu se standardem číslo jedna. To koresponduje i s povinností standardů v sociálních službách. Přiblížení ke standardům sociálních služeb je například i v oblasti možnosti výběru pověřené osoby zákazníkem. Konkrétně jde například o situaci, kdy pěstoun má možnost volby pro uzavření dohody o výkonu pěstounské péče.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP), která vykonávají svoji činnost na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany vydané krajským úřadem, jsou zároveň i registrovaným poskytovatelem sociální služby podle zákona o sociálních službách. Tato zařízení tak musí mít z pohledu platné legislativy pro každou oblast samostatně zpracované kvalitativní parametry, tzn. dvoje standardy. Jedny pro výkon sociálně-právní ochrany dětí a druhé jako sociální služba.

Při standardizaci ve státní správě je dána vyšší míra regulace, než je tomu u osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Kromě kvalitativních standardů se na oblast státní správy vztahují i standardy kvantitativní. Konkrétně se jedná o standard číslo 4, kterým je určeno minimální personální zabezpečení orgánů SPOD. Kritériem 4b je určeno, že na 800 dětí musí být jeden pracovník orgánu sociálně-právní ochrany. Dále se jedná o kritérium 8d, kterým je stanoveno, že každý zaměstnanec zařazený v orgánu sociálně-právní ochrany dětí pracuje maximálně s 80 rodinami a kurátor pro mládež a pracovník pro osoby pečující pracuje maximálně se 40 rodinami. Tato povinnost minimálního personálního zabezpečení při výkonu SPOD je zcela průlomovým určením v historii vývoje orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Dále jsou v rámci standardizace nově vymezeny například přesné požadavky na průběžné vzdělávání pracovníků, nutnost zajištění podpory nezávislého kvalifikovaného odborníka. Naopak některé činnosti byly v praxi vykonávány i před standardizací SPOD, pouze nebyly upraveny standardy a nebyla dána povinnost jejich písemného vypracování. Zde lze jmenovat například číslo 7 (prevence), kdy tato povinnost vyplývala vždy ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí nebo standard č. 13 (vyřizování a podávání stížností), což bylo a je dáno správním řádem. Pro porovnání jsou výše zmíněny pouze některé ze standardů. Jejich plné znění je obsahem přílohy č. 1 této diplomové práce.

Tím že je činnost výkonu SPOD vázána na platnou legislativu, není třeba u všech standardů, na rozdíl od sociálních služeb, jejich podrobné písemné vypracování. Je však nutné si uvědomit, že se vztahují na všechny orgány sociálně-právní ochrany dětí, tedy i na každý obecní úřad v České republice, byť v omezené míře, neboť jsou na ně kladeny menší nároky, než například na obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

3.1 Kontext standardů kvality sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a obecných modelů kvality

Kvalita v sociální práci má mnoho rovin, které se liší z pohledu jednotlivých subjektů. Zatímco u produktů komerční sféry je kvalita formována poptávkou a nabídkou, v případě sociálních služeb či sociální práce tržní princip neplatí, neboť často neexistuje alternativa.

Model EFQM, na rozdíl od standardů kvality sociálních služeb, má komplexnější zaměření a pro dosažení žádoucí kvality (výsledků) je nutné vnímat souvislosti a vzájemné vazby mezi všemi stránkami činnosti organizace. Dosažení žádoucích výsledků je možné pouze tím, že budou naplněny všechny předpoklady, které zahrnují vedení, politiku a strategii, pracovníky a jejich znalosti, partnerství a zdroje a procesy. Je nenařizující a uznává, že existuje mnoho přístupů k dosažení kýžených výsledků a udržitelné dokonalosti organizace. Výsledky jsou kompaktně měřené s ohledem na klíčové prvky politiky a strategii organizace.

Rovněž tak pravidla pro poskytování sociální služby si, v souladu s principy obsaženými ve standardech, definují poskytovatelé sami, dle nabídky služeb a zaměření na cílovou skupinu. Rovněž vycházejí ze zásady, že existuje mnoho cest k dosažení dokonalosti.

Z výše uvedeného tak vyplývá, že jak EFQM tak standardy kvality sociálních služeb (SQSS) jsou založeny na principu, že není definován jediný a přesně daný způsob vedoucí k dokonalosti a kvalitě a je respektována jedinečnost každé organizace.

Naopak v případě standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí má docházet k tomu, aby všechny zastřešující organizace postupovaly jednotně a nebyly mezi nimi rozdíly.

Společným aspektem všech výše zmíněných modelů kvality je měření. V případě modelu EFQM jsou sledovány měřitelné ukazatele a cílové

hodnoty, s nimiž jsou porovnávány výsledky. Rovněž standardy kvality sociálních služeb jsou souborem měřitelných a ověřitelných kritérií, což platí i pro standardy kvality SPOD.

U standardů SPOD je navíc nutné zmínit přidaný požadavek na jednotný postup všech pracovišť SPOD. Tím je nastaven základ pro benchmarking mezi jednotlivými pracovišti orgánů sociálně-právní ochrany dětí v rámci celé České republiky.

Další paralelou modelů kvality a standardů je spokojenost zákazníků-uživatelů. Ta je například u modelu EFQM vnímána ve třech rovinách – image, loajálnost a služby. Ukazatelem výkonnosti v rovině služeb je například konkurenceschopnost, míra chyb či počet stížností (Bednář, 2012, s. 50).

U standardů kvality sociálních služeb (dále SQSS) slouží k zjišťování spokojenosti uživatelů standard č. 15b a ověření spokojenosti uživatelů staví zároveň do roviny stížností (standard č. 7). Obdobná situace je i u standardů kvality SPOD, kde lze za určitou zpětnou vazbu spokojenosti klientů považovat počet podaných stížností, jejichž podání a vyřizování je náplní standardu č. 13.

Zde je zároveň nutné upozornit na to, že standardy SPOD vycházejí ze zákonných předpisů, z čehož vyplývá, že ne každé opatření na ochranu dětí, které je nutné činit v souladu s platnými právními předpisy ze strany obecního úřadu, bude vždy vnímáno ze strany klientů jako pomoc v kontextu celé rodiny. Konkrétně lze zmínit například situace, kdy je nutné zajistit pro dítě náhradní rodinu, protože dítě je biologickou rodinou či rodinným prostředím ohroženo ve svém vývoji. V takových případech lze těžko vnímat spokojenost uživatelů jako synonymum pro kvalitu sociální práce poskytované orgány SPOD.

Model EFQM zdůrazňuje význam samotných procesů, které lze zejména v komerční sféře pružně měnit a přizpůsobit, dle aktuálně zjištěných potřeb. Pokud se jedná o procesy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, jsou tyto těsně provázány s platnou legislativou. Obdobná situace, i když ne tak striktně vyžadovaná, platí i pro oblast sociálních služeb. Jejich poskytování, navrhování a zajišťování je svazováno zákonem o sociálních službách. V oblasti sociálních služeb i sociálně-právní ochrany dětí je rovněž nutné promptně reagovat na aktuální změny právních předpisů. Ty sice vycházejí z potřeb aktuální sociální politiky státu, ale jejich legislativní ukotvení není z časového hlediska promptní.

Na rozdíl od modelu EFQM není ve standardech sociálních služeb plánováno a řízeno externí partnerství a zdroje. Určitou paralelou externích zdrojů by mohlo být vnímáno využívání sítě služeb v rámci individuálního plánování orgány SPOD.

V oblasti politiky a strategie model EFQM shodně s SQSS vidí nutnost definovat poslání, aby byla zřejmá existence organizace. Model EFQM má zcela volné pole působnosti, ale v sociálních službách musí být vždy cíle, poslání a zásady definovány v souladu se zákonem o sociálních službách. To nutí poskytovatele sociálních služeb věnovat se alespoň v základní míře strategii organizace. Standardy SPOD mají vše vymezeno zákonem a není zde prostor pro jiné varianty.

Shodným a důležitým předpokladem modelu EFQM, SQSS a standardů SPOD je využívání celkového potenciálu pracovníků, zvyšování jejich kvalifikace a motivace, včetně vymezení požadavků na pracovníky a vytvoření organizační struktury. Mezi komerční sférou a oblastí sociální práce je podstatný rozdíl v kvalifikačních požadavcích na pracovníky. Pro sociální pracovníky jsou tyto definovány přímo zákonem o sociálních službách.

Dále je třeba vnímat významný rozdíl mezi SQSS a standardy kvality SPOD, které nepředstavují pouze požadavky kvalitativní, ale též kvantitativní. Zcela průlomovým kvantitativním standardem je určení pevného počtu pracovníků vykonávajících agendu SPOD na jednotlivých obecních úřadech.

Z výše uvedeného je zcela zřejmé, že pro dosažení kýžené kvality je nutná spokojenost všech pracovníků i zákazníků-klientů-uživatelů.

3.2 Důvody implementace standardů SPOD

Důvodová zpráva k novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kterou došlo ke standardizaci orgánů sociálně-právní ochrany dětí, byla vypracovaná Odborem rodiny a dávkových systémů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Do plánu legislativních změn byla předložena k 30. září 2011 jako součást celkové reformy zkvalitnění systému péče o ohrožené děti. Znamenala reakci na naplňování mezinárodních závazků České republiky v naplňování *Úmluvy o právech dítěte* a *Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. Reagováno bylo na úkoly vlády vyplývající z materiálu s názvem *Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy*, jehož výsledkem byl *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011* (usnesení Vlády ČR č. 883, 2009). Jeho cílem bylo zkvalitnění péče o ohrožené děti.

Výše zmíněný akční plán odpovídal na skutečnosti zjištěné v *Analýzou současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti* (usnesení Vlády ČR č. 293, 2008). Touto analýzou bylo zjištěno, že systém péče o ohrožené děti není v České republice jednotný. Chybí dostupnost specializovaných odborných služeb, včetně služeb terénních. Zcela chybí pevně dané standardy kvality práce s ohroženými dětmi, které by definovaly základní parametry práce s klientem. Analyzován byl i aktuální stav

v oblasti orgánů sociálně-právní ochrany dětí za účelem stanovení optimálních podmínek pro výkon této činnosti.

Prosazování práv dětí a jejich ochrana se stala prioritou také vnitřní i vnější politiky Evropské unie (EU). V roce 2004 Výbor pro práva dítěte Organizace spojených národů (OSN) zjistil, že existují v praxi rozdíly mezi právy dítěte vyplývající z *Úmluvy o právech dítěte* a jejich praktickým naplněním. V roce 2005 vyzval Výbor pro práva dítěte mezinárodní společenství států, orgány OSN a další profesní organizace a odborníky, včetně akademiků k vypracování mezinárodních standardů, které by poskytly odborné vedení při naplňování závazků *Úmluvy o právech dítěte* zúčastněných států (Sdělení FM ZM č. 104/1991 Sb.).

Potřebu vypracovat pokyny k zajištění práv dětí, včetně podpory rozvoje a ochrany dětí, které se ocitly bez péče rodičů, vnímaly a podpořily také Mezinárodní organizace pro péči o děti FICE (Fédération Internationale des Communautés Educatives), IFCO (International Foster Care Organisation) a SOS dětské vesničky (SOS Childrens Villages). Za jejich vzájemné spolupráce byl vypracován Evropský projekt s názvem Quality4Children (2008, s. 10-15), jehož výsledkem jsou standardy pro kvalitu péče o děti žijící mimo biologickou rodinu v Evropě i ve světě. Jejich posláním je zlepšovat šance na rozvoj dětí i mimo svoji rodinu. A to tak, že bude vytvořena evropská síť zainteresovaných stran, která bude hájit jejich práva. Dojde k rozvoji evropských standardů kvality na základě osvědčených postupů a k realizaci a následnému sledování standardů kvality pro tyto děti v národním i evropském měřítku.

Projekt Quality4Children je systémem podporujícím zvyšování kvality života dětí a rodin, eliminujícím diskriminaci a nerovný přístup vůči dětem a podporujícím všestranný rozvoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí, případně v náhradním rodinném prostředí. To vše za účasti dítěte na rozhodovacích procesech, které se ho bezprostředně dotýkají. Při

zajišťování „práva na dětství“ vyžadují určité skupiny dětí a rodin speciální přístupy a pozornost (IFCO, FICE, SOS Children Villages, 2008).

Projekt je postaven na pěti základních hodnotách, kterými jsou:

- Účast (do projektu jsou zapojeny všechny osoby, které se podílejí na péči o děti žijící mimo biologickou rodinu).
- Rovnost pohlaví a rozmanitost.
- Partnerství (projektu se mohou účastnit všechny zainteresované osoby i organizace).
- Závazek (Quality4Children je vázáno *Úmlouvou o právech dítěte*).
- Zodpovědnost a udržitelnost (zodpovědnost je na organizacích, které projekt vytvořily, a udržitelnost má být zajištěna prostřednictvím sítě, která bude zajišťovat prosazování standardů v praxi).

Česká republika patří mezi jednu z 32 cílových zemí pro realizace standardů, které mají podporovat přijímání standardů a jejich prosazování.

S tím koresponduje i stanovisko Rady Evropy z roku 2013 vyjádřené v publikaci *Budování Evropy pro děti a s dětmi* (Building a Europe for and with children, 2013, s.14), která vznikla ve spolupráci s mezinárodní organizací vesniček SOS. Zde je upozorněno na nutnost sjednotit všechny právní předpisy a politiku jednotlivých Evropských států tak, aby byla vždy zaručena práva dětí.

V souladu s požadavky Rady Evropy a Výboru OSN pro práva dítěte schválila vláda České republiky *Národní strategii ochrany práv dětí* nazvaný „Právo na dětství“. K jejímu naplnění má sloužit právě výše uvedený *Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti v České republice na období 2011-2015*. Tyto dokumenty navazují na systémové změny v péči o ohrožené děti, které byly do té doby uskutečněny *Národním akčním plánem k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti v České republice na období 2009-2011*. Tímto akčním plánem byly stanoveny podmínky pro systematickou práci s rodinou tím, že bude nastaven:

1. Jednotný a srovnatelný profesionální výkon agendy na celém území ČR a zároveň udržení již nastavené úrovně kvality. A to pomocí dostatečné sítě specializovaných odborných i terénních služeb.
2. Spravedlivé financování výkonu sociálně-právní ochrany dětí, které je zajišťováno pomocí účelové dotace poskytované státem.
3. Jasné vymezení kvalifikačních požadavků pracovníků, včetně jejich zaškolování a dalšího vzdělávání.
4. Jasné řízení a personální obsazení, včetně určení počtu pracovníků, dle míry zatíženosti úřadu.
5. Požadavek na potřebné vybavení úřadu.
6. Standard pro práci s klienty.
7. Etický rozměr práce s ohroženými dětmi.

V Národní strategii ochrany práv dětí je zakotveno, že výše uvedené změny se musí týkat všech jednotlivých složek systému, tj. od pracovníků v terénu, přes obce až po orgány státní správy, včetně nestátních organizací.

Společným záměrem všech výše zmíněných strategických dokumentů je, mimo jiné, zvýšit kvalitu práce a dostupnost služeb pro ohrožené děti a rodiny, včetně sjednocení postupů pracovníků při řešení konkrétních situací ohrožených dětí. Za tím účelem má být sjednocena kvalita práce, nastaven systém řízení a financování a s tím provázána potřebná legislativa a vytvořena síť služeb. V nově nastaveném systému má mít každá rodina svého klíčového sociálního pracovníka, který je nazýván koordinátorem řešení případu. Ten má disponovat potřebnou sítí odborných služeb. Otázkou zůstává, zda taková síť je dostatečně a rovnoměrně rozložená a zároveň dostupná všem skupinám klientů.

3.2.1 Síť služeb

Jak bylo zmíněno v předchozích kapitolách, jedním z požadavků systematické práce s rodinou je nastavení úrovně kvality výkonu sociálně-právní ochrany pomocí dostatečné sítě specializovaných a odborných služeb. Využívání sítě služeb je provázáno s povinností pravidelného

vyhodnocování situace „ohroženého“ dítěte a jeho rodiny, a zároveň přijetí opatření nezbytných k jejich ochraně a posílení funkcí rodin. Na základě vyhodnocení je poté povinností zpracovat individuální plán ochrany dítěte, který musí vycházet z jednotlivých potřeb dětí a jejich rodin, což je obsahem standardu číslo 9.

Všechna naplánovaná opatření se poté mají provádět za spolupráce nejen rodičů, ale i dalších odborníků (§ 10 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Tato opatření tak předpokládají dostatečnou síť sociálních služeb, která je dostupná všem klientům.

Macela (2012, s. 46-47) v této souvislosti upozorňuje na nutnost vytvoření ucelené sítě služeb pro práci s rodinami. Zdůrazňuje, že existující terénní a ambulantní služby je nutné nejen udržovat, ale rozvíjet a zkvalitňovat. Nedílnou součástí této sítě by měl být i systém dostupného sociálního bydlení. Standardizaci vnímá jako potvrzení trendu sblížování systému služeb pro rodiny a děti se systémem sociálních služeb upravených zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Mezi zákonem o sociálních službách a zákonem o sociálně-právní ochraně dětí je tak možné vnímat provázanost. Oba zákony kladou důraz na individuální potřeby jedinců, včetně zachování jejich lidské důstojnosti a dodržování lidských práv a základních svobod. Jedním z cílů sociální práce má být, dle obou zákonů, podporovat aktivitu a potenciál klientů k řešení jejich situace tak, aby se nestávali závislími na pomoci státu.

Tento trend byl dle Vaška (1929, s. 285-286) uplatňován již v dobách, kdy sociální pomoc byla záležitostí různých charit, jejichž cílem byla snaha o to, aby podporovaný jedinec byl schopen pomoci si sám. To znamená poskytovat pomoc pouze v takovém rozsahu, aby nedocházelo k závislosti příjemce na ní. Naopak měl být mobilizován potenciál jedince k tomu, aby se „postavil na vlastní nohy“.

Uschopnit klienta k vlastnímu řešení jeho situace je tak stále aktuálním cílem sociální práce. Převažují však situace, kdy toto není schopen zajistit jeden jediný sociální pracovník a je nutné využít sítě odborníků poskytujících sociální služby.

Sociální služby v České republice jsou určeny vyhláškou č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

I když zákon o sociálních službách je z hlediska historického vývoje velice mladým zákonem, vnímá MPSV jako ústřední orgán státní správy, za nezbytné oblast sociálních služeb sledovat a přizpůsobovat ji aktuálním potřebám společnosti. Z tohoto důvodu vznikl v roce 2008 rámcový dokument MPSV nazvaný *Priority rozvoje sociálních služeb pro období 2009-2012*. Jeho smyslem je vymezit hlavní trendy v sociálních službách a oblasti, na které by měla být zaměřena pozornost. Zejména se jedná o rozvoj, kvalitu a dostupnost služeb tak, aby odpovídaly poptávce. Na tento dokument navazuje další strategický dokument MPSV, který je nazván *Národní plán rozvoje sociálních služeb pro období 2011-2016*.

Účelem všech strategických dokumentů vztahujících se k této oblasti je vzájemná provázanost organizací a institucí státu, místní správy, občanského a soukromého sektoru. Tato provázanost by měla vytvářet síť sociálních služeb nezbytných pro funkční, formální i neformální, spolupráci všech zainteresovaných odborníků, kteří mohou podpořit klienta při zvládnutí jeho obtížných životních situací. Zároveň je žádoucí, aby mezi všemi zainteresovanými odborníky docházelo k dostatečné komunikaci. Za pozitivní posun v této otázce lze vnímat prolomení mlčenlivosti poskytovatelů sociálních služeb vůči orgánům sociálně-právní ochrany dětí. Konkrétně se jedná o ustanovení § 100a zákona o sociálních službách, které vstoupilo v platnost dnem 1. 1. 2014. Nejedná se pouze o povinnost sdělovat orgánům SPOD informace o tom, zda je služba poskytována, ale zároveň o zhodnocení jejího průběhu.

Návaznost a propojenost služeb napříč všemi úseky pomáhajících profesí a zúčastněných subjektů je jedním z předpokladů naplnění standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí. Využívání funkční sítě komunikujících a spolupracujících odborníků je základem nejen kritéria 14a, kterým je dána orgánům SPOD povinnost zprostředkovávat a doporučovat klientům služby jiných fyzických a právnických osob podle jejich potřeb. Dále je také základem kritéria 9d, které se vztahuje i k individuálnímu plánování. Zároveň nelze v této souvislosti nezmínit kritérium standardu 7b, které je zaměřeno na preventivní aktivity orgánu SPOD. Pro jeho naplnění je předpokladem spolupráce nejen s fyzickými a právnickými osobami a orgány veřejné moci, ale též s poskytovateli sociálních služeb.

Obdobné požadavky jsou uvedeny i ve standardech kvality sociálních služeb. Jedná se zejména o standard číslo 8, který předpokládá návaznost poskytované služby na další zdroje.

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011, který byl zmíněn výše, tak předpokládá provázanou a organizovanou síť sociálních služeb, které budou místně i časově dostupné tak, aby mohla být plně využita jejich kapacita. Upozorněno v něm je zároveň na nedostatečné pokrytí sítí odborné pomoci pro ohrožené děti a jejich rodiny v České republice. V dokumentu je dále vyjádřeno, že v některých regionech jsou nedostupné nejen specializované odborné služby, ale i běžné terénní služby. Cílem transformace péče o ohrožené děti se tak stalo rovněž pokrytí každého regionu službami pro ohrožené děti. A to v odpovídající kvalitě i kvantitě.

V této souvislosti je v Českém prostředí stále častěji používán výraz síťování služeb, za jehož základ považuje Baláž (2012, s. 92-101) Hardcastlovu teorii sítí, která je založena na využívání nejen formálních, ale i neformálních vazeb. Upozorňuje, že především neformální vazby skrývají nemalé zdroje, z nichž je možno čerpat při poskytování sociálně-právní

ochrany dětí. Takové využití vazeb lze upřednostňovat například při vytvoření individuálního plánu dítěte a jeho rodiny dle standardu číslo 9.

Je však mezi jednotlivými aktéry sociálních služeb a dalšími odborníky taková funkční spolupráce nastavena? Beránek (2012, str. 8-11) podotýká, že je to téma na dlouhé roky a bude nutné vyvinout ještě mnoho úsilí, než budou jednotliví odborníci schopni funkční spolupráce.

S názorem Beránka mohou korespondovat i praktické zkušenosti pracovníků zajišťujících sociálně-právní ochranu dětí. Otázka, zda je pro potřeby sociálně-právní ochrany dětí dobře dostupná, dostatečně rozložená a funkční síť sociálních služeb, bude součástí praktické části této diplomové práce. Na základě výše uvedených skutečností lze shrnout, že při poskytování sociálně-právní ochrany dětí je nutné, aby si klíčový pracovník případu byl vždy vědom svých kompetencí a limitů a zároveň měl k dispozici dostatečnou síť navazujících sociálních služeb, které budou vzájemně provázané a především dostupné pro klienty. Žádoucí je provázanost všech organizací a institucí státu, místní správy, občanského a soukromého sektoru, které jsou nezbytné pro funkční, formální i neformální, spolupráci všech zainteresovaných odborníků, kteří mohou podpořit klienta při zvládnání jeho obtížných životních situací. Dostatečná a pro klienty dostupná, podporující, motivující a posilující síť služeb, je žádoucím předpokladem zejména pro správnou tvorbu individuálního plánu ochrany dítěte a zároveň je jedním z předpokladů naplnění standardů sociálně-právní ochrany dětí.

Musil (2004, s. 54-55) vidí ve standardech kvality i možnost inspirace pro vlastní koncepční úvahy a rozhodnutí, které může vést ke zdokonalení sociální práce. Uvádí, že v rámci implementace standardů kvality je třeba se zamýšlet také nad otázkami týkajícími se kvalifikace pracovníků, využití supervize a podmínek výkonu práce.

Tyto poznatky lze dále rozvést a doplnit tak, že pomocí standardů by mělo dojít i ke komplexnímu přístupu k řešenému problému, k respektování individuality klientů a dle toho nastavit individuální péči. Především je nezbytný aktivní přístup nejen klíčového pracovníka, ale všech zainteresovaných stran. Vždy by mělo docházet k průběžné realizaci předem promyšlených postupů tak, aby potřeby klientů byly uspokojeny.

3.2.2 Profesionalizace sociálně-právní ochrany dětí

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, jedním z důvodů implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí je nastavení jednotného a srovnatelného profesionálního výkonu této agendy. Toho má být dosaženo nastavením nejen kvantitativních požadavků na zajištění výkonu sociálně-právní ochrany dětí, ale zároveň i jasných kvalitativních předpokladů všech pracovníků, včetně jejich zaškolování. Nezbytný je i jejich další profesní rozvoj prostřednictvím kontinuálního vzdělávání. Mezi kvalitou poskytované sociální práce a úrovní vzdělání sociálních pracovníků je tedy možné vnímat přímou úměrnost.

Z hlediska historického vývoje jsou poprvé nastaveny předpoklady k výkonu sociálního pracovníka a požadavky na jeho odbornou způsobilost zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Dle výše zmíněného zákona je předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost dle § 110, která je dále upřesněna. Ve shodě s tímto zákonem jsou kvalifikační předpoklady všech pracovníků OSPOD požadovány i standardy kvality. A to kritérii číslo 5a a 5c. Osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí s ZDVOP mají kvalifikační požadavky dány standardem č. 6a.

Sociální pracovníci OSPOD, kteří jsou zároveň zaměstnanci státní správy, podléhají i požadavkům na vzdělání dle zákona č. 312/2002 Sb., úřednicích

územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Tímto zákonem je nastaveno jak vstupní, tak i průběžné vzdělávání všech úředníků, včetně nutnosti absolvovat zvláštní odbornou způsobilost. Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí musí splňovat zvláštní odbornou způsobilost (dále ZOZ) na úseku sociálně-právní ochrany dětí dle vyhlášky MV ČR č. 512/2002 Sb., o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků, ve znění pozdějších předpisů, popřípadě dle vyhlášky č. 304/2012 Sb., o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků. Shodně je tato povinnost nastavena standardem 5c.

Zatímco standardem číslo 5 jsou vymezeny kvalifikační předpoklady pro výkon sociální práce pracovníky zařazenými v orgánech sociálně-právní ochrany dětí, jejich dalším profesním rozvojem se zabývá standard č. 6. Konkrétně jde o standard 6c, kterým je dána povinnost pro pracovníky zařazené v těchto orgánech zúčastnit se každý kalendářní rok minimálně 6 vzdělávacích kurzů akreditovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí, přičemž každý z nich by měl být v rozsahu jednoho pracovního dne. A to dle individuálního plánu vzdělávání, který by měl být vypracován do 1 roku od vzniku pracovního poměru. Nejméně 1x za 3 roky by měl být tento plán zhodnocen a aktualizován. Požadavek na takový plán je dán kritériem standardu 6b, a dále zákonem o úřednících samosprávných celků (§17 zákona č. 312/2002 Sb.).

Z těchto zákonných ustanovení tak vyplývá, že pokud se pracovník SPOD účastní kurzu akreditovaného jiným ministerstvem, než práce a sociálních věcí, lze ho zahrnout pouze do povinnosti průběžně se vzdělávat podle zákona o úřednících, ale nebude tím naplněn standard 6c.

Současně je možné zamyslet se nad tím, zda pracovníci mají opravdu vypracovaný individuální plán, který prochází kontrolou a zároveň zda mají výběr z dostatečného množství kvalitních seminářů, které jsou zároveň

akreditovány MPSV a zda je i ze strany zaměstnavatele ochota k uvolnění finančních prostředků potřebných k účasti na vzdělávacích akcích.

Krátký exkurz do historie vzdělávání v sociální práci

Zvyšující se nároky na výkon sociální práce znamenaly nutnost profesionálně školených sociálních pracovníků. Tato souvislost začala být pocíťována již v roce 1911. Vzdělávání sociálních pracovníků v české republice započala, dle Bajera (2008, s. 11-12) Masaryková, která při Svazu vysokoškolského studentstva založila Sociologickou sekci.

Matoušek (2007a, s. 123-125) uvádí, že sociální práce se začala etablovat jako profese v roce 1917 a bylo nutné vymezit potřebný rozsah vzdělávání sociálních pracovníků a obsah povolání sociální pracovníce. Již v roce 1927 předsedkyně Organizace sociálních pracovníc Vostřebalová upozorňuje sociální pracovníce v praxi, že je nutné se v důsledku nových společenských jevů stále vzdělávat a prohlubovat své dovednosti. V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století se začínají do oblasti sociální práce pronikat poznatky o metodách sociální práce západních společností, začínají se organizovat semináře, školení i konference. Vzdělávání sociálních pracovníků na vysokoškolské úrovni se podařilo opět prosadit až v roce 1988.

Za přelom vnímá Matoušek (2007a, s. 151-153) rok 1989, který přinesl nové sociální jevy ve společnosti a s tím postupný rozvoj nových typů sociální služeb. Na tuto situaci bylo nutné reagovat stále se zvyšující odbornou vzdělaností sociálních pracovníků. Bylo navázáno na tradice sociální práce za první republiky a došlo k rozvoji vysokoškolské výuky sociální práce.

Neustálé zvyšování profesionalizace a dalšího odborného rozvoje v této oblasti má být posíleno právě standardizací výkonu SPOD. Standardem č. 6 je zároveň požadováno pravidelné hodnocení pracovníků vedoucím zaměstnancem. Prostřednictvím tohoto hodnocení má být zjišťováno

naplnění osobních a profesních cílů a dalších potřeb odborné kvalifikace. Profesionální výkon sociálně-právní ochrany dětí má posílit i podpora kvalifikovaného nezávislého odborníka, což je dáno kritériem 6d pro pracovníky orgánů sociálně právní ochrany dětí. U osob pověřených a pro pracovníky zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je tato povinnost zakotvena standardem číslo 8.¹

V českém prostředí je téměř vždy z takového odborníka považován supervizor. Supervize je možnost, jak podpořit kvalitu práce (Havrdová, Hajný a kol., 2008, s 19).

Supervize

V praxi je pojem supervize mezi sociálními pracovníky potažmo na pracovištích tzv. pomáhajících profesí velice často zmiňován. Do doby, než se tato potřeba změnila v povinnost v rámci standardizace kvality SPOD, bylo v praxi na různých pracovních setkáních upozorňováno na její malé, téměř nedostatečné možnosti využití. Ne každý pracovník však znal její přínos, věděl, co může od supervize očekávat a co se za tímto pojmem skrývá.

Srozumitelně a výstižně vymezil dnešní pojetí supervize Kalina (2001, s. 105), který ji definuje jako „odbornou činnost, při níž supervizor podporuje, vede a posiluje jednotlivce, skupiny nebo týmy v pomáhající profesi k tomu, aby dosáhli určitých organizačních, profesionálních a osobních cílů“. Obecnými cíli jsou zlepšení kvality práce a podpora profesionálního růstu.

Konkrétní cíle jsou ovlivněny celkovým společenským a odborným kontextem a požadavky organizace a jsou předmětem kontraktu mezi supervizorem, zadavatelem supervize, zaměstnavatelem a pracovníky.

Kalina dále uvádí, že hlavním nástrojem supervize je „vytvoření prostoru pro reflexi pracovní činnosti a pracovního kontextu v bezpečném prostředí

¹ Zde je možné vnímat shodu s kritériem 10e standardů kvality sociálních služeb (vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách).

supervizního vztahu a podpora procesu učení a změny“ (Kalina a kol., 2001, s. 105).

Matoušek (2003, s. 352) zmiňuje, že supervize probíhá vždy v pracovním kontextu a její účel je spojen především s kvalitou práce. Přínos supervize spočívá především v profesionálním rozvoji pracovníka, rozšiřování jeho dovedností, pomoci při řešení složitých a těžko řešitelných případů a v neposlední řadě je také pomocí při pracovním stresu a prevencí proti syndromu vyhoření. U začínajících pracovníků je zdůrazňována i vzdělávací stránka supervize, především ukazuje, jak propojit teorii s praxí.

Z tohoto vymezení je zřejmé, že supervize může být přínosem pro zvýšení kvality práce a profesionálního výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Přestože kritérium č. 6d standardů kvality SPOD neuvádí, jaký nezávislý kvalifikovaný odborník by měl poskytovat pracovníkům podporu, bude zřejmě většinou volen supervizor.

Potřeba supervize pro orgány sociálně-právní ochrany dětí byla vnímána ze strany MPSV již v roce 2010. Podpořena byla účelovou dotací Ministerstva vnitra pro výkon sociálně-právní ochrany dětí, která je poskytována každoročně obcím s rozšířenou působností. *Metodika pro poskytování dotací ze státního rozpočtu obcím s rozšířenou působností a hl. m. Praze na výkon agendy sociálně-právní ochrany dětí* byla již v roce 2010 rozšířena o možnost využít tuto dotaci i na úhrady nákladů na supervize pro pracovníky vykonávající tuto agendu. Využití finančních prostředků z výše zmíněné dotace na úhradu supervize pro pracovníky OSPOD je dáno i pro rok 2015 (MPSV, 2015).

Aby byly tyto finanční prostředky účelně vynaloženy, je třeba, aby supervizi vnímali za přínosnou především jednotliví pracovníci. Je tak třeba nastavit nejen správnou formu supervize, ale vybrat i osobu supervizora.

Na tomto místě lze souhlasit s Munsonem (1993, s. 67), který upozorňuje, že pro supervizi je velice důležitým činitelem vytvoření pozitivního vztahu

mezi supervizorem a pracovníkem. Osobnost supervizora má opodstatnění, protože supervizant k němu musí získat potřebnou důvěru, aby tak mohly být posíleny jeho profesní kompetence. Havrdová (2008, s. 28) v této souvislosti uvádí, že důvěra je nezbytnou podmínkou při reflexi, umožňující vyjádřit vlastní pochybnosti a překonat potíže.

Vzhledem k tomu, že v souvislosti se standardizací orgánů sociálně-právní ochrany se stala supervize jednou z nových povinností, je předpokladem, že uvedená skutečnost bude zmíněna v rámci rozhovorů praktické části této diplomové práce.

3.3 Kontrola plnění standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí

Orgány sociálně-právní ochrany dětí a právnické či fyzické osob, kterým bylo vydáno pověření k SPOD, měly povinnost vypracovat standardy kvality do 31. 12. 2004. Od tohoto jsou zároveň povinny se jimi řídit (Zákon č. 401/2012 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, Čl. II).

Z výše uvedeného je tak zřejmé, že tato povinnost platí na území České republiky necelý rok a nejsou proto k dispozici relevantní výzkumy vztahující se k jejich praktickému fungování, včetně výsledků z kontrol.

Lze tak pouze předpokládat překážky, které mohou mít vliv na samotné vypracování a úspěšné plnění standardů SPO. Těmito limity může být rozhodování managementu organizací o vynakládání finančních prostředků a hospodaření se státní účelovou datací na výkon SPO. Tím mohou být ovlivněny standardy personálního a organizačního zajištění i technicko-provozního. To může mít následně vliv i celkovou úroveň kvality výkonu sociálně-právní ochrany dětí, což lze ověřit kontrolou. Jak vyplývá z § 9a odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, obsahují standardy sociálně-právní ochrany nejen principy výkonu SPOD, ale i bodové hodnocení.

A hodnotit je možné právě kontrolou, což koresponduje i s obsahem kapitoly týkající se obecného vymezení kvality je uvedeno, mimo jiné, že kvalitu je nutné nejen zajistit, ale také hodnotit a ověřovat. Na těchto obecných principech jsou založeny rovněž standardy sociálně-právní ochrany dětí. Zákon o sociálně právní ochraně dětí v § 9a odst. 3 uvádí, že plnění standardů kvality se hodnotí systémem bodů. Tato povinnost je dále upravena vyhláškou č. 473/2012 Sb., která v § 6 dodává, že za každé splněné kritérium se započte jeden bod.

Dle ustanovení §58a zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou úkoly stanovené krajskému úřadu, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností nebo obecnímu úřadu výkonem přenesené působnosti. Z toho vyplývá, že i kontrola plnění standardů SPOD je kontrolou přenesené působnosti. Pro obec je k provádění kontroly zmocněn krajský úřad. A to na základě ustanovení § 67 odst. 1 písm. e) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů. Samotný postup kontroly upravuje zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád) a další procesní normou k provádění kontrol je správní řád. Orgány obce jsou povinny řídit se opatřeními krajského úřadu, které jim jsou v rámci prováděné kontroly uloženy (§ 61 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů).

Ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo pro účely provádění kontrol plnění standardů SPOD *Manuál provádění kontrol plnění standardů kvality sociálně-právní ochrany* (MPSV, 2014). Tím jsou doporučeny konkrétní postupy hodnocení. Je v něm uveden například požadavek, aby kontrolní skupina byla minimálně dvojčlenná, ideálně trojčlenná, přičemž jeden z členů bude vedoucím kontrolní skupiny. Zároveň je možné přizvat do kontrolní skupiny odborníky, kteří musí mít rovněž pověření ředitele krajského úřadu. Takovými odborníky mohou být například tlumočníci, právníci, znalci či zaměstnanci jiného kontrolního orgánu. Lze předpokládat, že tento manuál vznikl z potřeby blíže rozpracovat kontrolu plnění standardů, které jsou zákonem vymezeny pouze okrajově. Zde je nutné vnímat rozdíl od sociálních služeb, kde je inspekce poskytování

sociálních služeb podrobně upravena v § 97 - § 99 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Jak bylo shora uvedeno, za každé splněné kritérium se započte 1 bod. Plnění každého kritéria standardu se hodnotí zvlášť. Z tohoto ustanovení je zřejmé, že se jedná o velice úzké bodové hodnocení a jeden bod může být započten pouze v případě, že je naplněné celé kontrolované kritérium standardu, které může obsahovat i více dílčích požadavků, přičemž nemusí být dostatečně naplněn pouze jeden z nich. V takovém případě nebude žádný bod započítán, což například u standardů kvality sociálních služeb možné je. Vyhláškou č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách je v § 38 je dáno bodové rozpětí 0 až 3 body, kdy je rozlišeno, zda kritérium je splněno výborně, dobře, dostatečně či nesplněno.

Macela (2014, s. 3) upozorňuje na rozdíl ve způsobu kontroly a hodnocení standardů sociálně-právní ochrany ve státní správě a u osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Vzhledem k tomu, že činnost pověřených osob se více přibližuje sociálním službám, bude také inspekce kvality založena na obdobných principech. A to tak, že bude postačovat pouze dosažení určitého počtu bodů, aby pověřená osoba prošla inspekcí. To však není možné u orgánů veřejné správy. Tyto orgány jsou povinny dodržovat právní řád, jehož součástí jsou i standardy kvality, beze zbytku. Každé kritérium musí být naplněno a hodnoceno jedním bodem, aby orgán veřejné správy „prošel“ inspekcí kvality.

Bednář (2012, s. 25) v této souvislosti uvádí, že k zajištění kvality je nutný nejen monitoring a hodnocení, ale také náprava.

V praxi doposud nebyly zaznamenány a zveřejněny žádné zkušenosti s hodnocením standardů kvality v oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Nelze tak uvést, jakým způsobem bude docházet k nápravě. To ukáže až praxe.

Shrnutí

Pro úspěšnou implementaci standardů kvality a její praktický přínos musí být do procesu standardizace zapojeny všechny jednotlivé složky systému sociálně-právní ochrany v České republice. Smysl a přínos standardizace musí být vnímán od jednotlivých pracovníků, přes obce až po orgány státní správy, včetně nestátních organizací. Jedině tak lze dosáhnout kýženého cíle. Tím je vytvoření podmínek pro systematickou práci orgánů SPOD, včetně srovnatelných postupů a metodik při práci s ohroženými dětmi a rodinami a jejich sjednocení. A to minimálně na úrovni jednoho pracoviště, ideálně na úrovni kraje, popřípadě celé ČR. Dále nastavení alespoň minimálního standardu, určujícího přístup organizace k vytvoření podmínek pro sociální pracovníky i samotné klienty, který bude nástrojem měření kvality. Zároveň má jít o nástroj spravedlivého financování přenesené působnosti vykonávané obecními úřady obcí s rozšířenou působností.

II. ČÁST PRAKTICKÁ

1. Cíl a předmět výzkumu

Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu je reflexe aktuální situace v oblasti implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů, obecního úřadu obce s rozšířenou působností a osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v regionu Turnovsko.

Předmět výzkumu

Předmětem je optika, kterou je vnímána implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí na obecních úřadech správního obvodu obce s pověřeným obecním úřadem Turnov, na Městském úřadě Turnov, který je obcí s rozšířenou působností a osobami pověřenými k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v regionu Turnov.

Operacionalizace předmětu výzkumu

Jak je uvedeno výše v předmětu výzkumu, optika, kterou je v praxi vnímána implementace jednotlivých kritérií standardů kvality v činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí na Turnovsku je zaměřena na všechny orgány sociálně-právní ochrany dětí, kterými jsou Obecní úřad obce s rozšířenou působností v Turnově, obecní úřady obcí pověřeného Městského úřadu Turnov a osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí dle § 48 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Obecní úřad obce a městský úřad

Obecní úřady obce a městské úřady jsou součástí systému veřejné správy České republiky. Jejich složení a pravomoc je dána zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů tak, jak je uvedeno v kapitole 1.2 teoretické části této diplomové práce Na jednotlivých obecních úřadech

se tak bude lišit personální obsazení z hlediska kvalifikace, vzdělání a věku, což bude mít vliv na vzorek respondentů, jak bude specifikováno níže.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je institucí veřejné správy, která je na úrovni obecního úřadu, krajského úřadu, MPSV a Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí, jako orgán vykonávající svoji činnost na byrokratických základech, jako orgán zajišťující ochranu práv dítěte, jako místo, kde je poskytována pomoc a poradenství rodinám s dětmi.

Osoba pověřená k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Pověřené osoby poskytují sociálně-právní ochranu na základě rozhodnutí o pověření, o kterém rozhoduje místně příslušný krajský úřad dle § 49 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů na základě žádosti. Možný rozsah jejich činnosti je vymezen v § 48 výše citovaného zákona a není povoleno vykonávat činnost v jiném rozsahu, než zákonem povolené.

Pověřenou osobou může být osoba fyzická i právnická, pokud splní veškeré zákonem požadované náležitosti, přičemž v rozhodnutí o pověření je vždy jasně vymezen rozsah její činnosti.

Standardy kvality

Standardy kvality lze vnímat jako zákonný požadavek, jako soubor kritérií, pomocí kterých je definována kvalita sociální práce. Standardy kvality sociálně-právní ochrany obsahují principy a bodové hodnocení výkonu sociálně-právní ochrany, standardy sociální práce s klientem, standardy personálního a organizačního zajištění výkonu sociálně-právní ochrany, technickoprovozní zajištění sociálně-právní ochrany. Standardy jsou definovány jako požadavky na jednotlivé orgány sociálně-právní ochrany dětí pro naplnění konkrétních povinností plynoucích z jejich jednotlivých kritérií, přičemž způsob naplnění si volí každý úřad zajišťující sociálně-právní ochranu dětí sám.

Implementace

Implementaci lze vnímat jako naplnění či realizaci standardů kvality. Jako zavedení zásad či pravidel do předpisů, norem do praxe. Implementaci standardů kvality nelze vnímat jako jednorázový proces, který končí popsáním jednotlivých standardů, ale jde o proces kontinuální.

2. Kontext výzkumu

Standardy kvality SPO se týkají všech orgánů poskytujících sociálně-právní ochranu, které jsou uvedeny v § 4 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o SPOD). Mezi ně patří krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady (dále jen OÚ), újezdní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu. Orgánem sociálně-právní ochrany jsou tedy všechny obecní úřady, přičemž Městský úřad Turnov jako obec s rozšířenou působností vykovává sociálně-právní ochranu dětí v plném rozsahu ve svém správním obvodu.

Obecní úřady obcí plní pouze některé z úkolů, které jsou zákonem o SPOD svěřeny orgánům sociálně-právní ochrany dětí, jejichž povinnosti jsou vymezeny v teoretické části této diplomové práce.

Z výčtu povinností, které jsou dány obecním úřadům dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je zřejmé, že obecní úřady obce nemohou naplnit některá další kritéria jednotlivých standardů. A to i těch, u kterých není vyhláškou MPSV č. 473/2012 Sb. uvedeno, že se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany dětí je-li jím obecní úřad.

Lze proto předpokládat, že pro obecní úřady obcí je obtížné stanovit, které standardy jsou pro ně závazné naplnit a situace se může lišit nejen na jednotlivých obcích obecních úřadů správního obvodu Městského úřadu Turnov, ale i na území celé České republiky.

Výzkum je orientován na orgány sociálně-právní ochrany dětí obce s rozšířenou působností Turnov, obecních úřadů obcí spádové oblasti pověřeného obecního úřadu Turnov a osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí se sídlem v Turnově.

Z tohoto důvodu je následující kapitola věnována vymezení a vyjmenování obecních úřadů, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a pověřených osob, jejichž povinností je řídit se při sociálně-právní ochrany standardy kvality sociálně-právní ochrany.

Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů v článku 99 člení Českou republiku na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky. Každá obec je vymezena hranicí území a je samosprávným společenstvím občanů. Své záležitosti spravuje samostatně, což je zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, nazýváno samostatnou působností, do které patří záležitosti, které jsou v zájmu obce a občanů obce. Zároveň orgán obce může vykonávat státní správu, pokud byla příslušným zákonem obci svěřena. V takovém případě se jedná o přenesenou působnost obce. V případě, že obecní úřad vykonává přenesenou působnost ve svém správním obvodu, jedná se o pověřený obecní úřad. Je-li přenesená působnost vykonávána ve správním obvodu, je takový obecní úřad označen obecním úřadem obce s rozšířenou působností, který je v praxi nazýván obecním úřadem III. stupně.

Turnov je zákonem č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, jak vyplývá ze změn provedených zákonem č. 387/2004 Sb., stanovení obcí s rozšířenou působností.

Vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb., o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností, jak vyplývá ze změn provedených vyhláškami č. 388/2004 Sb., a č. 361/2006 Sb., byl Turnov stanoven obcí s pověřeným obecním úřadem s poměrně rozsáhlým správním obvodem.

Správní obvod tvoří celkově 36 obcí. A to Čtveřín, Frýdštejn, Holenice, Hrubá Skála, Jenišovice, Kacanovy, Karlovice, Klokočí, Kobyly, Ktová, Lažany, Loučky, Malá Skála, Mírová pod Kozákovem, Modřišice, Ohrazenice, Olešnice, Paceřice, Pěňčín, Přepeře, Příšovice, Radimovice, Radostná pod Kozákovem, Rakousy, Rovensko pod Troskami, Soběslavice, Svijanský újezd, Svijany, Sychrov, Tatobity, Troskovice, Vlastibořice, Všeň, Vyskeř, Žďárek a Žernov. Jedná se o obecní úřady ve smyslu zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

Dle evidence obyvatel Městského úřadu v Turnově a evidence obyvatel obcí s pověřeným obecním úřadem spadajícím pod ORP Turnov bylo k 1.1.2015 2014 hlášeno k trvalému pobytu na území celého správního obvodu ORP Turnova celkem 5678 dětí ve věku 0-18 let.

Správní obvod Městského úřadu v Turnově byl na základě Sociodemografické analýzy k návrhu optimalizace řízení a financování systému práv dětí a péče o ohrožené děti a rodiny, zejména v oblasti činnosti orgánů sociálně-právní ochrany a plánování služeb pro práci s rodinami a dětmi, zařazen mezi oblasti se střední mírou ohroženosti (SocioFaktor s.r.o, 2013).

Touto analýzou byly definovány indikátory (ukazatele) ohrožení cílové skupiny v jednotlivých krajích a obcích s rozšířenou působností v České republice a k nim byla nashromážděna potřebná data, která byla rozdělena do pěti stejně velkých intervalů a oznámkována stupnicí 1-5, přičemž optimální stav byl hodnocen známkou 1.

Zároveň byly zjištěné indikátory rozděleny do tří hlavních oblastí ohrožení:

- Demografické a sociální prostředí- ukazatelé se týkají života dětí a rodin v sociálním prostředí s ohledem na vybrané sociálně-demografické údaje.
- Ekonomická aktivita – nezaměstnanost a pobírání různých druhů dávek.

- Neúplnost a nefunkčnost rodiny- důsledky rozvolnění rodinného života.

Porovnáním jednotlivých indikátorů vyplynula tři pásma míry ohrožení dětí mládeže a rodin. A to pásmo špatné, průměrné a dobré pro jednotlivé kraje, okresy a obce s rozšířenou působností. Následně byl hodnocen jejich dopad na výkon agendy sociálně-právní ochrany dětí dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zjišťována jejich relevance pro účely standardizace agendy sociálně-právní ochrany dětí.

Z této analýzy vyplývá, že v Libereckém kraji je celková situace z hlediska dětí, mládeže a rodin průměrná, ohodnocená známkou 3, okres Semily známkou 2 a samotné ORP Turnov známkou 2,7, což také znamená, dle kritérií nastavených v analýze, střední míru ohroženosti. V oblasti demografického a sociálního prostředí je ORP Turnov ohodnocen známkou 2,77, ekonomické aktivity známkou 2,62 a v oblasti neúplnosti a nefunkčnosti rodin 2,79.

V souladu s touto analýzou, počtem dětí hlášeným k trvalému pobytu na území správního obvodu Městského úřadu Turnova a kritériem 4c standardů sociálně-právní ochrany dětí je dán počet pracovníků orgánu SPOD Městského úřadu v Turnově.

Na webových stránkách Krajského úřadu Libereckého kraje (KU Libereckého kraje, 2015) je zveřejněn seznam osob, které byly pověřeny k výkonu sociálně-právní ochrany na základě rozhodnutí tohoto krajského úřadu. Dle tohoto seznamu je aktuálně vydáno pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí na Turnovsku Centru pro rodinu Náruč, z.s, která má sídlo ve Skálově ulici v Turnově a organizaci Dobrá mysl, o.p.s se sídlem v Pěčíně.

Centrum pro rodinu Náruč, z.s. má vydáno pověření k činnostem níže vymezeným (KU Libereckého kraje, 2015):

- Pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě.
- Poskytovat nebo zprostředkovat poradenství rodičům při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené.
- Pořádat v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou.
- Činnost zaměřenou na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházení jejich vzniku.
- Zřizovat a provozovat zařízení odborného poradenství pro péči o děti
- Uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče.
- Poskytovat odborné poradenství a pomoc žadatelům o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a poskytovat poradenství fyzickým osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny a osvojitelům nebo pěstounům.
- Poskytovat výchovnou a poradenskou péči osobě pečující, s níž pověřená osoba uzavřela dohodu o výkonu pěstounské péče, při výkonu pěstounské péče a sledovat výkon pěstounské péče.
- Vyhledávat fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny a oznamovat je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

Dobrá mysl, o.p.s. se sídlem v Pěňčíně má pověření k těmto činnostem (KU Libereckého kraje, 2015):

- Uspořádat v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu.
- Uzavírat dohody a výkonu pěstounské péče.
- Poskytovat odborné poradenství a pomoc žadatelům o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a poskytování poradenské pomoci fyzickým osobám vhodným stát se osvojiteli

nebo pěstouny a osvojitelům nebo pěstounům v souvislosti s osvojením nebo svěřením dítěte do pěstounské péče.

- Poskytovat výchovnou a poradenskou péči osobě pečující, s níž pověřená osoba uzavřela dohodu o výkonu pěstounské péče.
- Vyhledávat fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny a oznamovat je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.
- Vyhledávat děti v § 2 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení a oznamovat je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

Z výčtu výše uvedených činností, pro které byly Centrum pro rodinu Náruč, z.s. a Dobrá mysl, o.p.s. pověřeny, je zřejmé, že se jedná o pověření dle § 48 odst. 2 písm. d) až f) zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a tyto osoby jsou povinny řídit se při výkonu své činnosti standardy kvality dle přílohy č. 2 k vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Jejich znění je v příloze číslo 2 této diplomové práce.

3. Metodika výzkumu

Byly zvoleny tři základní metody.

- Rozbor dokumentů.
- Telefonické strukturované interview s pracovníky obecních úřadů obcí ve správním obvodu Městského úřadu Turnov.
- Polostrukturované rozhovory: a) s pracovníky Městského úřadu v Turnově, kteří zajišťují sociálně-právní ochranu dětí,
b) s pracovníky společnosti Centra pro rodinu Náruč v Turnově a pracovníky společnosti Dobrá mysl v Pěnčíně.

3.1 Rozbor dokumentů

Obsahem této kapitoly je charakteristika dokumentů, které se vztahují k samotné implementaci standardů kvality na obecních úřadech obcí, včetně jejich rozboru. Cílem tohoto rozboru je zjištění, které ze standardů mají být naplněny obecním úřadem obce. A to v kontextu zákonem daných povinností při výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Na možnost rozdílného přístupu jednotlivých obecních úřadů k vybrání jednotlivých kritérií nutných k naplnění bylo upozorněno v teoretické části této diplomové práce.

Podrobeny rozboru budou tyto dokumenty:

- Příloha č. 1 k vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- Manuál MPSV k implementaci standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí z roku 2014.
- Metodiky jednotlivých krajských úřadů ČR.

Prvotním dokumentem je vyhláška č. 473/2012 Sb., která bude porovnána s manuálem implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí určeným pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, který vydalo MPSV v roce 2014. Zároveň bude pomocí internetových stránek jednotlivých krajských úřadů v České republice zjištěno, zda vytvořily pro obecní úřady obcí na svém území metodický pokyn pro tvorbu standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí. V případě, že takový manuál jednotlivé krajské úřady pro potřeby obecních úřadů připravily, budou vzájemně porovnány za účelem zjištění, které ze standardů jsou pro obecní úřady doporučovány naplnit.

Dle § 67 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů, poskytuje krajský úřad obcím metodickou a odbornou pomoc. Z tohoto ustanovení vyplývá, že i pro případ implementace standardů je v kompetenci krajského úřadu vydat metodické doporučení, ve kterém by

mělo být uvedeno, která kritéria standardů mají být obecním úřadem naplněna.

Kritéria rozboru dokumentů

Výzkumem bude v prvním kroku ověřováno pomocí rozboru dokumentů, zda je pro obecní úřady sjednocen požadavek na vypracování jednotlivých standardů kvality sociálně-právní ochrany. Za tím účelem byla zvolena tato kritéria rozboru dokumentů:

- Existence metodiky vydané jednotlivými krajskými úřady v ČR pro tvorbu standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí pro obecní úřady obcí.
- Zjištění, která z kritérií jsou dle jednotlivých manuálů doporučena naplnit obecními úřady.
- Porovnání zjištěných údajů s manuálem k implementaci standardů sociálně-právní ochrany dětí vydaných MPSV a Vyhláškou 473/2012 Sb. za účelem zjištění oblastí shody v nutnosti naplnit jednotlivá kritéria obecními úřady.
- Ověření, které z obecních úřadů v regionu Turnovska mají na webových stránkách zveřejněny standardy kvality.

Výstupem rozboru dokumentů bude zjištění, zda jsou pro obecní úřady stanoveny jednotné požadavky pro výběr kritérií, která je nutné naplnit. Zároveň bude zjištěno, zda výběr jednotlivých kritérií je limitován, popřípadě čím, což je dílčí součástí cíle této diplomové práce. Způsob a důvody výběru kritérií k naplnění jednotlivými obecními úřady, popřípadě úskalí, která s tím byla spojena, budou zjištěna dále prostřednictvím telefonického interview.

Realizace rozboru dokumentů

Obsah standardů je na základě § 58b odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanoven vyhláškou MPSV č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která obsahuje konkrétní znění jednotlivých kritérií. Dle této vyhlášky je u sedmi kritérií

uvedeno, že se nehodnotí u orgánu SPOD, je-li jím obecní úřad. Z tohoto důvodu nebudou tato kritéria dále hodnocena. Konkrétně jde o kritéria 1a, 1b, 4b, 8d, 9c, 9d, 14b. Ve vyhlášce další výjimky nejsou uvedeny.

MPSV vydalo v roce 2014 manuál k implementaci standardů sociálně-právní ochrany dětí. Dle tohoto manuálu je naplnění některých kritérií vázáno na existenci pozice zaměstnance obecního úřadu, který má v náplni práce zajišťování sociálně-právní ochrany dětí. V souladu s tímto manuálem by tak obecní úřady obcí neměly povinnost zároveň naplnit kritéria standardu 2b, 2d, 4a, 5a, 5b, 5c, 5d, 6a, 6b, 6d. Je však třeba zdůraznit, že se jedná pouze o manuál, který není závaznou právní normou, ale lze ho považovat pouze za doporučující vzor.

Pro potřeby obecních úřadů obcí I. a II. typu má na internetových stránkách zveřejněn manuál, metodiku či doporučení kraj:

Středočeský

Ústecký

Olomoucký

Královehradecký

Liberecký, který převzal manuál kraje Olomouckého

Jihomoravský

Jihomoravský kraj nevydal metodický pokyn ani instrukci, ale na internetových stránkách je k dispozici prezentace pro potřeby obecních úřadů ke standardizaci, kde je doporučení pro obecní úřady při zavádění standardů a naplnění kritérií. Tato prezentace bude zahrnuta do rozboru dokumentů.

Královehradecký kraj na svých internetových stránkách nemá zveřejněn žádný manuál, instrukci či doporučení pro obecní úřady I. a II. typu. Tuto činnost krajského úřadu nahradil Magistrát města Hradec Králové, který zveřejnil informace a doporučení k jednotlivým standardům pro obecní úřady (I. a II. typu), na kterých nejsou zařazeni zaměstnanci mající v náplni práce zajišťování sociálně-právní ochrany dětí buď na plný, nebo i jen

částečný úvazek. Tento materiál bude považován za období metodiky krajského úřadu.

Olomoucký kraj vypracoval pro obecní úřady manuál nazvaný Zavádění standardů kvality sociálně-právní ochrany, manuál pro obecní úřady, který zcela beze změn převzal Krajský úřad Libereckého kraje. Zveřejnil ho v červnu 2015 na webových stránkách svého úřadu. Bude proto považován rovněž za stanovisko KU Libereckého kraje.

Jak je výše uvedeno, podle přílohy č. 1 k vyhlášce č. 473/2012 Sb., v platném znění, není pro orgán sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, závazných celkem 7 kritérií z celkového počtu 38, která proto nejsou v tabulce uvedena.

Ostatní kritéria jsou rozlišena a označena takto:

- Číslem 0 jsou označena kritéria, která nejsou pro obecní úřad závazná.
- Číslem 1 jsou označena kritéria, která má obecní úřad povinnost vždy naplnit.
- Číslem 2 jsou označena kritéria, která jsou závazná pouze v případě, že má obecní úřad obce zaměstnance, který má v náplni práce zajišťování sociálně-právní ochrany dětí. A to buď na plný úvazek, nebo je to pouze součástí jeho náplně práce.

Tabulka č. 1**Požadavek na naplnění jednotlivých kritérií obecními úřady I. a II. typu**

Kritérium	Příloha č.1 k Vyhlášce č.473/2012 Sb.	Manuál MPSV k implementaci standardů kvality	KU Středočeského kraje	KU Ústeckého Kraje	KU Olomouckého Kraje	KU Královéhradeckého kraje	KU Libereckého kraje	KU Jiho-moravského kraje
2a	1	1	1	1	1	1	1	1
2b	1	2	2	0	2	0	2	2
2c	1	0	0	0	2	0	2	2
2d	1	2	2	0	2	0	2	0
3a	1	0	0	1	1	1	1	0
3b	1	0	0	1	1	1	1	0
4a	1	2	2	1	2	1	2	2
4c	1	0	0	0	2	0	2	2
5a	1	2	2	2	2	2	2	2
5b	1	1	2	2	2	2	2	2
5c	1	1	2	2	2	2	2	2
5d	1	2	2	2	2	2	2	2
5e	1	0	0	2	1	2	1	0
6a	1	2	2	2	2	2	2	2
6b	1	1	2	2	2	2	2	2
6c	1	2	2	2	2	2	2	2
6d	1	0	0	2	2	2	2	0
7a	1	1	1	1	1	1	1	1
7b	1	1	1	1	1	1	1	1
8a	1	1	2	1	1	1	1	1
8b	1	1	2	1	1	1	1	1
8c	1	1	2	1	1	1	1	1
9a	1	1	1	1	1	1	1	1
9b	1	1	1	1	1	1	1	1
10a	1	1	2	1	1	1	1	0
11a	1	1	1	1	2	1	2	0

12a	1	1	2	1	1	1	1	1
12b	1	1	2	1	1	1	1	1
13a	1	1	1	1	1	1	1	1
13b	1	1	1	1	1	1	1	1
14a	1	1	1	1	1	1	1	1

Z přehledu v tabulce č. 1 vyplývá, že naprostá shoda v nutnosti naplnit kritéria vždy je zaznamenána pouze u kritérií 2a, 7a, 7b, 9a, 9b, 13a, 13b a 14a. To znamená, že tato kritéria má naplnit každý obecní úřad obce, bez ohledu na rozsah svých činností a velikost.

U kritérií 5a, 5d, 6a a 6c se všechna uvedená doporučení shodují v tom, že toto kritérium je možné naplnit pouze v případě, že obecní úřad má zaměstnance, v jehož náplni práce je zajišťování sociálně-právní ochrany dětí, přestože v příloze č. 1 k vyhlášce č. 473/2012 Sb. taková výjimka uvedena není. U kritérií 8a, 8b, 8c, 12a, 12b panuje shoda u všech uvedených zdrojů v nutnosti tato kritéria naplnit vždy mimo kraj Středočeský. Ten váže nutnost naplnění těchto kritérií na existenci zaměstnance obecního úřadu zařazeného k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. U kritéria 10a Středočeský kraj považuje za nutné naplnit kritérium obecním úřadem pouze v případě, že obecní úřad má zaměstnance, který je zařazen k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, jihočeský kraj toto kritérium nepovažuje pro obecní úřady za závazné a ostatní zdroje ho uvádějí jako nutné naplnit vždy.

Vzhledem k tomu, že se nejedná o legislativně daný limit, lze předpokládat, že v rámci kontroly plnění standardů mohou být i tyto standardy jejím předmětem. To znamená, že v praxi může být inspekčním týmem jejich plnění požadováno a kontrolováno, přestože obecní úřad obce nebude mít žádného pracovníka, který má v náplni práce zajišťování sociálně-právní ochrany dětí.

Z tabulky č. 1 vyplývá, že pro obecní úřady obcí je velice náročné určit, která z kritérií jsou pro ně závazná, a je nutné jejich naplnění. Je zřejmé, že situace se liší v rámci České republiky, a tak se může lišit na jednotlivých obecních úřadech na Turnovsku, kdy pro jednotlivé zainteresované pracovníky mohlo úskalím určit, které ze standardů jsou pro ně závazné naplnit. To bude i jedním ze zkoumaných znaků, které budou na jednotlivých obecních úřadech obcí ověřovány prostřednictvím telefonického interview.

Zda na obecních úřadech na Turnovsku panuje shoda v určení kritérií, která je třeba naplnit, bylo před telefonickým interview zkoumáno také prostřednictvím webových stránek jednotlivých obecních úřadů obcí. Na základě jejich rozboru bylo následně zjištěno, které z obecních úřadů v regionu Turnov mají na webových stránkách zveřejněny standardy kvality. Zároveň tím bylo zjištěno, zda obecní úřady na Turnovsku naplnily standard č. 3, jehož plnění je požadováno třemi krajskými úřady uvedenými v tabulce č. 1.

Bylo zjištěno, že tuto povinnost naplnil na Turnovsku pouze 1 obecní úřad z celkového počtu 36. Na webových stránkách tohoto obecního úřadu jsou velice stručně popsána kritéria standardů číslo 2a, 3a, 4a, 7a, 7b, 8a, 8b, 9a, 9b, 11a, 12a, 13a, 14a.

Z výše uvedeného vyplývá, že úskalím při implementaci standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí v rámci České republiky je nejednotnost požadavků na výběr a plnění jejich jednotlivých kritérií obecními úřady obcí.

Z tohoto rozboru dokumentů lze předpokládat, že i na Turnovsku se může výběr kritérií nutných k naplnění standardů kvality SPO lišit na jednotlivých obecních úřadech, což může být vnímáno jak úskalí jejich implementace. Tento předpoklad bude dále jedním ze znaků ověřovaných prostřednictvím telefonického interview.

3.2 Telefonické interview

Cílem interview bude zjistit způsob, jakým byly na Turnovsku zpracovány standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí obecními úřady obcí, popřípadě zda k jejich zpracování došlo v zákonem daném termínu. Dále bude navázáno na rozbor dokumentů, kterým bylo zjištěno, že pro obecní úřady není dán jednotný požadavek na výběr kritérií, která je nutné naplnit. A to také s ohledem na personální zajištění agendy SPOD. Zda tyto skutečnosti činily pro obecní úřady obcí nesnáze při naplnění standardů

kvality, popřípadě zda byla při zpracování standardů zaznamenána obecními úřady jiná úskalí, bude jedním ze záměrů telefonického interview. Závěrem bude zjištěna optika, kterou je na jednotlivých obecních úřadech obcí na Turnovsku vnímán proces implementace standardů kvality SPO.

Zdůvodnění volby metody

Bylo zvoleno telefonické interview, protože touto metodou lze získat větší množství odpovědí respondentů v krátkém časovém horizontu. Vzhledem k tomu, že obecní úřady obcí jsou rozprostřeny po celém území Turnovska, je tato metoda volena i z ekonomických důvodů. Upřednostněna je před metodou dotazníků zasílaných poštou kde dle Chrástky (2007, s. 164) hrozí riziko malé návratnosti. Kladem této metody je také možnost vysvětlit respondentům v případě potřeby význam otázky a tím se vyhnout nepochopení položené otázky. Zároveň lze tímto způsobem eliminovat chyby vzniklé špatně položenou otázkou, což je rovněž dle Chrástky (2007, s. 182) vhodné. Zároveň lze na nedostatečnou odpověď promptně reagovat doplňující otázkou.

Způsob realizace

Dotazování formou interview bude provedeno tak, že bude postupně telefonicky osloven starosta nebo administrativní pracovník každého obecního úřadu obce v regionu Turnovsko, který bude kompetentní odpovědět na připravené otázky. Všem respondentům budou položeny totožné otázky, ve stejném pořadí. A to dle předem vytvořeného polostrukturovaného záznamového archu. Některé z položek záznamového archu budou otázkami uzavřenými. Bude se jednat o otázky dichotomické s odpovědí ano/ne za účelem zjištění základních informací. Další z otázek budou polytomické - výběrové. Další z otázek budou polozavřené, aby zde byl dán respondentům prostor pro vyjádření jiné odpovědi, než je nabídnuta a též možnost vyjádřit vlastní názor. V průběhu telefonického interview

budou odpovědi na jednotlivé položky dotazníku písemně zaznamenávány do záznamového archu a následně budou vyhodnoceny.

Kategorie pro telefonické interview:

- Způsob, kterým byli pracovníci seznámeni s povinností naplnit standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí.
- Období seznámení se s povinností naplnit standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí.
- Způsob naplnění standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí
- Personální zajištění sociálně-právní ochrany dětí.
- Reálné problémy při naplnění standardů kvality.
- Výběr kritérií jednotlivých standardů sociálně-právní ochrany, která je nutné naplnit na obecním úřadě obce.
- Změny ve způsobu činnosti obecních úřadů po zavedení standardů sociálně-právní ochrany dětí.
- Percepce standardů kvality obecními úřady.

Tyto znaky budou zjištěny prostřednictvím připravených otázek a na základě telefonických odpovědí jednotlivých respondentů budou zaznamenány do záznamových archů, které tvoří přílohu č. 2 této diplomové práce.

3.3 Polostrukturovaný rozhovor

Cílem rozhovorů s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí a pracovníky organizací pověřených k výkonu této agendy je zjistit způsob, jakým byl realizován proces standardizace a názor jednotlivých respondentů na jejich dopad v praxi. Zároveň bude zjištěno, zda byla při jejich realizaci zaznamenána úskalí, popřípadě jaká.

Zdůvodnění volby metody

K naplnění cíle byly zvoleny polo strukturované rozhovory. Přestože je tato metoda časově náročnější, byla vybrána proto, že v rámci rozhovoru lze navázat s respondentem bližší vztah a vytvořit atmosféru důvěry, a tím je možné nejen získat je pro rozhovor, ale též poznat jejich hlubší mínění

týkající se zjišťovaných otázek. Zároveň lze předpokládat, že počet úspěšně dokončených rozhovorů bude vyšší než návratnost dotazníků. Obdobně jako u telefonického interview byla upřednostněna tato metoda i z důvodu případného doobjasnění významu pokládaných otázek. Zároveň je možnost se vrátit v rozhovoru zpět v případě, že respondent na některé z otázek neodpověděl.

Způsob realizace

Pomocí polostrukturovaných rozhovorů budou ověřeny níže uvedené kategorie, které přispějí k naplnění cíle výzkumu. Rozhovor bude probíhat na základě předem připraveného souboru otázek, které budou respondentům kladeny ve stejném pořadí. Bude se jednat jak o otázky obsahové, tak i funkcionální, především kontaktní, sloužící k navázání vztahu s respondentem a posilující jeho ochotu odpovídat. Připravené otázky jak výběrové, tak bude dána respondentům možnost zvolit i volnou formu odpovědi.

Osobní polostrukturovaný rozhovor bude veden nejdříve se všemi zaměstnanci městského úřadu v Turnově, kteří vykonávají sociálně-právní ochranu dětí. Následně budou osloveni všichni pracovníci, kteří jsou zapojeni do výkonu sociálně-právní ochrany dětí na základě pověření Krajského úřadu Libereckého kraje. A to pracovníci Centra pro rodinu Náruč v Turnově a společnosti Dobrá mysl v Pěnčíně. Jednotlivé odpovědi budou průběžně zapisovány do záznamových archů, které tvoří přílohu č. 2 této diplomové práce.

Kategorie pro polostrukturované rozhovory

Pomocí polo-strukturovaných rozhovorů bude zjištěno:

- jak byl proces standardizace realizován;
- jakým způsobem je vnímán pracovníky, kteří vykonávají sociálně-právní ochranu dětí na Turnovsku;
- co vidí jako největší přínos standardizace a zda nastavený systém vyhovuje praxi. To znamená, které z naplněných standardů jsou

v praxi vnímány jako potřebné, popřípadě, které z nich je žádoucí více rozpracovat;

- zda některé ze standardů nejsou naplněny pouze formálně, popřípadě úskalí, které tento proces provázela;
- zda pomocí standardizace došlo k naplnění záměru, pro které byla standardizace zavedena.

U pracovníků Městského úřadu v Turnově se rozhovor zaměří na zjištění:

- Míry zapojení pracovníků Městského úřadu Turnov do procesu tvorby standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí.
- Způsob seznámení s náplní jednotlivých standardů kvality v případě, že pracovníci nebyli zapojeni do tvorby náplní jednotlivých standardů.
- Ověření znalosti jednotlivých pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Turnově vnitřních směrnic Městského úřadu v Turnově vztahujících se ke standardům kvality sociálně-právní ochrany dětí.
- Zjištění možných obtíží při naplnění jednotlivých kritérií.
- Zjištění, zda bylo nutné po zavedení standardů kvality změnit doposud zažitý způsob praxe, popřípadě v čem konkrétně.
- Postoj pracovníků Městského úřadu v Turnově k praktické realizaci jednotlivých kritérií standardů sociálně-právní ochrany dětí.
- Zjištění, zda po zavedení standardů kvality sociálně-právní ochrany došlo ke změně v rámci jednotného a srovnatelného výkonu agendy u všech pracovníků, kteří zajišťují výkon SPOD na Městském úřadě v Turnově.
- Zjištění názoru na existence dostatečné a dostupné sítě specializovaných odborných i terénních služeb k využití pro klienty.

U pracovníků organizací pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí se rozhovor zaměří na zjištění:

- Míry zapojení pracovníků do procesu tvorby standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí.
- Způsob seznámení s náplní jednotlivých standardů kvality v případě, že pracovníci nebyli zapojeni do tvorby náplní jednotlivých standardů.
- Ověření znalosti jednotlivých pracovníků pověřené organizace vnitřních směrnic organizace vztahujících se ke standardům kvality sociálně-právní ochrany dětí.
- Zjištění možných obtíží při naplnění jednotlivých kritérií.
- Zjištění, zda bylo nutné po zavedení standardů kvality změnit doposud zažitý způsob praxe, popřípadě v čem konkrétně.
- Postoj pracovníků k praktické realizaci jednotlivých kritérií standardů sociálně-právní ochrany dětí.
- Zjištění, zda po zavedení standardů kvality sociálně-právní ochrany došlo ke změně v rámci jednotného a srovnatelného výkonu sociálně-právní ochrany všech pracovníků, kteří v organizaci vykonávají činnost v rámci pověření k výkonu sociálně-právní ochrany.

Struktura otázek pro telefonické interview i rozhovory bude předem připravena a jejich pořadí bude dodržováno shodně u všech respondentů. Otázky budou vycházet z jednotlivých kategorií a formulovány budou tak, aby bylo dosaženo výzkumného cíle této diplomové práce, což bude ověřeno zpracováním a vyhodnocením záznamových archů.

4. Vzorky respondentů a jejich charakteristika

Charakteristika se týká orgánů sociálně-právní ochrany dětí, kterými jsou obecní úřady obcí pověřené Městského úřadu v Turnově a Obecní úřad s rozšířenou působností v Turnově. Dále jsou respondenty osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, kterými jsou Dobrá mysl, o.p.s. a centrum pro rodinu Náruč, z. s.

4.1 Pracovníci obecních úřadů obcí

Jak bylo již výše zmíněno, ve správním obvodu pověřeného Městského úřadu v Turnově se nachází celkem 37 obecních úřadů obcí, přičemž každá obec má svého starostu, místostarostu, popřípadě administrativního pracovníka. Z každého obecního úřadu obce bude osloven jeden respondent. Je předpokladem, že na každém obecním úřadě je minimálně jeden zaměstnanec, který zajišťuje administrativní úkony. Bude se většinou jednat o ženy se středoškolským vzděláním.

Prostřednictvím telefonického interview budou osloveni všichni starostové obecních úřadů obce. V případě, že má obec pracovníka, který má v pracovní náplni zajišťování sociálně-právní ochrany nebo ji fakticky zajišťuje, bude osloven tento pracovník.

4.2 Pracovníci Městského úřadu v Turnově

Charakteristika vzorku z hlediska personálního vymezení.

Metodou totálního výběru budou osloveni všichni pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany Městského úřadu v Turnově, kteří jsou zařazeni dle Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě na pozici 2. 10. 19 - referent sociálních věcí, v platové třídě:

- 10/3 zajišťování sociálně-právní ochrany dětí,
- 10/11 zajišťování náhradní rodinné péče,
- 10/12 sociální práce s dětmi, které spáchaly trestný čin nebo čin jinak trestný a s dětmi páchajícími přestupky. Plnění úkolů orgánu sociálně-právní ochrany dětí (kurátor pro děti a mládež).

Jedná se celkem o 7 pracovníků, které na základě zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, splňují předpoklady k výkonu sociálního pracovníka. Těmito předpoklady jsou plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle § 110 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Výše zmíněným zákonem je požadováno:

1. vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,
2. vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu,
3. absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b),
4. absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1998.

Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí musí zároveň splňovat zvláštní odbornou způsobilost na úseku sociálně-právní ochrany dětí dle vyhlášky MV ČR č. 512/2002 Sb., o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků, ve znění pozdějších předpisů, popřípadě dle vyhlášky č. 304/2012 Sb., o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků.

Vzorek respondentů bude tvořit celkem 7 pracovníků ve věku 25 – 60 let. Z tohoto počtu jsou 4 pracovníci zařazeny ve třídě 10/3 – zajišťování sociálně-právní ochrany dětí, 1 pracovníce ve třídě 10/11-zajišťování náhradní rodinné péče, 2 pracovníce ve třídě 10/12 sociální práce s dětmi,

kteře spáchaly trestný čin nebo čin jinak trestný a s dětmi páchajícími přestupky (kurátorky pro děti a mládež).

Všechny pracovnice, které budou osloveny, získaly vysokoškolské vzdělání a splňují zvláštní odbornou způsobilost. Odlišná je pouze délka jejich praxe. A to v intervalu 2- 30 let.

Charakteristika struktury organizace.

Městský úřad je organizace s funkcionální strukturou, která je dána Organizačním řádem. V čele úřadu stojí starosta, který jmenuje a odvolává tajemníka. Městský úřad je členěn na jednotlivé odbory a kancelář tajemníka. Každý odbor má svého vedoucího, který řídí jednotlivé pracovníky. Tajemník městského úřadu je nadřizen všem pracovníkům městského úřadu a plní funkci statutárního orgánu zaměstnavatele. Dle tohoto uspořádání je dána i oprávněnost a vydávání vnitřních pokynů, směrnic a pravidel, kterými jsou jednotliví pracovníci povinni se řídit.

4.3 Pracovníci pověřených organizací

Centrum pro rodinu Náruč, z.s. je nestátní neziskovou organizací se sídlem v Turnově, jejímž cílem je podpora rodiny, poskytování služeb a pomoci všem jejím členům a subjektům spolupracujících s rodinou. Mezi činnosti tohoto centra patří, mimo jiné, zajišťování výkonu sociálně-právní ochrany dětí, k němuž má organizace pověření v rozsahu, který je uveden pod kapitolou č. 2.

Organizace má celkem 9 pracovníc, které jsou pověřeny k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Všechny pracovnice splňují odbornou způsobilost, která je pro pověřené osoby požadována v § 49a zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Z toho 8 pracovníc ve věku 25–45 let splňuje vzdělání vymezené v § 49a odst. 2 písm. a), tj, ukončené vysokoškolské vzdělání ve studijních programech v oblasti pedagogických a společenských věd zaměřených na sociální politiku, sociální práci, pedagogiku a psychologii. Jedna z pracovníc stejné věkové kategorie splňuje vzdělání uvedené v § 49a

odst. 2 písm. d). Jedna pracovnice je zařazena na pozici vedoucí centra, 2 na pozici psycholog, 3 pracovnice jsou klíčovými pracovníky, jedna z pracovnic je koordinátorem pracovního týmu a zároveň asistentem vedoucího pro metodickou práci sociálně-právní ochrany dětí, 2 pracovnice zajišťují přímou práci s dětmi a příslušné aktivity. Všechny pracovníci splňují odbornou způsobilost a trestní bezúhonnost. Délka jejich praxe výkonu SPOD je v intervalu 2-5 let.

Dobrá mysl, o.p.s. je rovněž nestátní neziskovou organizací, která má pověření v rozsahu zákona o sociálně-právní ochrany dětí, jak je vymezeno v kapitole číslo 2. Organizace má celkem 9 pracovníků. Činnost vykonávána na základě pověření je prakticky zajištěna pouze jednou pracovnící, která je zároveň ředitelkou organizace. Jedná se o ženu splňující odbornou způsobilost dle § 49a zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Pro přehlednost je počet a základní charakteristika respondentů obecních úřadů obcí, městského úřadu a pověřených organizací zpracována do tabulky.

Tabulka č. 2

Charakteristika výzkumného vzorku

		Obecní úřady obcí	Městský úřad	Pověřené organizace
Počet respondentů	Muži	25	0	0
	Ženy	11	7	10
Zákonem dané kvalifikační požadavky k výkonu SPOD		Ne	Ano	Ano
Délka praxe výkonu SPOD (roky)		0	2-30	2-5
Technika sběru dat		Telefonické Interview	Rozhovor	Rozhovor

5. Realizace a vyhodnocení telefonického interview a rozhovorů

Pro telefonické interview a polo strukturované rozhovory byly vytvořeny soubory otázek, pomocí kterých došlo u všech respondentů k jednotnému postupu a posloupnosti kladených otázek. Pro každou skupinu respondentů byl připraven soubor tak, aby otázky korespondovaly s ověřovanými kategoriemi za účelem naplnění výzkumného cíle.

Respondenti byli osloveni v průběhu měsíce července až září 2015. Telefonické interview trvalo přibližně 15 minut a polo strukturované rozhovory asi 30-40 minut. Při telefonickém interview s pracovníky obecních úřadů obcí a při rozhovorech s respondenty městského úřadu i pověřených organizací nebylo vždy možné udržet pořadí a strukturu rozhovoru dle připravených otázek. Jednotliví respondenti odpovídali různě, a pokud bylo v průběhu rozhovoru zjištěno, že již spontánně nějakým způsobem odpověděli na některou z připravených otázek, byla tato odpověď pouze zaznamenána do záznamového archu. Někteří respondenti odpovídali dle připravené struktury rozhovoru stručně. Někteří z respondentů naopak svojí odpovědí zároveň uvedli informace vztahující se k dalším otázkám. Vše bylo v průběhu rozhovorů zapisováno do záznamových archů, které tvoří přílohu číslo 2 této diplomové práce.

Vyhodnocení telefonického interview s pracovníky obecních úřadů správním obvodu pověřeného Městského úřadu v Turnově

➤ Personální zajištění sociálně-právní ochrany

První skutečností, která byla prostřednictvím telefonického interview zjištěna, byl fakt, že žádný z 37 (100%) obecních úřadů nemá pracovníka, který by měl v náplni práce zajišťování sociálně-právní ochrany dětí. A to ani jako součást své pracovní náplně.

Následně bylo zjištěno, že 14 (38%) obecních úřadů nemá uvolněného starostu. Na těchto obecních úřadech bylo interview provedeno vždy pouze

se starostou obce, na něhož byl uveden kontakt na webových stránkách obce.

Zbývajících 23 (62%) obecních úřadů má starostu uvolněného k výkonu této funkce. Na 17 (46%) obecních úřadech byl přijat telefon zaměstnankyní obce, která neměla žádné povědomí o standardech kvality či o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Poté byl vždy následně osloven starosta obce.

Bylo zjištěno, že pouze 26 (70%) obecních úřadů mělo povědomí o výkonu sociálně-právní ochrany dětí a o procesu standardizace. A to vždy jen starostové těchto obcí.

➤ **Období a způsob seznámení s povinností naplnit standardy**

Z telefonického interview vyplynulo, že celkem 37 (100%) obecních úřadů bylo seznámeno s povinností naplnit standardy kvality až po 1. 1. 2015.

Celkem 19 (51%) starostů obecních úřadů uvedlo, že o povinnosti naplnit standardy kvality se dozvěděli v měsíci květnu 2015 na Městském úřadě v Turnově. A to na poradě starostů.

Dalších 7 (19%) mělo informaci o povinnosti naplnit standardy kvality neoficiální – zprostředkovanou. Jejich odpovědi zněly:

- „O standardech mi někdo říkal, už nevím, kdo.“ (1 odpověď) .
- „Byl/a jsem na setkání starostů a tam jsme se o tom bavili.“ (2 odpovědi).
- „Něco přišlo e-mailem, ale chodí toho tolik, že to ani nemám čas vše pořádně číst.“ (2 odpovědi).
- „Říkal mi to jeden známý starosta obce.“ (1 odpověď).
- „Teď, když o tom spolu mluvíme, tak si vybavuji, že jsem o tom něco slyšela.“ (1 odpověď).

Celkem 11 (30%) starostů obce při telefonickém interview uvedlo, že o standardech kvality nic neslyšeli a dotazovali se na význam sociálně-právní

ochrany dětí. K tomu dva starostové obecních úřadů uvedli, že v obci probíhají opravy pozemních komunikací a mají jiné priority.

Dvě z odpovědí zněly:

- „Máme jiné starosti, již ¾ roku máme rozkopanou půlku obce tak, že se lidé nedostanou ani autem k domu. Nemám čas řešit nic jiného.“
- „V celé obci probíhají opravy silnic a chodníků a potřebujeme, aby to bylo do zimy hotové.“

➤ **Způsob naplnění standardů kvality u obecních úřadů**

Z telefonických odpovědí získaných během interview vyplynulo, že naplnění standardů proběhlo tak, že pro jednoho ze starostů obce je stručně zpracovala jeho sestra, která se v této oblasti pohybuje. Jak probíhal výběr jednotlivých kritérií, neví. Tyto zpracované standardy přeposlal některým dalším obcím. Celkem 11 (30%) obcí je nějak naplnilo. Nebylo jim však zcela zřejmé, jak a co s nimi mají dělat. Zjišťovali to různě telefonicky.

Celkem 12 (32%) starostů obecních úřadů uvedlo, že mají standardy sociálně-právní ochrany dětí. Ve všech těchto případech byly zaváděny a naplněny pouze starostou obce.

S tím korespondovaly i odpovědi na dotaz, zda bylo obtížné stanovit kritéria, která je nutná naplnit. Tuto otázku mohlo zodpovědět pouze 12 (32%) starostů obecních úřadů, tedy pouze ti, co se standardy nějak zabývali. Celkem 8 (22%) uvedlo, že pouze doplnili to, co jim bylo přeposláno a nijak se nad tím nezamýšleli. Celkem 4 (11%) z nich uvedli, že ano, a proto se telefonicky obrátili na Městský úřad v Turnově s dotazem, co s tím mají dělat. Poté něco doplnili a vložili do šanonu.

➤ **Reálné obtíže při naplnění standardů**

Za zásadní problém lze vnímat již samotný způsob, jak a kdy byly obecní úřady informovány o nutnosti naplnit standardy kvality. Základní informace získaly až po téměř půl roce, kdy měly být standardy naplněny.

Dále jim chybí jasné, stručné a srozumitelné instrukce. Oslovení respondenti uvedli, že by uvítali více informací, nebo nějaký manuál či brožurku. Není jim jasné, které ze standardů mají popsat a jakým způsobem s tímto materiálem mají dále nakládat. Takto odpovědělo celkem 29 (78%) starostů obecních úřadů.

Informaci o nutnosti pravidelného přehodnocování standardů získali starostové obcí až během telefonického interview, které s nimi bylo provedeno v rámci této diplomové práce.

Tímto způsobem získaly obce, které se standardy doposud nezabývaly, další informace. A to od základní informace o povinnosti standardy zpracovat, přes vysvětlení samotného pojmu sociálně-právní ochrana dětí a informování o jejich povinnostech při tomto výkonu, až po informace, jak mají se standardy nakládat.

➤ **Změny ve způsobu činnosti obecních úřadů po zavedení standardů kvality**

Všech 37 (100%) oslovených respondentů uvedlo, že se praktickému výkonu sociálně-právní ochrany v obci nevěnují. V případě, že je zaznamenán nějaký problém týkající se dětí a jejich rodiny, předají tuto informaci na odbor sociálních věcí Městského úřadu v Turnově. Tento způsob považují v praxi nadále za vhodný. Změny ve způsobu dosavadního výkonu sociálně-právní ochrany dětí tak nebyly zaznamenány ani u obecních úřadů, které se standardy zabývaly.

➤ **Percepce standardů kvality obecními úřady**

Z jejich pohledu je standardizace vnímána jako formální zákonná povinnost. Standardy kvality tak nevnímají jako přínos pro další činnost obecního úřadu. Takto odpovědělo všech 37 (100%) respondentů.

Vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky Městského úřadu v Turnově

➤ **Míra zapojení pracovníků do procesu tvorby standardů**

Jak vyplynulo z odpovědí jednotlivých respondentů, standardy kvality byly tvořeny na Městském úřadě v Turnově jedním pracovníkem, určeným vedoucí odboru sociálních věcí. Takto odpovědělo 7 (100%) dotazovaných.

➤ **Způsob seznámení s náplní jednotlivých standardů jednotlivými pracovníky**

Bezprostředně po vytvoření standardů se s nimi byl seznámen pouze jejich zpracovatel a 1 (14 %) respondent. Celkem 6 (86%) respondentů uvedlo, že se seznamovali se standardy průběžně-dle své potřeby.

➤ **Ověření znalosti vnitřních směrnic organizace vztahující se ke standardům kvality**

Vnitřní směrnice Městského úřadu vztahující se ke standardům kvality znají pouze 3 respondenti (43%), 3 respondenti (43%) uvedli, že znají pouze některé z nich a 1 respondent (14%) se s vnitřními směrnicemi doposud neseznámil.

Celkem 5 (71%) respondentů uvedlo, že postrádají směrnici, kterou by byl upraven postup při pořizování kopií ze spisové dokumentace pro klienty. Správný postup pro platbu těchto kopií klienty nezjistili ani dotazem u jiných odborů v rámci městského úřadu. Postrádají doporučený postup i ve standardech kvality.

Jeden respondent vyjádřil výhrady ke směrnici vztahující se ke standardu číslo 13. Vnitřní směrnice prý k vyřizování stížností doposud postačovala a její rozpracování do standardů kvality přineslo v praxi pouze nadbytečnou administrativní zátěž. Jedna z oslovených respondentek uvedla, že zaznamenala rozpor mezi vnitřní instrukcí týkající se evidence písemností a způsobem, který je v praxi uplatňován.

➤ **Možné obtíže při naplnění jednotlivých kritérií**

Vzhledem k odpovědi číslo 1, kdy standardy byly tvořeny jedním konkrétním pracovníkem, nezaznamenalo 6 (86%) respondentů žádné obtíže při jejich naplnění. Standardy přijali tak, jak jsou naplněny.

Podrobněji se vyjádřila pracovnice OSPOD, které byl uloženo zpracovat standardy vedoucí odboru. Uvedla, že ze strany vedení byla tvorba standardů považována za formalitu. O zapojení do tvorby standardů neměl zájem tajemník ani personalista. Vnímali to jako něco zcela nepotřebného, nadbytečného, týkajícího se problémů na „sociálce“. O to, zda jsou standardy v termínu zpracovány a naplněny, měla zájem pouze vedoucí odboru. Velice obtížná byla tvorba standardů, které se týkaly personálního zabezpečení výkonu sociálně-právní ochrany, přijímání a zaškolování, profesního rozvoje zaměstnanců, práce stážistů a dobrovolníků a kontroly případu. Pro naplnění těchto standardů neměla pracovnice, která je zpracovala, dostatečné kompetence. Náročné pro ni bylo porovnat vnitřní směrnice s kritérii jednotlivých standardů, přičemž zjistila neexistenci jasných pravidel pro výkon pohotovosti a s tím spojené používání služebního automobilu. Sama musela takovou instrukci vytvořit. Vypracování standardů kvality bylo pro ni náročné právě s ohledem na přístup nadřízených pracovníků, kdy z jejich strany nebyla pochopena samotná podstata standardizace. A to, že nejde pouze o to, aby byly standardy správně písemně popsány, ale jde především o jejich prokazatelné plnění v praxi.

➤ **Změna doposud zavedeného způsobu výkonu sociálně-právní ochrany dětí po zavedení standardů kvality**

Za nejvýraznější negativní změnu způsobu práce v souvislosti se standardizací vidí všichni oslovení respondenti navýšení administrativy a pracovní zátěže v souvislosti se standardem číslo 12. Jedná se o nový systém vedení spisové dokumentace o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Tento standard musí být v souladu se směrnicí MPSV z roku 2014. Od té doby se pro ně dokumentace a její evidence stává nepřehlednou. Jako velice zatěžující vidí neustálé uzavírání spisové dokumentace a zakládání nové a s tím související nové vyhodnocování potřeb dítěte. Vnímají to jako neefektivní a neekonomické. Zároveň všichni oslovení respondenti nevidí praktický smysl či přínos takového vedení dokumentace pro jejich další práci. Nevnímají to jako přínos ani po klienty.

Jako pozitivní změnu způsobu práce všichni oslovení respondenti 7 (100%) shodně uvedli, že za změnu považují zlepšení pracovních podmínek.

Po naplnění standardů došlo k:

- Vyčlenění samostatné místnosti pro vedení pohovoru s dětmi, a jejímu vybavení dětským nábytkem a hračkami, včetně edukačních pomůcek.
- Zajištění pravidelné supervize pro pracovníky. Pracovníci měli možnost vybrat si vhodnou osobu supervizora. Všichni oslovení respondenti vnímají supervizní setkání pozitivně. Celkem 6 (86%) respondentů sdělilo, že je pro ně přínosem. Dva respondenti sdělili, že měli jednu negativní zkušenost se supervizí, která krátce proběhla na pracovišti v roce 2011. Tehdy nebyli spokojeni s osobou supervizora a supervizi vnímali jako nepříjemnou povinnost. Supervizi proto odmítali až do jejího zavedení v rámci standardizace. Nyní jsou mile překvapeni z jejího přínosu.
- Nastavení jasných pravidel pro držení pracovní pohotovosti a používání služebního automobilu v době výkonu pracovní pohotovosti. Do doby standardizace neexistovala žádná vnitřní instrukce upravující tento výkon.

Některé uváděné změny ve způsobu praxe se dále lišily u jednotlivých respondentů v souvislosti s délkou praxe. Byl zaznamenán rozdíl mezi pracovníky s praxí kratší než 5 let a pracovníky s praxí nad 10 let.

Pracovníci s praxí nad 10 let vidí významnou změnu:

- V nastavení jasných pravidel pro počet pracovníků OSPOD.
- V určení vzájemné zastupitelnosti.
- V rozšíření možnosti účastnit se vzdělávacích seminářů a školení. Do doby, než byl rozsah povinného vzdělávání dán standardy kvality, byla jejich účast na školeních ze strany zaměstnavatele omezována. A to z finančních důvodů. Nyní mají nástroj, dle kterého mohou vyšší účast na školeních požadovat.

Pracovníci s praxí kratší než 5 let uvedli, že nemají potřebné srovnání, ale určitě je to příležitost ke změně doposud zavedené praxe.

➤ **Postoj pracovníků k naplňování a praktické realizaci standardů kvality**

Celkem 5 (71%) respondentů vnímá proces standardizace jako spíše přínosný pro další 2 (29%) přínosem spíše není. Žádný z respondentů jednoznačně neoznačil proces standardizace za přínosný a nikdo z oslovených nevyjádřil názor, kterým by standardizaci odmítl jako nepřínosnou.

Některé ze standardů jsou vnímány jako zcela formálně naplněné. Mezi tato kritéria byla zařazena tato:

5b-pravidla pro přijímání nových zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany dětí uvedli 4 (57%) respondenti;

5c-přihlášení zaměstnance v zákonem dané lhůtě ke zkoušce odborné způsobilosti uvedlo 7 (100%) respondentů;

5d-pravidla pro zaškolování nových zaměstnanců označilo 7 (100%) respondentů;

Ke kritériím 5c a 5d se vyjádřilo celkem 5 (72%) respondentů tak, že se netýkají výkonu sociálně-právní ochrany dětí, ale jsou to pracovní povinnosti personalisty celé organizace. Proto byla označena za formálně naplněná.

5e-všichni oslovení respondenti (100%) uvedli kritérium, kterým má orgán sociálně-právní ochrany dětí určit, zda umožní studentům či jiným fyzickým osobám působit jako stážisté či dobrovolníci na jejich pracovišti. Práce dobrovolníků či stážistů nebyla doposud nikdy na pracovišti využívána a nikdo z oslovených respondentů ji nevnímá jako přínos pro svoji práci. Problém spatřují především v tom, že by byli nuceni takového jedince proškolit a vést, což by je odvádělo od jejich povinností. Nikdo z oslovených neprojevil zájem o činnost stážisty či dobrovolníka.

6b – individuální plán dalšího vzdělávání. U tohoto kritéria byla zaznamenána také shoda všech 7(100%) respondentů.

7a – aktivní vyhledávání a monitorování ohrožených dětí označili 3 (43%) respondenti.

14a – toto kritérium je uvedeno 6(86%) respondenty jako formálně naplněné. Důvodem je nedostatek dostupných služeb jiných právnických či fyzických osob. Tato odpověď souvisí i s následujícím ověřovaným znakem.

Pro přehlednost jsou tyto výsledky zaznamenány do tabulky.

Tabulka č. 2

Formálně naplněná kritéria

Kritérium	Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
5b	Ano	4	57,2
	Ne	3	42.8
5c	Ano	7	100
	Ne	0	0
5d	Ano	7	100
	Ne	0	0
5e	Ano	7	100
	Ne	0	0
6b	Ano	7	100
	Ne	0	0
7a	Ano	3	42.8
	Ne	4	57.2
14a	Ano	6	85.8
	Ne	1	14.2

➤ **Dostatečná síť specializovaných odborných a terénních služeb**

Celkem 5 (71%) respondentů uvedlo, že služby chybí zcela, 2 (29%) respondentů odpovědělo, že služby spíše chybí. Za zcela chybějící považují

služby pro osoby ohrožené závislostí na návykových látkách, tzv. kontaktní centra. Za nedostatečnou a zároveň velice potřebnou službu je respondenty považována sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi a psychologické poradenství.

➤ **Zjištění, zda pomocí standardizace došlo k jednotnému a srovnatelnému výkonu agendy**

Nikdo z oslovených respondentů nevedl, že proces standardizace přispěl k jednotnému a srovnatelnému výkonu agendy, potažmo jednotným pracovním postupům. Odpovědi respondentů lze shrnout tak, že každý z nich se snaží postupovat dle svého nejlepšího uvážení. Často je nutné jednat a postup přizpůsobit dané situaci.

Závěrem bylo zjištěno, že úřad má nastavený pravidelný interval pro přehodnocení standardů.

Vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky organizací pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Dobrá mysl, o.p.s.

Prvně byla oslovena ředitelka organizace Dobrá mysl. Uvedla, že standardy kvality nebyly v organizaci doposud vypracovány. Ví o této povinnosti, ale zatím nevykonávají žádné z činností, pro které mají pověření. Standardy kvality se proto zatím nezabývali. V závěru rozhovoru sdělila, že zřejmě vrátí pověření. Je s tím „spousta práce a starostí a zatím nemáme klienty.“

S ohledem na zjištěné skutečnosti nebyly další znaky v organizaci ověřovány a tato organizace byla vyřazena ze základního vzorku.

Centrum pro rodinu Náruč, z.s.

➤ **Míra zapojení pracovníků do procesu tvorby standardů**

Všichni respondenti 9 (100%) uvedli, že standardy byly vypracovány jednou konkrétní určenou pracovnící k 31. 12. 2014. Tato pracovnice při rozhovoru uvedla, že je v organizaci velice krátce a tak tvorba standardů

byla pro ní velice obtížným procesem. Některé ze standardů vypracovala pouze na základě svého vlastního uvážení a nemá jistotu, že jsou správně popsány. To bude zřejmě zjištěno až kontrolou.

➤ **Způsob seznámení s náplní standardů jednotlivými pracovníky**

Vzhledem k tomu, že standardy byly vypracovány pouze jednou konkrétní pracovnící organizace, liší se úroveň jejich znalostí ostatních pracovníků. Jeden z respondentů uvedl, že se s nimi seznámil bezprostředně po jejich naplnění a ostatní respondenti uvedli, že se seznamují se standardy průběžně, dle své potřeby.

➤ **Znalost pracovníků organizace vnitřních směrnic vztahujícím se ke standardům**

Všichni oslovení 9 (100%) respondenti uvedli, že jsou seznámeni s vnitřními směrnicemi organizace. Se směrnicemi byli seznámeni při příchodu do organizace. Standardy vznikly až následně a doposud neměli potřebu ověřovat, zda jsou směrnice v souladu se standardy. To zřejmě činila pracovníce, která standardy vypracovala. Celkem 2 (22%) respondenti uvedli, že zcela chybí směrnice upravující řešení havarijních situací.

➤ **Zjištění obtíží při naplnění jednotlivých kritérií**

Vzhledem k tomu, že na tvorbě standardů se podílela pouze jedna pracovníce, nezaznamenaly ostatní pracovníce organizace obtíže. Pracovníce, která standardy zpracovala, uvedla, že často netušila, jak je má naplnit. Učinila tak dle svého intuitivního uvážení. Většinou popsala to, co se v organizaci již dělá. Obtížné byly pro ní především standardy vztahující se k personálním zabezpečení, přijímání a zaškolování zaměstnanců a jejich profesnímu rozvoji.

➤ **Zjištění, zda bylo nutné po zavedení standardizace změnit doposud zažitý způsob praxe**

Všichni respondenti 9 (100%) uvedli, že doposud nezaznamenali jakoukoliv změnu ve způsobu dosavadního výkonu své práce.

➤ **Postoj pracovníků k praktické realizaci jednotlivých kritérií**

Z celkového počtu respondentů jich 8 (89%) uvedlo, že proces standardizace vnímají jako možnost pro nastavení jasných pravidel pro jejich práci. Tato odpověď převažovala. Celkem 2 (22%) respondenti vnímají proces standardizace jako příležitost ke změně doposud zavedené praxe a 6 (67%) respondentů uvedlo, že standardizací lze docílit zvýšení kvality práce. Všichni oslovení respondenti vnímají proces standardizace kladně. Celkem 7 (78%) respondentů uvedlo, že proces standardizace vnímají spíše kladně a 2 (22%) respondentů vnímá zavedení standardů kladně. Zároveň všech 9 (100%) respondentů shodně sdělilo, že pro ně není žádný standard obtížné naplnit v praxi.

Vnímání pozitivních změn po zavedení standardizace se lišilo u jednotlivých respondentů.

Některé z uvedených odpovědí zněly:

- „Je to výhodou při přijímání nových pracovníků.“
- „Jsem tu krátce a díky standardům mám ucelený přehled informací o výkonu SPOD.“
- „Je to možnost ke zlepšení nabízených služeb.“

Celkem 3 (32%) respondenti vnímají jako formálně naplněné kritérium 8a a 8b, kterým má být prováděno pravidelné hodnocení zaměstnanců a v souvislosti s tím zpracován individuální plán dalšího vzdělávání zaměstnanců. Tito respondenti dále uvedli, že za nedostatečně naplněné vnímají také kritérium 9a. Konkrétně jim schází například postup pro nakládání s anonymním oznámením nebo s odmítnutím zájemce o službu. Za negativní je vnímáno pouze navýšení administrativy.

Naopak za pozitivní je vnímáno sjednocení postupů při vedení spisové dokumentace a nastavení pravidel s tím, jak bude s údaji obsaženými ve spisové dokumentaci nakládáno.²

² Na osoby pověřené k výkon SPOD se nevztahuje směrnice MPSV č. j.: 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o

➤ Srovnatelný výkon agendy

Vzhledem k tomu, že ne všichni pracovníci se věnují shodné činnosti pro niž má organizace pověření, nemají potřebné vzájemné srovnání. Pouze 4 (44%) pracovníci organizace vykonávají stejnou činnost. Přesto každý z pracovníků nadále uplatňuje při výkonu práce své osvědčené postupy.

V závěru bylo zjištěno, že pracovníci organizace vědí, že je nutné standardy pravidelně přehodnocovat a mají nastavený interval.

6. Implementace dat z výzkumu

Zjištěním a následným porovnáním optiky, kterou jsou standardy vnímány jednotlivými aktéry, byl zaznamenán významný rozdíl mezi obecními úřady a Městským úřadem a osobami pověřenými k výkonu SPOD.

Pracovníci obecních úřadů nevnímají standardy kvality jako něco potřebného pro chod obce. Doposud se standardizací zabývalo pouze 12 (32%) ze všech obecních úřadů na Turnovsku, přičemž v zákonem dané lhůtě k jejich naplnění nedošlo. Přistupují k nim jako ke zcela formální a nadbytečné činnosti. Některé obce získaly informace o povinnosti naplnit standardy kvality až během telefonického interview v rámci předloženého výzkumu.

Městský úřad i osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany měly relevantní informace o standardech kvality a k jejich naplnění došlo v zákonem daném termínu.

Některé zaznamenané oblasti shody mezi Městským úřadem a Centrem pro rodinu Náruč, z.s.

- Tvorba standardů byla zadána konkrétnímu pracovníkovi, který neměl dostatek potřebných kompetencí. Jednalo se zejména o

dětech vedené orgány SPOD a stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v náhradní rodinné péči ani ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí vztahující se k vedení spisové dokumentace.

standardy týkající se personálního zabezpečení a přijímání a zaškolování nových zaměstnanců.

- Pouze pracovník, který standardy tvořil, znal jejich obsah k 1. 1. 2015. Ostatní se s nimi seznamovali dodatečně, průběžně.
- Standardizací nedošlo k sjednocení postupů při výkonu činnosti. Pracovníci nadále uplatňují při výkonu své práce vžité postupy.
- V rámci standardizace bylo zjištěno, že některé vnitřní instrukce vztahující se ke standardům kvality s nimi nekorespondují nebo zcela chybí. Vznikly tak směrnice zcela nové nebo došlo k přepracování stávajících.

Pro obecní úřady obcí na Turnovsku představují standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí něco zcela nejasného, formálního a pro jejich práci nepotřebného. Jediná obec nemá pracovníka, který by měl v náplni práce zajištění sociálně-právní ochrany dětí. Pouze 12 obecních úřadů se standardy kvality zabývalo. Tyto obce zaznamenaly obtíže především v tom, že jim nebylo jasné, která z kritérií mají naplnit a jakým způsobem. Dále pro ně nebylo zřejmé, jak mají nakládat se zpracovanými standardy. Všechny obecní úřady spádové oblasti pověřeného Městského úřadu v Turnově považovaly za zcela zásadní nedostatek absenci potřebných informací. O existenci standardů kvality nebyly včas vyrozuměny. Dále bylo zjištěno, že nejsou pro obce definovány jednotné požadavky pro výběr kritérií, která je nutné naplnit v případě, že obec nemá zaměstnance, který má v náplni práce zajišťování sociálně-právní ochrany dětí. Obecní úřady se tak potýkaly s problémem, která z kritérií mají naplnit. Rozdílné požadavky byly zaznamenány i mezi metodikou MPSV a instrukcemi či metodikami některých krajů.

Příznivěji jsou vnímány standardy kvality pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Turnově a osobami pověřenými k výkonu sociálně-právní ochrany dětí Centra pro rodinu Náruč. Vidí v nich možnost zlepšení pracovních podmínek a nastavení pravidel pro výkon další činnosti. Zároveň v rámci standardizace došlo k vytvoření či přepracování

některých vnitřních směrnic a instrukcí, které nyní aktuálně odpovídají jejich potřebám.

Za negativní lze považovat to, že standardy se zabýval vždy pouze jeden určený pracovník, bez podpory a spoluúčasti kompetentních osob.

Zajímavostí je, že žádný z oslovených respondentů orgánů sociálně-právní ochrany dětí ani osob pověřených k výkonu SPOD se nezmínil o tom, že by standardizace spíše prospěla samotným klientům.

Dle těchto zjištěných faktů by vhodným opatřením bylo posilovat povědomí o významu standardizace nadřízených pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Konkrétně tajemníka a personalista, kteří by měli poté být v procesu standardizace více angažováni. U osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany by se toto opatření mělo týkat především ředitelů organizací.

Tato diplomová práce byla přínosem především pro obecní úřady. Celkem 51% obecních úřadů získalo při telefonickém interview základní informace o procesu standardizace a nutnosti naplnit některá z kritérií.

Na základě této diplomové práce se jeví vhodným opatřením zpracování jednoduché, přehledné a srozumitelné brožurky, ve které bude přiblížena podstata standardizace a návod pro zpracování jednotlivých kritérií pro obecní úřady. Zároveň by v ní měla být vymezena konkrétní kritéria, která je nutné naplnit v případě, že obecní úřad nemá zaměstnance zařazeného k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Tyto požadavky by měly být sjednoceny v rámci celé České republiky. Dále by bylo vhodné posilovat metodické vedení obecních úřadů obcí v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. A to například prostřednictvím metodických dnů, které by byly organizovány krajským úřadem.

Zároveň lze konstatovat, že pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí a pověřených organizací nejsou se standardy plně ztotožnění a zatím nedošlo k žádoucímu sjednocení postupů v rámci konkrétního pracoviště.

Standardizací se zabýval pouze jeden určený pracovník a nedošlo k jejich týmovému zpracování. Zejména ze strany nadřízených pracovníků je ke standardům přistupováno formálně.

Shodně, jako u obecních úřadů, se jeví vhodným opatřením vyšší informovanost o smyslu a podstatě standardizace. A to tak, že by se všichni pracovníci, kterých se tato problematika týká, účastnili metodického dne na krajském úřadě.

Je zřejmé, že implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí neznamená jednorázový proces, ale jedná se o proces kontinuální, který se bude vyvíjet, dle aktuálních podmínek organizace potřeb pracovníků a také potřeb klientů. Zároveň bude nutné reagovat promptně také na legislativní změny a všechny okolnosti vztahující se k zajištění všech práv dětí, tedy k sociálně-právní ochraně dětí. Každá ze změn by měla být zahrnuta do vypracovaných standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí a následně by s í měli být seznámeni všichni pracovníci. Jako žádoucí se jeví, aby byl v každé organizaci určen pracovník, který bude pravidelně změny sledovat, poté je zahrne do standardů kvality a seznámí s nimi ostatní pracovníky.

Tato opatření by měla přispět k tomu, aby se jednotliví pracovníci se standardy postupně ztotožnili a standardy se tak staly přínosem a nezbytnou součástí jejich praxe.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zjištění optiky, kterou je standardizace vnímána a smyslem bylo zjistit, zda implementací standardů kvality sociálně-právní ochrany byly na Turnovsku naplněny některé z cílů, pro které byla standardizace v České republice zavedena. Tyto cíle jsou vymezeny v teoretické části této práce, kde je charakterizována sociálně-právní ochrana dětí, definována kvalita a vymezen obecný význam standardů kvality. Poslední kapitola byla věnována důvodům implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany, což se vztahuje k části praktické.

V praktické části bylo zejména ověřeno, zda došlo k sjednocení postupů při práci s ohroženými dětmi a rodinami alespoň na úrovni jednoho pracoviště. Zároveň byl ověřen praktický přínos standardů sociálně-právní ochrany pro výkon sociálně-právní ochrany a případná úskalí při jejich implementaci. A to prostřednictvím reflexe aktuální situace v oblasti implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany na úrovni obecních úřadů, obecního úřadu obce s rozšířenou působností a osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v regionu Turnovsko. Zkoumána byla dále optika, kterou je standardizace vnímána jednotlivými orgány zajišťujícími sociálně-právní standardy kvality sociálně-právní ochranu dětí v tomto regionu.

Dílní zjištění a závěry získané výzkumem popsaným v praktické části této diplomové práce, jsou uvedeny v kapitole číslo 7. Souhrnně lze konstatovat, že standardy kvality sociálně-právní ochrany jsou obecními úřady obcí vnímány pouze formálně a pouze zčásti naplněny. Celkem 68% obecních úřadů se jimi doposud nezabývalo. Zároveň je zcela formálně zajišťován samotný výkon agendy sociálně-právní ochrany dětí, když žádný z obecních úřadů nemá pracovníka, který by měl v náplni práce sociálně-právní ochranu dětí, byť i na část svého úvazku. Ke sjednocení postupů tak nedošlo.

Nejpozitivněji je přínos implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany vnímán pracovníky pověřenými k výkonu sociálně-právní ochrany

děti Centra pro rodinu Nárůč z.s. Naopak další pověřená organizace Dobrá mysl o.p.s. vidí již v samotném zpracování standardů kvality zátěž, pro kterou zvažuje ukončení své činnosti.

Pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Turnově je proces implementace vnímán pozitivně zejména u standardů, které přinesly zlepšení pracovních podmínek.

Z výzkumu vyplynulo, že jednotliví aktéři sociálně-právní ochrany nejsou se standardy kvality sociálně-právní ochrany doposud ztotožnění a nebylo zjištěno, že by je vnímány jako přínos pro samotné klienty.

K naplnění stanoveného cíle byly zvoleny tři základní metody. A to rozbor dokumentů vztahujících se ke standardizaci sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů, telefonické interview s pracovníky obecních úřadů a metoda polo strukturovaných rozhovorů s pracovníky vykonávajícími sociálně-právní ochranu dětí na Městském úřadu v Turnově a osobami zajišťujícími na Turnovsku sociálně-právní ochranu na základě pověření.

Rozhovory byly vedeny osobně, čímž bylo zabráněno případné malé návratnosti dotazníků. Především telefonické interview se jeví jako vhodně zvolené s ohledem na časové a ekonomické limity výzkumu. Při rozhovorech lze pozitivně cenit možnost případného vysvětlení položených otázek.

Výše uvedené metody výzkumu byly zvoleny adekvátně k stanovenému cíli a dostupnému vzorku respondentů a souboru dat. Výzkumné strategie naplnily cíl této diplomové práce zcela.

SEZNAM ZKRATEK

CAF-Common Assessment Framework

ČSFR-Československá Federativní republika

EFQM-European Foundation for Quality Management

ISO-International organization for Standardization

KU-Krajský úřad

MPO-Ministerstvo průmyslu a obchodu

MPSV-Ministerstvo práce a sociálních věcí

MV-Ministerstvo vnitra

ORP-Obec s rozšířenou působností

OSPOD-Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Q4C-Quality4Children

SPOD-Sociálně-právní ochrana dětí

SQSS-Standardy kvality sociálních služeb

TQC-Total Quality Control

ZDVOP-Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

Seznam literatury

BALÁŽ, R. (2012). *Vytváření teorie sítí při sociální práci s cizinci*. Sociální práce/ sociální práce, ročník 2012, číslo 1/2012, str. 92-101.

BALÁŽ, R. (2012). *Síťování je prostředek k zajištění komplexní podpory klientů*. Sociální práce/sociální práce, ročník 2012, číslo 1/2012, str. 8-11.

BEDNÁŘ, M. (2012). *Kvalita v sociálních službách*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1.vyd. ISBN 978-80-244-3069-0.

ČÁMSKÝ, P., SEMBDNER, J., KRUTILOVÁ D. (2011). *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 1.vyd. ISBN 978-80-262-0027-7.

DOLEŽEL, J. (2012). *Církevní sociální práce na pozadí encykliky deus caritas est*. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci, 1 vyd. ISBN 978-80-244-3384-4.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2.vyd. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAVRDOVÁ, Z. (1999). *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: Osmium, 1. vyd. ISBN 80-90208-1-8-5.

HAVRDOVÁ, Z., HAJNÝ, M., et. al. (2008). *Praktická supervize*. Praha: Galén, 1 vyd. ISBN 97880 726 25321.

CHRÁSTKA, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 1.vyd. ISBN 978-80-247-1369-4.

KALINA, K., a kol. (C) (2001). *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: Filia Nova pro Radu vlády ČR-meziresortní protidrogovou komisi. Úřad vlády České republiky. ISBN 80-238-8014-4.

KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE. (2001). Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1. vyd. ISBN 80-7192-488-1.

KODYMOVÁ, P. (2013). *Historie české sociální práce v letech 1918-194*. Praha: Karolinum, 1.vyd. ISBN 978-80-246-2256-9.

KREBS, V., a kol. (2007) *Sociální politika*. Praha: Aspi, 4. přepracované a aktualizované vydání. ISBN 80-7357-276-1.

LEVICKÁ, J. (1999). *Náčrt dejín sociálnej práce*. Trnava: SPA-slovak Academic Press,1 vyd. ISBN 80-88908-29-9.

MACELA M. (2012). *Reforma systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti*. Sociální práce/Sociálna práca, ročník 2012, číslo 2/2012, s. 45-48.

MARTINEK, M. (2010). *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. JABOK, 2. vyd. ISBN 978-80-904137-6-4.

MÁTĽ, O., JABŮRKOVÁ, M. (2007). *Kvalita péče o seniory. Řízení kvality dlouhodobé péče v ČR*. Praha: Galén, 1. vyd. ISBN 978-80-7262-499.

MATOUŠEK, O. (1999). *Ústavní péče*. Praha: Slon, 2. rozšířené a přepracované vydání. ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, O. a kol. (2003). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 1. vyd. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. a kol. (2007a). *Základy sociální práce*. Praha: Portal, 2. vyd. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, O. a kol., (2007b). *Sociální služby*. Praha: Portál, 1.vyd. ISBN 978-80-7367-9.

MICHALÍK, J. (2008). *Smluvní vztahy v sociálních službách*. Olomouc: VCIZP-sekce vzdělávání, 1. vyd. ISBN 80-903658-1-7.

MICHALÍK, J. a kol., (2008). *Poradenství uživatelům sociálních služeb*. 1 vyd. Olomouc: VCIZP-sekce vzdělávání, 1. vyd. ISBN 978-80-903658-2-7.

MUNSON, C.E. (1993) *Clinical Social Work Supervision*. New York: Haworth press, Second Edition. ISBN 156024285.

NAVRÁTIL, P. (2000). *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno: Národní centrum pro rodinu. 1. vyd.

NENADÁL, J., JABŮRKOVÁ, M. (1998). *Kvalita v podmínkách Evropské unie: společné povinnosti - společné výhody*. Ostrava: Montanex, 1. vyd. ISBN:80-722-5010-8.

NENADÁL, J., VYKYDAL, D. (2012). *Systémy managementu jakosti I*. Ostrava: VŠB-Technická univerzita, 1. vyd. ISBN 978-80-248-2586-1.

NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F. (2000). *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Linde, 1. vyd. ISBN 80-86131-26-2.

OPATRŇY, M. (2013). *Sociální práce a teologii*. Praha:Vyšehrad, 1.vyd. ISBN 978-80-7429-408-2.

OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ. (1906) Praha: Otto. Kvalita.

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR. (2008). *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1. vyd. ISBN 978-80-7195-014-1.

PROCHÁZKA, M. (2012). *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 1.vyd. ISBN 978-80-247-3470-5.

RYŠÁNEK, P., a kol. (1998). *Kvalita v podmínkách Evropské unie*. Ostrava: Montanex, 1. vyd. ISBN 80-7225-010-8.

SHARDLOW, S. (1989). *The Values of Change in Social Work*. Routreng, 1. ed. ISBN 978-0415018388.

SOLAŘOVÁ, H. (2015). *Transformace systému péče o ohrožené děti*. Sociální práce/sociální práce 2015. Příloha k číslu 2/2015.

ŠAJDLEROVÁ, I., KONEČNÝ, M. (2007). *Základy managementu*. Ostrava: Ediční středisko VŠB-TUO, 1.vyd. ISBN 978-80-248-1520-6.

ŠOLCOVÁ, M. (1981). *Sociální politika socialistické společnosti*. Praha: Svoboda/Malá politická knihovna, 1. vyd.

ŠPECIÁLNOVÁ, Š. (2007). *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. 1.vyd. ISBN 978-80-86991-27-6.

TOMEŠ, I. (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 1.vyd. ISBN: 978-80-7376-680-3.

VAŠEK, B. (1929). *Křesťanská sociologie. Část III. Sociální práce se zvláštním zřetelem k činnosti kněžské*. Praha: Československá akciová tiskárna.

Internetové zdroje

Analyza současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti.
Dostupné 10. 12. 2014 z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7305/Analyza.pdf>

Building a Europe for and with children. Dostupné 5. 9. 2015 z
http://www.coe.int/t/dg3/children/childrenincare/SecuringChildrensRights_GBR.pdf.

Deník veřejné správy. Dostupné 31.8.2015 z
<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6591487>.

Evropská charta kvality. Dostupné 11.10.2014 z
<http://www.citellus.cz/Akademie/Prednasky/Koncepce-rizeni-kvality-a-cestovni-ruch/8-Evropska-charta-kvality>.

HRUŠÁKOVÁ, M. (2005): *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí a jeho postavení v systému práva.* Sborník z V. celostátního semináře NRP, Brno 10-11 října 2005, Trialog. Dostupné 20. 12. 2014 z http://www.triada-centrum.cz/index.php?menu=publ_sborniky/sbornik_2005.pdf.

IFCO, FICE, SOS Children Villages (2008). *Quality4Children Standards.*
Dostupné 3.12.2014 z http://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/1b7397b9-ce47-41e0-8329-3c01a5496c6f/Q4C_colour.pdf.

Informace pro obecní úřady (I. a II. typu), na kterých nejsou zařazeni zaměstnanci mající v náplni práce zajišťování sociálně-právní ochrany dětí buď na plný, nebo i jen částečný úvazek. Dostupné 2. 9. 2015 z
<http://www.hradeckralove.org/file/8984/>.

Katechismus katolické církve. Internetová verze katechismu. Dostupné 15.10.2014 z
http://www.katechismus.cz/paragraf.php?sel_paragraf=2070.

Krajský úřad Libereckého kraje. *Pověření k výkonu sociálně-právní ochrany*. Dostupné 6.10.2015 z <http://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/page1966/povereni-k-vykonu-socialne-pravni-ochrany->

MACELA, M. (2014) *Standardy orgánů sociálně-právní ochrany: přístupy a praktická doporučení*. Deník veřejné správy OF 4/2014. Dostupné 10.9.2015 z <http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6673707>.

Manuál implementace standardů sociálně právní ochrany pro orgány sociálně-právní ochrany. Dostupné 2.9.2015 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/18313/manual_OSPOD.pdf.

Manuál provádění kontrol plnění standardů kvality sociálně-právní ochrany. Dostupné dne 16.5.2015 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/20123/Manual_kontrol.pdf.

Metodika pro poskytování dotací ze státního rozpočtu obcím s rozšířenou působností a hl. m. Praze na výkon agendy sociálně-právní ochrany dětí pro rok 2015. Dostupné dne 27.9.2015 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/21225/Metodika_2015.pdf.

Metodické doporučení Krajského úřadu Ústeckého kraje pro tvorbu standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí pro obecní úřady I. a II. typu. Dostupné 2.9.2015 z http://www.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1688898.

Metodický pokyn pro tvorbu standardů kvality SPO orgánů sociálně-právní ochrany na území Středočeského kraje na úrovni obecních úřadů. Dostupné 2.9.2015 z <http://www.krstredocesky.cz/documents/20688/140729/Metodick%C3%BD%20pokyn+pro+tvorbu+Standard%C5%AF%20kvality+SPO+OSPOD+na+%C3%BArovni+obecn%C3%ADho+%C3%BA%C5%99adu.pdf/7711b65a-770b-4862-86d7-d590601a10f3>.

The EFQM Excellence model. Dostupné 30.1.2015 z <http://www.efqm.org/the-efqm-excellence-mode.l>

NASW. *Code of Ethics of the National Association of Social Workers*. Dostupné 8.9.2015 z <https://socialworkers.org/nasw/ethics/pdfs/NASW%20Code%20of%20Ethics%201999.pdf>.

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011. Dostupné 18.11.2014 z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>.

Národní plán rozvoje sociálních služeb pro období 2011-2016. Dostupné 3.11.2013 z <http://socialnipecce.brno.cz/novinky/55/narodni-plan-rozvoje>.

Národní politika podpora jakosti, společný hodnoticí rámec. Dostupné 31.8.2015 z www.mvcr.cz/digitalAssets/3896_svet05-08.pdf.

Podpora procesů v sociálních službách. Dostupnost dne 8.11.2013 z www.mpsv.cz/cs/107443.

Právo na dětství. Národní strategie ochrany práv dětí. Dostupnost dne 1.10.2015 z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>.

Priority rozvoje sociálních služeb pro období 2009-2012. Dostupnost dne 3.11.2013 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/7759/Priority_rozvoje_soc_sluzeb.pdf.

Prezentace pro potřeby obecních úřadů ke standardizaci. Dostupné 2.9.2015 z <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=39397&TypeID=12>.

Směrnice MPSV č.j.: 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v náhradní rodinné péči. Dostupné 8.2.2015 z <http://www.krstredocesky.cz/documents/20688/140729/Sm%C4%9Brnice+k+veden%C3%AD%20spisov%C3%A9%20dokumentace.pdf/4c83ed08-ee2a-4b7e-bbf6-045e6173d68f>

SocioFaktor s.r.o (2013). *Sociodemografická analýza*. Dostupné 11.4.2015 z http://www.hasim.cz/sites/default/files/analyza_ohrozene_deti.pdf

SOLAŘOVÁ, H. (2015) *Zavádění standardů kvality sociálně-právní ochrany, manuál pro obecní úřady*. Dostupné 2.9.2015 z <https://www.kr-olomoucky.cz/standardy-kvality-socialne-pravni-ochrany-deti-cl-3087.html> a dne 2.9.2015.

Strategie Národní politiky kvality v České republice na období let 2011-2015. Dostupné 20.12.2014 z <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/strategie-politiky-kvylyty-cr-2011-2015-3321.html>.

Strategie Národní politiky a kvality v České republice na období let 2011-2015. Dostupné 15.9.2014 z www.npj.cz.

Seznam osob, které byly pověřeny k výkonu sociálně-právní ochrany na základě rozhodnutí Krajského úřadu Libereckého kraje. Dostupné 23.8.2015 z <http://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/page1966/povereni-k-vykonu-socialne-pravni-ochrany->

SOLAŘOVÁ, H. (2015) *Zavádění standardů kvality sociálně-právní ochrany, manuál pro obecní úřady*. Dostupné 2.9.2015 z <https://www.kr-olomoucky.cz/standardy-kvality-socialne-pravni-ochrany-deti-cl-3087.html> a dne 2.9.2015.

The Common Assessment Framework 2006. Resource Centre European Institute of Public Administration Dostupné 20.5.2015 z http://www.eipa.eu/files/File/CAF/Brochure2006/English_2006.pdf

Zavádění standardů kvality sociálně-právní ochrany, manuál pro obecní úřady. Dostupné 23.8.2015 <http://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/page1966/standardy-kvality-socialne-pravni-ochrany-deti-krajskeho-uradu-libereckeho-kraje>.

Zákony, vyhlášky, instrukce, doporučení

Doporučený postup Ministerstva práce a sociálních věcí č. 1/2012 k realizaci činností sociální práce na obecních úřadech typu II, typu III., újezdních a krajských úřadech.

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství. Sdělení MZV č. 47/2001 Sb. vstoupilo v platnost dne 8. 6. 2001.

Instrukce Ministerstva práce a sociálních věcí č.j.: 21-12242/2000 ze dne 15. března 2000, kterou se stanoví rozsah evidence dětí a obsah spisové dokumentace vedené o dětech orgány sociálně-právní ochrany dětí o obsah spisové dokumentace o žadatelích o osvojení a o svěřeni dítěte do pěstounské péče.

Občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2014.

Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí č. j: 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče.

Úmluva o právech dítěte. Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., vstoupilo v platnost dne 6. 2. 1991.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb. vstoupilo v platnost dne 18. 3. 1992.

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Sdělení MZV č. 34/1998 Sb. vstoupilo v platnost dne 1. 3. 1998.

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Sdělení MZV č. 43/2000 Sb. vstoupilo v platnost 1. 6. 2000.

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí. Sdělení MZV č. 141/2001 Sb. vstoupilo v platnost dne 1. 1. 2002.

Úmluva o styku s dětmi. Sdělení MZV č. 0/2005 Sb. vstoupilo v platnost dne 1. 9. 2005.

Vládní nařízení, jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Nařízení vlády č. 29/1930 Sb. v účinném znění ke dni 1. 7. 1930.

Vládní nařízení o hromadném poručenství. Nařízení vlády č. 334/1938 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 1939.

Vládní nařízení, kterým se přenáší působnost úřadoven ochrany mládeže na výkonné orgány národních výborů. Nařízení vlády č. 73/1956 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 1957.

Vládní nařízení o úkolech národních výborů při péči o děti. Nařízení vlády č. 59/1964 Sb. v účinném znění ke dni 1. 4. 1964.

Vyhláška o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků. Předpis č. 512/2002 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2003.

Vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Předpis č. 505/2006 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2007.

Vyhláška o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků. Předpis č. 304/2012 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2012.

Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Předpis č. 473/2012 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2013.

Zákon o zřízení samostatného státu československého. Zákon č. 11/1918 Sb. v účinném znění ke dni 28. 10. 1918.

Zákon Národního shromáždění, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Zákon č. 320/1919 Sb. v účinném znění ke dni 13. 6. 1919.

Zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Zákon č. 256/1921 Sb. v účinném znění ke dni 4. 8. 1921.

Zákon na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopětření. Zákon č. 4/1931Sb. v účinném znění ke dni 26. 1. 1931.

Zákon o hromadném poručení. Zákon č. 7/1946 Sb. v účinném znění ke dni 8. 11. 1945.

Zákon o organizaci péče o mládež. Zákon č. 48/1947Sb. v účinném znění ke dni 11. 4.1947.

Zákon o poradenské zdravotní péči. Zákon č. 49/1947 Sb. v účinném znění ke dni 11. 4. 1947.

Zákon o zrušení domovského práva. Zákon č. 174/1948 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 1949.

Zákon o právu rodinném. Zákon č. 265/1949 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 1950.

Zákon o sociálně právní ochraně mládeže. Zákon č. 69/1952 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 1953.

Zákon o rodině. Zákon č. 94/1963 Sb. v účinném znění ke dni 1. 4. 1964.

Zákon o pěstounské péči. Zákon č. 50/1973 Sb., v účinném znění ke dni 1. 6. 1973.

Zákon o sociálním zabezpečení. Zákon č. 121/1975 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 1976.

Zákon České národní rady o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení. Zákon č. 129/1975 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 1976.

Zákon o sociálním zabezpečení. Zákon č. 100/1988 Sb. v účinném znění ke dni 1. 10. 1988.

Zákon o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení. Zákon č.114/1988 Sb. v účinném znění ke dni 1. 10. 1988.

Zákon o obcích. Zákon č. 367/1990 Sb. v účinném znění ke dni 24. 11. 1990.

Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon České národní rady č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 238/1995 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 1996.

Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. Zákon č. 226/1999 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2000.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon č. 359/1999 Sb. v účinném znění ke dni 1. 4. 2000.

Zákon o obcích. Zákon č. 128/2000 Sb. v účinném znění ke dni 12. 11. 2000.

Zákon o krajích. Zákon č. 129/2000 Sb. v účinném znění ke dni 12. 11. 2000.

Zákon, kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. Zákon č. 140/2001 Sb. v účinném znění ke dni 1. 7. 2001.

Zákonem o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností. Zákon č. 314/2002 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2003.

Zákon, kterým se mění zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon č. 272/2001 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2002.

Vyhláškou o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Vyhláška č. MV č. 388/2002 Sb. v účinném znění ke dni 1. 7. 2004.

Zákon o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů. Zákon č. 320/2002 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2003.

Zákon o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů. Zákon č. 312/2002 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2003.

Zákon o sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2007.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon č. 401/2012 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2013.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon č. 306/2013 Sb. v účinném znění ke dni 1. 11. 2013.

Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon č. 292/2013 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2014.

Zákon o kontrole. Zákon č. 255/2012 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2014.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Standardy kvality sociálně-právní ochrany

Podstatou této diplomové práce jsou standardy kvality sociálně-právní ochrany. Jejich plné znění není obsahem teoretické ani praktické části této diplomové práce, protože jejím smyslem ani cílem není tyto standardy kvality popsat. Jsou proto obsaženy v příloze.

Vhledem k tomu, že diplomová práce je zaměřena na orgány sociálně-právní ochrany dětí a osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, je zde uvedena pouze příloha č. 1 a 2 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.

Příloha č. 1 k vyhlášce č. 473/2012 Sb.

Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany.

1. Místní a časová dostupnost	
Kritérium	
1a	Orgán sociálně-právní ochrany dětí zajišťuje účinné poskytování sociálně-právní ochrany v potřebném rozsahu na celém území svého správního obvodu.
1b	Doba výkonu sociálně-právní ochrany dětí je přizpůsobena potřebám osob, jimž je nebo může být v budoucnu sociálně-právní ochrany poskytována nebo na něž se zaměřuje, zejména děti (dále jen cílová skupina“). Osobní výkon sociálně-právní ochrany dětí je zajištěn každý všední den; mimo pracovní dobu a ve dnech pracovního klidu je zajištěna nepřetržitá pracovní pohotovost.

Kritéria 1a a 1b se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

2. Prostředí a podmínky	
Kritérium	
2a	Výkon sociálně-právní ochrany je zajištěn v prostorách vhodných pro komunikaci s ohroženými dětmi a rodinami. Orgán sociálně-právní ochrany zajistí takové prostory pro výkon sociálně-právní ochrany, které představují odpovídající zázemí pro výkon sociálně-právní ochrany a jejichž kapacita odpovídá množství konzultací spojených s poskytováním sociálně-právní ochrany dětí.
2b	Orgán sociálně-právní ochrany má vhodné materiální vybavení s ohledem na výkon sociálně-právní ochrany na pracovišti i mimo něj. K dispozici je zejména potřebný počet automobilů, mobilních telefonů, notebooků, fotoaparátů a dalších prostředků záznamové techniky pro práci v terénu.
2c	Orgán sociálně-právní ochrany má k dispozici vhodné materiální vybavení pro práci s osobami z cílové skupiny, jimiž je poskytována sociálně-právní ochrana (dále jen „klient“), zejména s ohledem na potřeby dětí.
2d	Orgán sociálně-právní ochrany má k dispozici potřebné hygienické zařízení a osobní ochranné prostředky pro zaměstnance zařazené v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany.

3. Informovanost o výkonu sociálně-právní ochrany	
Kritérium	
3a	Orgán sociálně-právní ochrany dětí zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup či jiným vhodným způsobem vnitřní pravidla a postupy jím vytvořené za účelem naplnění těchto standardů kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany.
3b	Orgán sociálně-právní ochrany má zpracovány informace o rozsahu a podmínkách poskytování sociálně-právní ochrany, a to ve formě srozumitelné cílové skupině. Tyto informace jsou veřejně dostupné.

4. Personální zabezpečení výkonu sociálně-právní ochrany	
Kritérium	
4a	Orgán sociálně-právní ochrany má v rámci stanovené organizační struktury určen počet pracovních míst a zpracované profily jednotlivých zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní

	ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany.
4b	Počet zaměstnanců je přiměřený spádovému obvodu orgánu sociálně-právní ochrany. Při výpočtu přiměřeného počtu zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany je zohledněno kritérium ovlivňující náročnost výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve správním obvodu orgánu sociálně-právní ochrany. Základním výchozím kritériem je nejméně 1 pracovník na 800 dětí (osob do 18 let věku), které jsou hlášeny k trvalému pobytu ve správním obvodu orgánu sociálně-právní ochrany. Do počtu pracovníků se započítává vedoucí pracovník adekvátně svému zapojení do práce s klienty.
4c	Orgán sociálně-právní ochrany má v rámci organizační struktury vnitřním předpisem písemně zpracována oprávnění a povinnosti k jednotlivým pracovním pozicím vztahujícím se k výkonu sociálně-právní ochrany, uplatněním specializace zejména pro oblast náhradní rodinné péče, sociální kurately pro děti a mládež a ochrany týraných a zneužívaných dětí a důsledně dbá na to, aby konkrétní pracovní pozice byla vyhrazena výlučně výkonu sociálně-právní ochrany.

Kritérium 4b se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

5. Přijímání a zaškolování	
Kritérium	
5a	Každý zaměstnanec zařazený v orgánu sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany splňuje kvalifikační předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka podle zákona o sociálních službách a disponuje zvláštní odbornou způsobilostí na úseku sociálně-právní ochrany.
5b	Orgán sociálně-právní ochrany má písemně zpracována pravidla pro přijímání nových zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany.
5c	Orgán sociálně-právní ochrany přihlásí nového zaměstnance zařazeného v orgánu sociálně-právní ochrany a vykonávajícího sociálně-právní ochranu v právních předpisy stanovených lhůtách ke zkoušce zvláštní odborné způsobilosti.

5d	Orgán sociálně-právní ochrany má písemně zpracována pravidla pro zaškolování nových zaměstnanců vykonávajících sociálně-právní ochranu.
5e	Orgán sociálně-právní ochrany dětí určuje, zda umožní studentům a jiným fyzickým osobám stát se stážisty nebo dobrovolníky na svém pracovišti. Orgán sociálně-právní ochrany umožňuje studentům nebo jiným fyzickým osobám působit jako stážisté nebo dobrovolníci, a to na základě smlouvy a po náležitém proškolení.

Kritéria 5a a 5c se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

6. Profesní rozvoj zaměstnanců	
Kritérium	
6a	Vedoucí zaměstnanec orgánu sociálně-právní ochrany zařazených k výkonu sociálně-právní ochrany pravidelně hodnotí podřízené zaměstnance, kteří se podílejí na výkonu sociálně-právní ochrany zařazený k výkonu sociálně-právní ochrany je hodnocen svým přímým nadřízeným minimálně jednou ročně. Hodnocení je zaměřeno zejména na stanovení, vývoj a naplňování osobních profesních cílů a potřeb další odborné kvalifikace.
6b	Orgán sociálně-právní ochrany má písemně zpracovaný individuální plány dalšího vzdělávání jednotlivých zaměstnanců zařazených v orgánu sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany.
6c	Orgán sociálně-právní ochrany zajišťuje průběžné vzdělávání zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany v rozsahu minimálně 6 pracovních dnů za kalendářní rok, a to formou účasti zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany na vzdělávacích kurzech akreditovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí. Vzdělávání zaměstnanců zařazených v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany vychází z individuálních plánů dalšího vzdělávání a je zaměřeno na rozšíření odborné kvalifikace.
6d	Orgán sociálně-právní ochrany zajišťuje pro zaměstnance zařazené v orgánech sociálně právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany,

	kteří vykonávají přímou práci s klienty, podporu nezávislého kvalifikovaného odborníka.

7. Prevence	
Kritérium	
7a	Orgán sociálně - právní ochrany aktivně vyhledává a monitoruje ohrožené děti. Prokazatelně koordinuje, případně vytváří podmínky pro preventivní aktivity ve svém správním obvodu.
7b	Orgán sociálně - právní ochrany v rámci preventivních aktivit spolupracuje s dalšími fyzickými osobami, právníckými osobami a orgány veřejné moci, zejména s orgány územní samosprávy, pověřenými osobami a poskytovateli sociálních služeb, zástupci škol a školních zařízení, PČR, Probační a mediační službou, soudem, státním zastupitelstvím, poskytovateli zdravotních služeb, případně dalšími fyzickými, právníckými osobami a orgány veřejné moci zúčastněnými na péči o ohrožení dětí podle místních podmínek. Všechny uvedené subjekty mohou jako formu spolupráce v rámci výše uvedeného zvolit tým pro děti a mládež.

Kritérium 8d se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

8. Přijetí oznámení, posouzení naléhavosti a přidělení případu	
Kritérium	
8a	Orgán sociálně-právní ochrany dětí jednotně postupuje při přijetí oznámení případu a jeho evidenci.
8b	Každý případ orgánu sociálně právní ochrany je posouzen s ohledem na jeho naléhavost.
8c	Každý případ je přidělen konkrétnímu koordinátorovi případu. Koordinátor řídí průběh výkonu sociálně-právní ochrany u daného případu.
8d	Každý zaměstnanec zařazený v orgánu sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany pracuje maximálně s 80 rodinami, v případě kurátora pro děti a mládež se 40 rodinami. V případě práce s osobami pečujícími a osobami v evidenci pracuje maximálně s 40 rodinami.

9. Jednání, vyhodnocování a individuální plán ochrany dítěte	
Kritérium	
9a	Při jednání s klientem sociální pracovník dodržuje základní principy výkonu sociálně-právní ochrany, zejména
9b	Orgán sociálně-právní ochrany zajišťuje služby potřebné pro jednání s osobami se specifickými potřebami, nebo má dojednanou spolupráci s fyzickými osobami a právníky osobami, které tyto služby zajistí externě.
9c	Orgán sociálně-právní ochrany provádí u všech případů, zejména v okamžiku zavedení dítěte do evidence dětí uvedených v § 54 zákona, základní vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny (dále jen „vyhodnocování“), zaměřené na skutečnost, zda se jedná o dítě vymezené v §6 a § 54 písm. a) zákona, o dítě uvedené v §54 písm. b) zákona, nebo o dítě zařazené do evidence z jiných důvodů. Jestliže ze závěru vyhodnocování vyplývá, že se jedná o dítě vymezené v § 6 zákona, provádí orgán sociálně-právní ochrany podrobné vyhodnocování.
9d	Orgán sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností zpracovává v případě, kdy provedl podrobné vyhodnocování se závěrem, že se jedná o dítě vymezené v § 6 zákona, individuální plán ochrany dítěte, podle potřeby jej přehodnocuje a následně jej uzavírá.

Kritéria 9c a 9d se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

10 Kontrola případů	
Kritérium	
10a	Orgán sociálně-právní ochrany dětí zajišťuje pravidelnou kontrolu případů.

11. Rizikové a nouzové situace	
Kritérium	
11a	Zaměstnanci zařazení v orgánech sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany jsou připraveni na výskyt rizikových a

	nouzových situací a jsou prokazatelně seznámeni se situacemi, které mohou nastat v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany včetně postupů při jejich řešení

12. Dokumentace o výkonu sociálně-právní ochrany dětí	
Kritérium	
12a	Orgán sociálně-právní ochrany dětí uplatňuje systém zpracování, vedení, evidence a archivace dokumentace, včetně vedení elektronické dokumentace v informačním systému sociálně-právní ochrany dětí o klientech a dalších osobách
12b	Záznamy orgánu sociálně-právní ochrany dětí jsou vedeny takovým způsobem, aby byly srozumitelné pro klienta.

13. Vyřizování a podávání stížností	
Kritérium	
13a	Orgán sociálně-právní ochrany má zpracována pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností v podobě srozumitelné pro všechny klienty.
13b	Orgán sociálně-právní ochrany informuje klienty a další osoby o možnosti podat stížnost, a to způsobem srozumitelným klientům a dalším osobám.

14. Návaznost výkonu sociálně-právní ochrany na další subjekty	
Kritérium	
14a	Orgán sociálně-právní ochrany zprostředkovává a doporučuje klientům služby jiných fyzických a právnických osob podle jejich potřeb, a to v souladu s cíli podpory stanovenými v individuálním plánu ochrany dětí.
14b	Orgán sociálně-právní ochrany dětí se intenzivně věnuje oblasti přípravy na samostatný život u dětí starších 16 let, které se nacházejí v ústavní výchově, v náhradní rodinné péči nebo péči kurátorů.

Kritérium 14b se nehodnotí u orgánu sociálně-právní ochrany, je-li jím obecní úřad, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Příloha č. 2 k vyhlášce č. 473/2012 Sb.

Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami podle § 48 odst. 2 pís. d) až f) zákona.

1. Cíle a způsoby činnosti pověřené osoby	
Kritérium	
1a	Pověřená osoba má písemně definováno a zveřejněno poslání, cíle, cílovou skupinu a zásady své činnosti, a to formou srozumitelnou cílové skupině, se kterou pracuje. Pověřená osoba má zveřejněn seznam činností, které vykonává na základě pověření.
1b	Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla vymezující možný střet zájmů zaměstnanců pověřené osoby a osob z cílové skupiny, včetně pravidel pro řešení těchto situací.

2. Ochrana práv a chráněných zájmů	
Kritérium	
2a	1. Pověřená osoba důsledně dodržuje lidská práva a svobody, zejména práva dětí včetně práva na soukromí, důstojnost a rodinný život.2. Pověřená osoba má písemně stanovena pravidla pro předcházení porušování základních práv a svobod, zejména má stanoveny mechanismy k nápravě a postupy vůči zaměstnanci, který by se porušení základních práv a svobod dopustil.3. Pověřená osoba vždy zjišťuje názor dítěte a přikládá mu váhu.
2b	Pověřená osoba chrání dítě před zneužíváním, zanedbáváním a týráním. Má písemně stanovený postup pro předcházení těmto situacím a písemně stanoven postup při zjištění takového jednání (jak ze strany rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, tak zaměstnance pověřené osoby).

3. prostředí a podmínky	
Kritérium	
3a	Pověřená osoba vytváří materiální, technické a hygienické podmínky, které odpovídají rozsahu činností poskytovaných pověřenou osobou. Prostory musí odpovídat potřebám cílové skupiny, musí být důstojné

	a respektovat potřebu soukromí.

4. Informovanost o výkonu sociálně-právní ochrany a činnosti pověřené osoby

Kritérium	
4a	Pověřená osoba informuje cílové skupiny srozumitelným způsobem o poskytování sociálně-právní ochrany pověřenou osobou.
4b	Pověřená osoba má písemně zpracována pravidla a postupy stanovující, kdy lze cílové skupině poskytnutí sociálně-právní ochrany odmítnout. Tato pravidla nesmí být diskriminující.
4c	Pověřená osoba zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup či jiným vhodným způsobem vnitřní pravidla a postupy jí vytvořené za účelem naplnění těchto standardů kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany.

5. Podpora přirozeného sociálního prostředí

Kritérium	
5a	Pověřená osoba podporuje děti ve vztazích s přirozeným sociálním prostředím.
5b	Pověřená osoba podporuje navazování a rozvíjení kontaktů a sociálních vztahů s osobami dítěti příbuznými nebo blízkými, je-li to v jejich zájmu a má písemně stanovena pravidla jak a kde kontakt dítěte s těmito osobami probíhá a jak na kontakt připravuje dítě, pěstouny, rodiče, osoby odpovědné za výchovu dítěte nebo osoby s dítětem příbuzné nebo blízké.

6. Personální zabezpečení

Kritérium	
6a	Pověřená osoba má písemně stanovenou organizační strukturu, počet pracovních míst, kvalifikační požadavky a osobnostní předpoklady a pracovní profily jednotlivých zaměstnanců.
6b	Organizační struktura a počty zaměstnanců jsou přiměřené rozsahu poskytované činnosti a potřebám cílové skupiny.
6c	Pověřená osoba má v rámci organizační struktury písemně stanovena

	oprávnění a povinnosti k jednotlivým pracovním pozicím.

7. Přijímání a zaškolování	
Kritérium	
7a	Zaměstnanci pověřené osoby a další fyzické osoby, které se jménem pověřené osoby podílejí na přímém poskytování sociálně-právní ochrany, splňují odbornou způsobilost a jsou bezúhonní podle zákona.
7b	Pověřená osoba má písemně zpracována pravidla pro přijímání a zaškolování nových zaměstnanců.
7c	Pověřená osoba má písemně zpracována pravidla pro působení osob, které nejsou s pověřenou osobou v pracovněprávním vztahu, zejména dobrovolníků a stážistů.

8. Profesní rozvoj zaměstnanců	
Kritérium	
8a	Pověřená osoba má písemně zpracován postup pro pravidelné hodnocení zaměstnanců, který obsahuje zejména stanovení, vývoj a naplňování osobních profesních cílů a potřeby další odborné kvalifikace zaměstnanců.
8b	Pověřená osoba má písemně zpracovány individuální plány dalšího vzdělávání jednotlivých zaměstnanců.
8c	Pověřená osoba má zpracován systém finančního a morálního oceňování zaměstnanců.
8d	Pověřená osoba zajišťuje pro své zaměstnance podporu nezávislého kvalifikovaného odborníka.

9. Pracovní postupy pověřené osoby	
Kritérium	
9a	Pověřená osoba má písemně zpracovány pracovní postupy a metodiky zaručující řádný a odborný výkon činností realizovaných na základě pověření po celou dobu platnosti pověření. Tyto postupy a metodiky pověřená osoba zpracovává pro práci s cílovými skupinami.
9b	Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla pro realizaci příprav, průběhu a vyhodnocování příprav, včetně obsahu,

	formy a výstupů skupinové a individuální přípravy, způsobu práce s žadatelem ve všech fázích procesu příprav.
9c	Pověřená osoba má vždy určeného sociálního pracovníka pro práci s dítětem a osobou pečující nebo osobou v evidenci.

10. Dohoda o výkonu pěstounské péče	
Kritérium	
10a	Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla pro uzavírání, změnu a zrušení dohod o výkonu pěstounské péče, zejména kdo je oprávněn dohodu uzavřít, změnit nebo zrušit, jaké další náležitosti, kromě těch zákonem stanovených, dohoda obsahuje, jaké přílohy jsou spolu s dohodou předány klientovi. Při uzavírání, změně nebo zrušení dohody pověřená osoba postupuje tak, aby obsah a účel byl pro osoby z cílové skupiny srozumitelný.
10b	Pověřená osoba má písemně zpracována pravidla pro způsob hodnocení naplňování cílů uzavírané dohody o výkonu pěstounské péče.
10c	Pověřená osoba plánuje společně s dítětem, osobou pečující nebo osobou v evidenci, rodinou dítěte, příslušným orgánem sociálně-právní ochrany průběh pobytu dítěte v pěstounské péči. Základem tohoto procesu je vyhodnocování realizované orgánem sociálně-právní ochrany a individuální plán ochrany dítěte vypracovaný orgánem sociálně-právní ochrany.
10d	Pověřená osoba má pro osoby pečující a osoby v evidenci, se kterými má uzavřenu dohodu o výkonu pěstounské péče, vypracovaný následný vzdělávací plán zaměřený na rozvoj kompetencí osoby pečující nebo osoby v evidenci a na zvyšování kvality výkonu pěstounské péče.

11. Předávání informací	
Kritérium	
11a	Pověřená osoba pravidelně informuje dítě, osobu pečující nebo osobu v evidenci, rodinu dítěte, obecní úřad obce s rozšířenou působností a případně další oprávněné orgány veřejné moci o průběhu sociálně-právní ochrany a naplňování plánu ochrany dítěte.

11b	Pověřená osoba má písemně zpracována vnitřní pravidla pro předávání případů dětí a rodin, se kterými pracuje, mezi zaměstnanci pověřené osoby.
11c	Pověřená osoba má pro zaměstnance písemně stanovený postup pro získávání a předávání informací o průběhu výkonu sociálně-právní ochrany u dětí a rodin, se kterými pracují.

12. Změna situace	
Kritérium	
12a	Pověřená osoba má písemně stanovena pravidla a postupy práce pro situace významných změn v životě dětí a rodin, včetně ukončení pobytu dítěte v původní nebo náhradní rodině.

13. Dokumentace o výkonu sociálně-právní ochrany dětí	
Kritérium	
13a	Pověřená osoba má zpracována pravidla pro vedení písemné, případně elektronické spisové dokumentace o osobách, se kterými pracuje, zejména pravidla pro založení, uzavření a zapůjčení spisu, pravidla pro nahlížení do spisové dokumentace a pořizování kopií ze spisu a pravidla pro odmítnutí žádosti o nahlédnutí do spisu vedeném o dítěti a rodinách.

14. Vyřizování a podávání stížností	
Kritérium	
14a	Pověřená osoba má písemně zpracována a zveřejněna pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností na kvalitu nebo způsob poskytování sociálně-právní ochrany, zejména informuje cílovou skupinu jakou formou stížnost podat, na koho se obrátit, kdo a jakým způsobem bude stížnost vyřizovat a v jaké lhůtě.

15. Rizikové a nouzové situace	
Kritérium	
15a	Pověřená osoba má písemně definovány rizikové, havarijní a nouzové

	situace a postup při jejich řešení, s nimiž prokazatelně seznámí zaměstnance. S těmito postupy je v nezbytném rozsahu seznámena přiměřeným způsobem i cílová skupina.

16. Zvyšování kvality výkonu sociálně-právní ochrany dětí	
Kritérium	
16a	Pověřená osoba má písemně stanoven systém pravidelné revize naplňování standardů kvality, systém průběžné kontroly a hodnocení způsobu výkonu sociálně-právní ochrany.
16b	Pověřená osoba má písemně stanovena vnitřní pravidla pro zjišťování zpětné vazby od cílové skupiny, obecního úřadu obce s rozšířenou působností i dalších spolupracujících fyzických osob, právnických osob a orgánů veřejné moci.

Příloha č. 2

Záznamové archy

1. Záznamový arch pro respondenty obecních úřadů obcí.

Informace o povinnosti naplnit standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí byly získány na:

MPSV	
Krajském úřadu Libereckého kraje v rámci metodického vedení	
Městském úřadu v Turnově	
Sledováním aktuální legislativy	
Jiný způsob	

Seznámení s povinností naplnit standardy sociálně-právní ochrany dětí
jste byli:

Do 31. 12. 2014	
Po 1. 1. 2015	

Má obecní úřad zaměstnance, který má v náplni práce zajišťování
sociálně-právní ochrany dětí?

Ano má	Na celý úvazek	

	Na částečný úvazek	
Nemá		
Nevím		

Standardy byly zaváděny a jednotlivá kritéria naplněna:

Starostou obce	
Určeným pracovníkem	
Pracovníkem, který má v náplni práce zajišťování sociálně-právní ochrany dětí	
Týmem, který tvořil starosta obce, místostarosta a další pracovníci obecního úřadu	
Jiná možnost	

Při implementaci standardů kvality bylo obtížné stanovit, která z kritérií je nutné naplnit vzhledem činností, které ze zákona zajišťuje obecní úřad při výkonu SPOD:

Ano-bylo	
Spíše bylo	
Spíše nebylo	

Nebylo	
Nevím	

Byly při naplnění jednotlivých kritérií zaznamenány obtíže?

Ne	
Spíše ne	
Spíše ano	
Ano	
	Jaké:

Bylo nutné po zavedení standardizace změnit doposud zažitý způsob praxe?

Nebylo	
Ano-bylo	
	Jaký:

Standard jsou vnímány respondenty jako (možnost více odpovědí):

Formální zákonná povinnost	
Zvýšení administrativy a pracovní zátěže	
Příležitost ke změně doposud	

zavedené praxe	
Sjednocení postupu pro jednotlivé Pracovníky	
Zvýšení kvality práce	
Jiným způsobem	
	Jak:

Ovlivnily některé ze standardů další činnost obecního úřadu?

Ne	
Ano	
	Jak:

Má obecní úřad nastaven časový interval pro pravidelné přehodnocení standardů?

Ano	
Ne	

2. Záznamový arch pro respondenty Městského úřadu v Turnově

Standardy kvality byly tvořeny:

Určeným pracovníkem	
Všemi pracovníky OSPOD	
Týmem složeným z pracovníků OSPOD, vedoucí odboru, tajemníka a personalisty	

K seznámení pracovníka se standardy došlo:

Při jejich realizaci	
Poté, kdy byly vytvořeny	
Průběžně-dle potřeby	
Jiným způsobem	
	Jakým:

Znalost směrnice a instrukce úřadu, které se vztahují ke standardům kvality pracovníky:

Znám všechny	Nemám připomínky
	Mám připomínky k:
Znám některé z nich	Nemám připomínky
	Mám připomínky k:
Neznám	
Jiná odpověď	

Obtíže při naplnění jednotlivých kritérií:

Nebyly zaznamenány	
Byly zaznamenány	
	Jaké:

Standardy kvality jsou vnímány respondenty jako (možnost více odpovědí):

Formální zákonná povinnost	
Zvýšení administrativy a pracovní zátěž	
Příležitost ke změně doposud zavedené praxe	
Zvýšení kvality práce	
Jiným způsobem	
	Jakým:

Názor respondentů, zda proces standardizace přinesl sjednocení postupů při výkonu sociálně-právní ochrany dětí na jednom pracovišti:

Ano	
Spíše ano	
Ne	
Spíše ne	

Přínos standardů kvality sociálně-právní ochrany pro výkon praxe?

Přínos vnímám v:

Nevýraznější změna/y v dosavadní praxi po zavedení standardů?

Za nevýznamnější pozitivní změnu považuji:

Za negativní změnu považuji:

Názor jednotlivých respondentů na to, zda je některý ze standardů naplněn pouze formálně:

Nevnímám žádný ze standardů jako formálně naplněný	
Vnímám jako formálně naplněná tato kritéria standardů	

Je některý ze standardů pro jednotlivé respondenty obtížné naplňovat či dodržovat v praxi?

Není	
Ano	
	Kritérium číslo:

Byly v praxi zaznamenány při dodržování standardů kvality obtíže?

Nebyly	
Byly	
	Jaké:

Názor pracovníků na možnost využívat dostatečnou a funkční síť služeb pro naplnění standardů kvality?

Ano, je dostatečná	
Nevnímám ji jako dostatečnou	
	Chybí tato služba:

Má Městský úřad nastaven časový interval pro pravidelné přehodnocení standardů?

Ano-má	
Nevím	
Ne-nemá	

Další názory, postřehy či poznámky jednotlivých respondentů k činnosti OSPOD po implementaci standardů kvality sociálně-právní ochrany:

3. Záznamový arch pro respondenty, kterými jsou osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Standardy kvality byly tvořeny:

Určeným pracovníkem	
Všemi pověřenými pracovníky	
Jiným způsobem	
	Jakým:

Standardy byly vytvořeny k 31. 12. 2014?

Ano	
Ne	

K seznámení pracovníka se standardy došlo:

Při jejich realizaci	
Poté, kdy byly vytvořeny	
Průběžně-dle potřeby	
Jiným způsobem	
	Jakým:

Znalost směrnice a instrukce úřadu, které se vztahují ke standardům kvality pracovníky:

Znám všechny	Nemám připomínky
	Mám připomínky k:
Znám některé z nich	Nemám připomínky
	Mám připomínky k:
Neznám	
Jiná odpověď	

Obtíže při naplnění jednotlivých kritérií:

Nebyly zaznamenány	
Byly zaznamenány	
	Jaké:

Standardy kvality jsou vnímány respondenty jako (možnost více odpovědí):

Formální zákonná povinnost	
Zvýšení administrativy a pracovní zátěž	
Příležitost ke změně doposud zavedené praxe	
Zvýšení kvality práce	
Jiným způsobem	
	Jakým:

Názor respondentů, zda proces standardizace přinesl sjednocení postupů při výkonu sociálně-právní ochrany dětí v pověřené organizaci:

Ano	
Spíše ano	
Ne	
Spíše ne	

Přínos standardů kvality sociálně-právní ochrany pro výkon praxe?

Přínos vnímám v:

Nevýraznější změna/y v dosavadní praxi po zavedení standardů?

Za nevýznamnější pozitivní změnu považuji:

Za negativní změnu považuji:

Názor jednotlivých respondentů na to, zda je některý ze standardů naplněn pouze formálně:

Nevnímám žádný ze standardů jako formálně naplněný	
Vnímám jako formálně naplněná tato kritéria standardů	

Je některý ze standardů pro jednotlivé respondenty obtížné naplňovat či dodržovat v praxi?

Není	
Ano	
	Kritérium číslo:

Byly v praxi zaznamenány při dodržování standardů kvality obtíže?

Nebyly	
Byl	
	Jaké:

Má pověřená organizace nastavený časový interval pro pravidelné přehodnocení standardů?

Ano-má	
Nevím	
Ne-nemá	

Další názory, postřehy či poznámky jednotlivých respondentů k činnostem, pro které jsou pověřeny po implementaci standardů kvality sociálně-právní ochrany:

Příloha č. 3

Historický exkurs do vývoje kvality sociální práce v sociálně-právní ochraně dětí

Tak jak se vyvíjela společnost, vyvíjely se i potřeby člověka a jejich uspokojení. A to od základní potřeby bezpečí, přes potřebu bezpečného výhledu do vlastní budoucnosti a zjištění životního standardu, včetně potřeby všestranného rozvoje. To s sebou nese změny životních stylů, vznik nových trendů a zároveň i nových společenských jevů, které je nutné řešit. S vývojem společnost se paralelně vyvíjí se i pojetí sociální práce, její metody, včetně kvality. Měnily se přístupy sociálního pracovníka k osobě klienta a posouzení jeho životní situace, kterou je nutné reflektovat s ohledem na její specifickou a neopakovatelnost. Zvyšují se nároky na kvalitu sociální práce, a s tím jsou spojeny i zvyšující se nároky na kvalifikaci, odbornost a vzdělanost jednotlivých pracovníků. A samozřejmě se zvyšují i nároky na osobnost samotného pracovníka. Zároveň je nutné si uvědomovat, že sociální pracovníci nemohou být odborníky na každou dílčí část životní situace svého klienta. Je proto nutné, aby si každý sociální pracovník byl vědom svých kompetencí a možností daných legislativou, zároveň znal hranice své působnosti a limity svých schopností s tím, že nebude tyto hranice překračovat, ale využije sítě návazných služeb, dle potřeby a situace klienta.

Sociální práce je vždy ovlivněna kulturou společnosti, ve které vzniká. Vývoj naší kultury je ovlivněn křesťanstvím, které má svůj základ v judaismu, založené především na lásce a pomoci bližnímu. Vývoj sociální práce, potažmo sociálně-právní ochrany dětí, zde bude proto nastíněn na pozadí křesťanství.

1. Počátky sociální práce

Z historického hlediska lze vystopovat první kořeny sociální práce již v prvotních společnostech. Kmenová kultura znala pomoc stárnoucím,

nemocným a potřebným i pomoc vzájemnou. Tomeš (2001, s. 32-33) upozorňuje, že tato pomoc zřejmě vyplývala z potřeby zachovat rodovou pospolitost a šlo spíše o pomoc nahodilou. Zárodky systematictější pomoci se pojí až dělbou práce a vyšší společenskou organizací.

Dalším momentem v dávné historii je například instituce „mudrců“, která udílela rady v rodinných záležitostech a mezilidských vztazích (Navrátil, 2000, s. 5).

Za kolébku zákonů lze dle Matouška (2007a, s. 17) považovat právem Mezopotámii, kde poprvé v historii bylo kodifikováno právo. A to asi 2100 let před naším letopočtem v tzv. Ur-nammově zákoníku. Matoušek uvádí, že daleko známější Chammurapiho zákoník ze 17 stol. př. n. l. Ten reagoval na situaci ve starověké Mezopotámii, kde bylo nutné řešit situaci sirotků a vdov, což byly ohrožené skupiny obyvatel.

Byli to opět sirotci a vdovy, kterým byla věnována pozornost i západními civilizacemi. A to vlivem monoteistické náboženství, kterým dal základ Judaismus, z něhož se vyvinulo křesťanství, rozšířené i v Českém prostředí. Hlavním atributem Boha je boží láska, kterou člověk přijímá a jeho povinností je předávat ji dále - milovat bližního svého jako sebe samého. Milování mají být všichni, zvláště ti, kteří se ocitli v nouzi, zejména vdovy a sirotci“ (Matoušek, 2007a, s. 29).

Sirotci po vojácích byli pod ochranou, výchovou a výživou státu až do své plnoletosti například i ve 4 století př. n.l. v Řecku, za vlády Perikla (Tomeš, 2010, s. 50).

Tomeš (2010, s. 50) v této souvislosti zmiňuje, že judaismus byl prvním monoteistickým náboženským systémem. Z něho, vlivem řady dalších myšlenkových proudů pozdní antiky, vzniklo křesťanství. To lze označit jako sociální náboženství, protože se neorientuje pouze na vztah jedince s vyšší mocí, ale snaží se i o zlepšení mezilidských vztahů i podmínek života.

Zabývá se vztahem člověk k člověku a základem křesťanské filantropie je láska k bližnímu. Náboženství, respektive křesťanství, tak sehrálo zásadní roli při rozvoji profesionální sociální práce.

O sociální práci je pojednáno i v biblických spisech, které vycházejí z atmosféry své doby. Pojem „sociální práce“ v nich sice není obsažen, ale jeho ekvivalentem může být pojem milosrdenství. Milosrdenství je ve starém zákoně důležitým aspektem spravedlnosti, zobrazuje jednotu soucitu a aktivní pomoci a jeho atributem je, mimo jiné, osvobození, včetně ochrany života a bezpečí, zejména pro chudé a utiskované. Kromě milosrdenství je v něm kladem důraz na boží lásku, která je hlavním znakem nejvyšší bytosti. Její příjemce ji má povinnost předávat dále. Odpovědí na iniciativu boží lásky je mravný způsob života vyjádřený ve smlouvě mezi Bohem a lidem nazvaný Desatero přikázání, které učí pravému lidství, vyzdvihují základní povinnosti, a tedy nepřímou i základní práva, která tkví v přirozenosti lidské osoby“ (Katechismus katolické církve, 2001, § 2070).

Desatero je tak možné považovat za první deklaraci lidských práv, protože vyzdvihuje nejen základní povinnosti, ale nepřímou i lidská práva a popisuje morálku. Jedním z přikázání Desatera zní: „Cti svého otce a svou matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh“ (*Ex 20, 2-17*). Toto morální přikázání je dodnes přejímáno v platné legislativě, kdy například nový občanský zákoník v § 857 říká, že dítě je povinno dbát svých rodičů. Lze konstatovat, že křesťanská morálka je základem tradice evropské civilizace, potažmo evropské právní kultury, tedy i Českých právních norem.

Základním požadavkem křesťanství je láska k bližnímu, přičemž milování mají být všichni bližní bez rozdílů, zejména ti, kteří se ocitli v nouzi, především vdovy a sirotci. Myšlenka spravedlnosti tak zahrnovala i spravedlnost sociální a starý zákon vyzýval věřící k sociální aktivitě a pomoci lidem v nouzi (Matoušek a kol, 2007a, s. 29-30).

Princip, který reguloval problémy týkající se ekonomické chudoby a sociální spravedlnosti, odstraňoval diskriminaci, včetně sociálně ekonomické nerovnosti, byl zákon sobotního roku (vždy 1x za sedm let) a zákon jubilejního roku (1x za padesát let). V těchto obdobích byly odpouštěny dluhy a docházelo k osvobození osob i statků (Papežská rada pro spravedlnost a mír, 2008, s. 32 -34).

V těchto výše zmíněných opatřeních, zejména ve Starém zákoně, lze spatřit kořeny sociální solidarity a spravedlnosti. Význam Starého zákona tkví rovněž v tom, že pomocí právních opatření reaguje na lidskou nouzi.

Jak někteří autoři (Martinek, Doležel, Kaplánek, Křišťan, Opatrný, Motlová, Prinz, Jurgus, Smejkal, Konvalinková, Opatrná, Reimann, 2010, s. 26-33) upozorňují, ze Starého zákona vyplývá první právní norma, kterou je Kniha smlouvy. Ta obsahuje první sociální předpisy. Za první nejrozsáhlejší sbírku zákonů je však považováno Deuteronomium, které obsahuje již velké množství sociálních předpisů. Za nejvíce ohrožené skupiny obyvatel byly opět považovány vdovy, dále sirotci a staří, přičemž pozornost byla věnována i cizincům, chudým a otrokům.

V Deuteronomiu je dle Doležela (2012, s. 47-48) vyřešeno i zabezpečení sociálně slabých skupin obyvatel pomocí první sociální daně, kterou byl předpis o desátku.

Matoušek (2007a, s. 33) uvádí, že z této doby je známa také první obdoba „katalogu sociálních služeb“. Tím je výčet skutků milosrdenství uvedených v Novém zákoně. Patří mezi ně navštěvovat nemocné, dát pít žíznivým, dát jíst hladovějícím, osvobodovat zajaté, oblékat nahé, ujímat se cizinců a pohřbívat mrtvé.

Je zřejmé, že křesťanství není orientováno pouze na vztah jedince a jeho zdokonalení, ale snaží se o zlepšení mezilidských vztahů a podmínek života. Lze ho tak právem považovat za sociální náboženství.

V roce 2013, za vlády Konstantina Velikého, církve poprvé získávala svobodu. Od té doby se začala spojovat se státní mocí, čímž získávala privilegované postavení v celé říši a zároveň byla posílena její zodpovědnost za sociální péči. Z té doby je znám například zákaz odkládání novorozenců a prodej dětí. Péči o chudé a nemocné začaly postupně přebírat církevní obce, které se staraly i o nemocné a sirotky, zajišťovaly chudé nevěsty a studenty. Biskup a církevní obec byli považováni za hlavní aktéry charity. Ke každé obci patřilo xenochodium, což byl útulek pro chudé nemocné a cizince. Potřební byli do těchto xenochodií přiváděni přímo z ulice samotnými pracovníky – tzv. parabolány, což bylo špitální bratrstvo. V jejich činnosti tak lze spatřit ranou formou terénní sociální práce či depistáže (Martinek a kol., 2010, s. 46-47).

Xenochodia se začala postupně specializovat na určitý okruh „klientů“. Tak se oddělilo zařízení pouze pro nemocné (nosokomium), zařízení určené k péči o odložené děti (brefotrofium), jehož služby se částečně kryly i s tzv. orgfanotrofiem, které pečovalo o sirotky. Samostatně vznikl i útulek pro staré, tzv. ptochotrofium (Martinek a kol., 2010, s. 46-47).

Z výše uvedeného je zřejmé, že počátkem sociální práce byla nahodilá, neorganizovaná a neplánovaná pomoc, reagující pouze na konkrétní vzniklou situaci, plynoucí z přirozené solidarity. Omezena byla pouze péčí o určité skupiny obyvatelstva. Důraz byl prvotně na pomoc rodiny, tj. uplatňován byl princip subsidiarity, který je v sociální práci upřednostňován dodnes.

Sociální práci lze vnímat ve dvou rovinách, tj, sociální práci jako praktickou činnost nebo jí můžeme vidět v rovině teoretické. A právě toto období je praktickou činností, i když pouze nahodilou a neorganizovanou.

Organizovanou formu pomoci potřebným v evropských podmínkách lze spatřovat až ve středověku, okolo 9. stolí, přičemž tato pomoc byla stále

vázána na kláštery a církevní společenství. Zároveň se v této době začaly péči o potřebné postupně věnovat i města a obce.

2. Středověk a renesance

Ve středověku bylo křesťanství přijato jako státní náboženství. Panovníci začali církvím svěřovat péči o potřebné a církev se tak na konci středověku stala první „sociální institucí“, která poskytovala organizovanou pomoc chudým, nemocným a potřebným.

Z dob raného středověku lze, dle Martinka (2010, s. 48-49), vysledovat například počátky vzniku svépomocných slupin, kterými byly v 7. století tzv. matriky chudých. Slabí, nemocní či bez příjmu nebyli pouze příjemci pomoci, ale také pomocníci církve (pomoc při zajišťování bohoslužeb, při úklidu v chrámu). Za to získávali zvláštní ochranu a privilegium, kterým bylo prosit o almužnu u vchodu do kostela.

Zároveň podle Tomeše (2010, s. 71) byla již v této době zaznamenána tendence společnosti k sociálnímu vylučování lidí, kteří se nějakým způsobem odlišovali od běžné populace. Těmi byli zejména chudí, tuláci, žebráci a duševně nemocní. Vylučování lze určitým způsobem vnímat jako nešvar i v současné době. I dnes jsou v našem prostředí některé skupiny obyvatelstva znevýhodněny a stát se neustále snaží pomocí opatření sociální politiky o jejich sociální začleňování. Stoupá opět význam dobročinných aktivit církví.

Tomeš (2010, s. 64) dále uvádí, že středověk dává základy sociální práci. Tyto základy spatřuje v činnosti církevních bratrstev. Za jejich dobu lze považovat i ženské hnutí tzv. bekyň. Jednalo se o společenství ovdovělých žen a svobodných dívek, které se věnovaly péči o chudé, nemocné a umírající i vzdělávání dívek. Toto společenství se zabývalo řešením

sociálních problémů své doby a lze ho právem považovat za jeden z prvních pramenů sociální práce.

Pomoc potřebným přestává být ve středověku pouze církevní záležitostí, ale sociální péče se začíná ujímat i měšťanstvo, které stojí za vznikem městských špitálů. V době renesance iniciativu církví částečně přebírá měšťanstvo a v roce 1484 vzniká první Městský špitál. Tyto špitály se stávaly hlavním centrem výkonu sociální služby pro chudé a trpící. Toto úsilí podnítilo pozdější vznik institucionalizované formy sociální péče, která byla státem podporována především v období tzv. josefinského osvícení. V Českém království se jednalo o období represivní politiky státu proti tulákům a chudobě. Výsledkem byl Říšský policejní řád vydaný Ferdinandem I. v roce 1554, v němž bylo kodifikováno domovské právo, které poprvé v historii ukládá obcím povinnost pečovat o své chudé (Tomeš, 2010, s. 64-71).

Povinnost obcí pečovat o své chudé bylo obsahem dalších zákonných norem po další století. Domovské právo bylo podrobně rozpracováno v říšském zákoně č. 105/1863 ř. z. o domovském právu. Tento zákon poměrně široce upravoval péči o chudé, včetně výživy a výchovy dětí chudých občanů obce. Řešil i nápravu zanedbané mládeže pomocí zařízení. Toto právo ukládalo nejen povinnosti obci, ale dávalo i právo občanům, kteří příslušeli do obce, zdržovat se ve své obci aniž by mohli být vyhoštěni či vypovězeni. Pro české země byla tato zásada uplatněna až v roce 1868 (Tomeš, 2010, s. 72-73).

Ustanovení tohoto říšského zákona bylo respektováno na území naší republiky až do roku 1948. Poté byl předpis zrušen zákonem č. 174/1948 Sb., o zrušení domovského práva, které bylo později v našem právním řádu nahrazeno pojmem československé státní občanství.

Kontinuitu lze vnímat mezi domovským právem a trvalým bydlištěm, kdy pro většinu opatření sociální politiky je jedním z kritérií stále trvalé bydliště.

Pokud bychom se aktuálně pohybovali v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, tak například místo trvalého bydliště je jedním z rozhodujících faktorů při poskytování sociálně právní ochrany dětí. Jedná se konkrétně o ustanovení § 2 odst. 2 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Zde je uvedeno, že sociálně-právní ochrana se poskytuje dítěti, které má na území České republiky trvalý pobyt a dle místa trvalého pobytu dítěte je místně příslušný krajský úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností i obecní úřad (§ 61 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Vývoj sociální práce ovlivnila dle Martinka (2010, s. 54-55) rekatolizace země v 16. a 17. století. Tou byla redukována měšťanská péče a výrazně posílena církevní moc a moc habsburské monarchie. Od roku 1620 působil v Praze Řád milosrdných bratří a byla založena nemocnice Milosrdných bratří, která svoji funkci plnila až do 20. století. Zajímavostí je, že toto zařízení bylo rozděleno na nemocnici poskytující zdravotní péči a špitál pro péči sociální.

Jak je výše uvedeno, obec se tak stává od 16. století významným subjektem v péči o potřebné, kterou do té doby zabezpečovaly církve. I když jejich působení bylo nesystematické a nahodilé, bylo vždy založené na službě potřebným a lásce k bližnímu svému.

Martinek (2008, s. 54-55) uvádí, že dobrovolná pomoc nestačila již tlumit sociální problémy, které s sebou nesl především nástup industrializace. Bylo nutné nastavit systematictější přístup k řešení chudoby.

Procházka (2012, s. 23) vnímá za první reflexi komunální chudinské politiky té doby myšlenku Juana Luise Vivese vyjádřené v díle *O podpoře chudých* z roku 1526. Vives v něm, mimo jiné, vyslovuje tři základní požadavky, které jsou žádoucí v rámci chudinských opatření. Prvním z nich je požadavek na to, aby se každý chudý snažil pracovat, následuje požadavek adresnosti jejich podpory, kdy každá podpora musí vycházet

z individuální situace každého jedince, a konečně jde o výchovu chudých k mravnímu způsobu života.

Tyto požadavky jsou součástí moderní sociální práce i sociální politiky dnešní doby. Přestože toto dílo má svůj původ v Belgii, lze je tak vnímat i jako novou epochu tvorby sociální práce v českém prostředí.

3. Období Rakousko - uherské monarchie

Nejen chudoba prolíná celé dějiny. V každé epoše historického vývoje se vyskytují děti osiřelé, nemocné, zdravotně hendikepované, týrané, zanedbávané či opuštěné, o které bylo pečováno v duchu křesťanské morálky ještě na přelomu 18. a 19. století. Jedinou prioritou této péče však bylo uspokojení nezákladnějších životních potřeb.

Od poloviny 18. století procházela Evropská společnost řadou změn. A to jak v oblasti ekonomické tak sféře sociální. Koncem 18. století katolická církev přichází o své rozhodující postavení v péči o chudé. Josefem II. jsou rušeny hygienicky nevyhovující špitály a místo nich vznikají nové zdravotně-sociální instituce. V roce 1787 vzniká i Pražský nalezinec, který byl v roce 1923 přejmenován na Zemský ústav pro péči o dítě.

Levická (1999, s. 27-31) v této souvislosti zmiňuje význam českého matematika, filozofa a kněze Prof. PhDr. Bernarda Bolzana, který v roce 1811 vystoupil s kritikou dobročinné péče ve svém díle O dobročinnosti. V tomto díle je uvedeno, že děti, které ztratily rodiče nebo jejich rodiče nemají schopnost či vůli je vychovávat, zasluhují nejvíce pozornosti. Reaguje tak na nežádoucí společenské jevy, které se v 19. století vlivem industrializace stále více vyskytují v naší zemi. Těmi jsou nedostačující péče o děti, nárůst kriminality, tuláctví a žebrota. Děti jsou nuceny pracovat ve velice útlém věku.

V tomtéž roce vešel v platnost zákon č. 946/1811z.ř. Obecný zákoník občanský, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 1812. Jednalo se o první právní

normu, která upravovala právní postavení dítěte v rodině, potažmo vztahy rodičů a dětí. A to i při rozluce manželství. Je v něm zahrnut nárok na výživu a výchovu a ochranu soudem jako výchovné opatření. Výše zmíněný zákon platil na našem území téměř 150 let.

Ochranu mládeže před nezákonným jednáním jiných osob upravoval Trestní zákon z roku 1852. Ten však dále bohužel neřešil, jak pracovat s mládeží ohroženou kriminalitou. Matoušek (2007a, s. 116-117) poukazuje na neexistenci státem garantované a organizované péče o děti, která by byla navíc vymezená legislativou. I když život tehdejší společnosti byl inspirací pro vznik nových forem sociální práce, chudobinec a donucovací pracovna byly stále považovány za základ sociální práce. A to až do konce 19. století

Jak je již výše zmíněno, roku 1863 byl pro české země vydán říšský zákon domovský č. 105. Na tento zákon navázal roku 1868 zemský zákon chudinský. Tím byl převeden majetek farních chudinských ústavů na obecní chudinské pokladny a péče o chudé tak začal být součástí veřejné obecní správy a náležela do samostatné působnosti obce. Toto opatření lze považovat za základ veřejné správy při péči o sociálně potřebné. Upravena byla těmito zákony například i výchova a výživa chudých dětí, včetně zabezpečení dětí opuštěných a zanedbávaných. Tato opatření lze vnímat jako počátek sociálně-právní ochrany dětí v České republice (Novotná, Burdová, Brabenec, 2000, 9-10).

Péče o děti byla zajišťována pomocí útulků, nalezinců nebo sirotčinců, ale jejich provoz byl pro stát velice nákladný. Pro obec bylo výhodnější řešením umístit děti do jiných rodin. Tyto rodiny byly podporovány z obecních fondů nebo nejrůznějších spolků. Toto opatření je prvním předobrazem dnešní pěstounské péče.

Špeciánová (2007, s. 26) upozorňuje na to, že děti byly v takových rodinách často zneužívány k nejrůznějším pracím, které neodpovídaly jejich věku či fyzické konstituci nebo s nimi bylo hrubě jednáno. Opatřením byl vznik

institutu poručenství, kdy se očekávalo, že poručník bude způsobilější k výchově dětí.

Toto období vnímá i Novotná (2000, s. 9-11) za prvopočátek vzniku institutu pěstounské péče, včetně potřeby kontroly pěstounské péče a poručenství, tak jak ho ukládá aktuální legislativa.

Otázku péče o děti řešil i Školský zákon, který byl přijat v roce 1869. Ten řešil zřizování ústavů pro děti zpustlé a zanedbané, tj. pro děti, které vyžadovaly veřejnou péči. K tomu Matoušek (2007a, s. 116) dodává, že ani toto opatření nepostačovalo. A to proto, že neexistovala provázanost mezi jednotlivými institucemi zabývajícími se péčí o mládež. Soud sice teoreticky mohl zanedbávané dítě odejmout z rodiny, ale chyběly možnosti následného řešení.

Aktuálně je tato problematika řešena i v rámci sociálně-právní ochrany dětí. Konkrétně se jedná o standard kvality č. 14, kterým je požadována návaznost výkonu sociálně-právní ochrany dětí na další subjekty.

Jako opatření na ochranu mládeže před nevhodným zacházením ze strany dospělých řešil dle Levické (1999, s. 48) i trestní zákon z roku 1852. Ten po své novele z roku 1885 již upravoval i problematiku dětí, které samy trestnou činnost páchaly a umožňoval jejich zadržování v tzv. polepšovnicích. Úlohu polepšoven popisuje shodně s Levickou i Tomeš (2010, s. 73) a dodává, tato zařízení byla orientována více sociálně než výchovně, přestože v nich probíhalo i jakési vzdělávání.

V roce 1885 začala vznikat u soudů také zvláštní oddělení péče o mládež.

4. Sociální péče o děti ve 20. století

Počátkem 20. století byla péče o děti stále převážně náhodná a roztříštěná. Postupně docházelo k její organizovanosti a začalo být poprvé upřednostňováno hledisko individualizace a také prevence.

Tyto zásady jsou aktuální i v současné době při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. Jako příklad lze uvést standard kvality sociálně-právní

ochrany číslo 7, který klade důraz na prevenci. Následně standard číslo 9, který ukládá, mimo jiné, povinnost individuálního plánování.

V roce 1902 byl zřízen Zemský sirotčí fond, který poskytoval příspěvek na ošacení a stravu dětí v cizí péči. O dva roky později vznikají nestátní okresní komise pro děti a mládež, které převzaly činnost soudů. Úkolem těchto komisí byla patronace nad dětmi, které nebyly dostatečně zajištěny vlastní rodinou.

Náhodná a roztržitá péče o potřebné děti byla přeměňována na péči organizovanou. Ta byla v Zemi České a na Moravě péčí veřejnoprávní i soukromoprávní, jak uvádí Kodymová (2013, s. 21-23). Zároveň dodává, že veřejnou sociální péči vykonávaly obce, okresy a země, přičemž centrálním úřadem pro sociální správu bylo ministerstvo sociální péče. Soukromou péči zajišťovaly soukromé spolky a organizace, včetně církví, které tvořily její nezbytnou součást. Významné místo zaujímaly zemské a především okresní komise pro péči o mládež.

Tomeš (2010, s. 123) doplňuje, že po vzniku nového Československého státu byla převzata sociální legislativa Rakouska-Uherska a zároveň začalo vznikat množství nových zákonů reagujících na nové situace. V Zemi České a Moravskoslezské nově vznikající zákony odrážely právní uspořádání Rakouska, pro Slovensko byl vzorem uherský právní systém

Československá republika převzala občanské právo rakousko-uherské monarchie tzv. recepční normou. Touto normou by zákon č. 11/1918, Všeobecný občanský zákoník. Jeho součástí bylo i právo rodinné, které bylo samostatně upraveno až zákonem č. 320/1919 Sb., Národního shromáždění. Tím došlo ke změně občanského práva o obřadech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Tento zákon se však vztahoval pouze k právní úpravě uzavření manželství či její rozluky, ale neobsahoval žádná ustanovení týkající se například poměrů dětí a jejich práv. Tyto otázky nadále zůstávaly součástí Všeobecného občanského zákoníku.

Základní ustanovení týkající se sociálně právní ochrany dětí byla definována až zákonem č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí

nemanželských, jehož prováděcím předpisem bylo vládní nařízení číslo 29/1930 Sb. Ochrana byla poskytována všem dětem do věku 14 let a dozor nad dětmi vykonávaly v Čechách a na Moravě okresní soudy. Ty ve své činnosti podléhaly dohledu vyšších soudů (poručenských úřadů) a ministerstvu spravedlnosti. Dále je možné zmínit též zák. č. 4/1931 Sb., na ochranu osob oprávněných požadovat výchovu, výživu a zaopatření (Hrušáková, 2005, s. 6-7).

4.1 Vývoj sociálně právní ochrany dětí po roce 1945

Poválečné změny ve státní správě a zejména vznik národních výborů měly za následek i změny v systému sociálně právní ochrany. Hrušáková (2005, s. 6-7) uvádí, že zákonem č. 7/1946 Sb., o hromadném poručenství byly nově upraveny podmínky předávání dětí do poručenství. Všechny dosavadní spolky péče o mládež byly zrušeny zák. č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež. Sociální práce vztahující se k péči o mládež přešla podle tohoto zákona na okresní a zemské národní výbory. Byly zřízeny komise s názvem „okresní péče o mládež“ se sídlem v místě okresního soudu a „zemská péče o mládež“. Současně byl vydán zák. č. 49/1947 Sb., o poradenské zdravotní péči, kterým byla upravena nejen přímá sociální práce, ale též poradenská péče.

Na další vývoj rodinné politiky v ČSR mělo nepochybně vliv přijetí Deklarace lidských práv OSN v roce 1948. Zejména článek 16, který říkal, že „rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu“.

Zároveň stát na sebe převzal sociální ochranu a sociální zabezpečení obyvatelstva po vzoru sociální politiky a sociální péče Sovětského svazu, přičemž pojem „sociální problém“ měl být pouze negativním přežitkem kapitalismu (Šolcová, 1981, s. 49).

Československý stát byl v té době ovlivňován politikou Sovětského svazu, což se promítlo i do nového zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. To přestalo být součástí Všeobecného občanského zákoníku a stává se

samostatným zákonem. A to až do 1. ledna 2014, kdy je rodinné právo obsaženo opět v občanském zákoníku.

Další zajímavostí je ustanovení § 53 zákona č. 265 z roku 1949, který zavádí pojem „rodičovská moc“. Obsahem rodičovské moci jsou práva a povinnosti rodičů řídit jednání dětí, zastupovat je a spravovat jejich majetek tak, jak to vyžaduje zájem dětí a prospěch společnosti.

Na tento zákon navazoval zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže, který vymezoval povinnosti státu při péči o děti prostřednictvím úřadoven ochrany mládeže při lidových soudech. Tyto úkoly plnili nejen zaměstnanci, ale i sociální pracovníci a důvěrníci ochrany mládeže doporučení okresním národním výborem. Zároveň, v souladu s ustanovením § 28 výše citovaného zákona, zaměstnanci okresních národních výborů, kteří vykonávali agendu sociálně právní ochrany dětí, se stali pracovníky těchto úřadoven ochrany mládeže. Těmito orgány začala být poprvé vedená spisová dokumentace dětí a označována „Om“, což znamenalo „o mládeži“. Toto označení je používáno doposud, přičemž vedení spisové dokumentace nabylo zcela jasných pravidel v roce 2000, kdy byla vydána Ministerstvem práce a sociálních věcí první instrukce pro vedení spisové dokumentace. K podstatným změnám ve vedení spisové dokumentace došlo až v roce 2013, kdy byla vydána nová směrnice. Povinnosti z ní vyplývající byly zakomponovány i do standardu číslo 12 přílohy č. 1 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

K určitému posílení práv dítěte v Československé republice došlo v roce 1958, kdy byla prezidentem republiky ratifikována Úmluva o vymáhání výživného v cizině. To mělo vliv na tvorbu další legislativy. Byly zrušeny Zákon o sociálně právní ochraně mládeže z roku 1952 a zároveň zákon číslo 265/1949 Sb., o právu rodinném. Nahrazeny byly zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, který nově zahrnul do předmětu své úpravy i otázky týkající se sociálně právní ochrany mládeže. Zároveň s tímto zákonem byly i vládním nařízením č. 59/1964 ze dne 25. 3. 1964 vymezeny úkoly národních výborů při péči o děti. Místní národní výbory (dnes obecní úřady) zajišťovaly péči

o děti v naléhavých případech. Dále zamezovaly škodlivým vlivům působícím na děti, jako např. podávání alkoholu a jejich pohybu na kulturních akcích pro ně nevhodných apod. Národní výbory zároveň měly možnost uložit napomenutí či dohled, přičemž musely o těchto opatřeních vždy uvědomit okresní národní výbor, kterému byly svěřeny stěžejní úkoly v péči o děti. Tyto byly zajišťovány prostřednictvím sociálních pracovníků na tzv. odděleních péče o děti. Vládní nařízení vymezovalo dále činnost Komise péče o děti při ONV. Tyto komise jsou doposud funkční, ale zřizuje je starosta obce s rozšířenou působností.

Zákon o rodině z roku 1963 lze považovat za průlomový. Přestože byl mnohokrát novelizován, platil na našem území až do 1. 1. 2014.

Původní znění zákona č. 94/1963 však zdůrazňovalo především úlohu a podíl socialistického státu při výchově dětí, který zčásti přebíral i úlohu rodičů. To lze dokladovat například tím, že celá Hlava druhá je nazvána Účast společnosti při výkonu práv a povinností rodičů. Jen namátkou je možné zmínit například ustanovení § 30, které říká, že „o výchovu dětí pečují v nerozlučné jednotě rodiče, stát a společenské organizace, zejména Československý svaz mládeže a jeho pionýrská organizace, přičemž předním výchovným úkolem je působit na citový, rozumový a mravní vývoj dětí v duchu zásad socialistické společnosti“. Cílem takové výchovy pak mělo být osvojení morálních zásad dítěte, kterými byla například láska k vlasti, přátelství mezi národy, ochrana společenského vlastnictví, podřízenost osobních zájmů celku, včetně dobrovolného a uvědomělého dodržování pravidel socialistického soužití (§ 31 odst. 2). Nikoliv zejména rodiče, ale „národní výbor, v součinnosti s rodiči, školou a společenskými organizacemi, měl zajišťovat příznivé podmínky pro výchovu, vzdělávání a všestranný rozvoj nezletilých dětí a chránit jejich zájmy“ (§ 43). Dnes je naopak posilována funkce a pravomoc biologické rodiny při péči o děti. Všechna opatření činěná v rámci sociální práce s rodinou musí být s tímto v souladu.

Zákon také zjemnil pojem rodičovská moc a v § 31 ho nahradil pojem práva a povinnosti rodičů. Rodiče již odpovídali za všestranný vývoj dětí společnosti. Nejen že měli pečovat o výchovu a výživu svých dětí, ale zároveň měli řídit jejich jednání tak, aby z nich vychovali uvědomělé občany.

Tímto zákonem byly posíleny pravomoci národních výborů při péči o děti, zejména při zasahování do rodičovských práv a povinností. Konkrétně se jedná například o ustanovení § 46. Tento paragraf říkal, že v případě naléhavé potřeby je národní výbor povinen učinit i takové opatření, o kterém má právo jinak rozhodovat soud. Soudu své opatření poté neprodleně oznámil a soud rozhodoval dodatečně. Jednalo se o obdobu dnes známého předběžného opatření, které je od 1. 10. 2014 uvedeno v § 924 občanského zákoníku a současně v § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Dnes je takové rozhodnutí pouze v kompetenci soudu. Dle zažité praxe je zde třeba zmínit, že výše uvedené ustanovení zákona umožňovalo velice snadné odebrání dětí z rodiny. Pokud se pracovníci národního výboru rozhodli, že rodinné prostředí neskýtá záruku řádné výchovy dítěte, vydali předběžné opatření. Zároveň s ním i návrh na výkon rozhodnutí a poté vše zrealizovali. Soud rozhodoval dodatečně. Důvodem pro odejmutí dítěte z rodiny mohly být nejen nevhodné bytové podmínky či nedostatečné plnění rodičovských povinností, včetně týrání a zneužívání dětí. Také příslušnost k náboženským hnutím nepovoleným tehdejším režimem. Institucionální péče byla vnímána nejen jako ochrana dětí před nežádoucími vlivy ze strany rodiny, ale jejím účelem bylo také formování správného vývoje osobnosti. Jak uvádí Matoušek (1999, s. 23) „pobyt jedince ve zmanipulovaném kolektivu je účinným prostředkem třídního uvědomování“.

Z přirozeného prostředí byly do ústavní péče umísťovány i děti psychicky či fyzicky nemocné, děti hyperaktivní či s poruchou osobnosti nebo lehkou mozkovou disfunkcí - LMD (dnes známé pod označením ADHD-pozn. autora). Nejenže tyto děti byly vytrženy se svého přirozeného prostředí a

umístovány ústavu, ale často takovému umístění předcházela pobyt v psychiatrické léčebně, kde byl kladen důraz na kvalitu ubytování nikoliv na kvalitu poskytované péče. Tím docházelo k jejich izolaci od okolního světa, což je z dnešního pohledu zcela nežádoucí jev.

O tom, že byla kolektivní péče podporována, svědčí i ustanovení § 9 zákona č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, které říká „ Je-li třeba dítě svěřit do péče nahrazující péči rodičů, bude umístěno zásadně do péče kolektivní; jinak lze umístit dítě jen v rodině, která skýtá záruku, že dítě bude vychovááno k lásce k lidově demokratickému státu, a která je schopna mu poskytnout prostředí příznivé po všech stránkách pro jeho rozvoj, a to zpravidla u toho, kdo dítě osvojí.“

Tím docházelo k posilování institucionální, tedy ústavní péče. Obyvatelé ústavů se stávali svěřenci, které bylo nutné vychovávat a vzdělávat v souladu s morálkou socialistické společnosti. Zároveň se zastírala existence sociálních problémů, včetně existence jedinců s postižením.

Změnu v postoji společnosti k přeceňování ústavní péče jako vhodné formy pro vývoj dítěte, které nemůže vyrůstat v rodinném prostředí, přinesl až v roce 1973 zcela nový zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, který platil až do roku 2000. Poté byl v nové formě přenesen do zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákona č. 94/1963 S., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Zákon o rodině z roku 1963 nově zavedl v § 37 povinnost ustanovit soudem dítěti opatrovníka pro právní úkony, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi nebo mezi dětmi navzájem. Vládním nařízením č. 59/1964 pak byl tento úkol svěřen okresním národním výborům. Novelou zákona o rodině z roku 1998 byl tento paragraf rozšířen tak, že opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán sociálně právní ochrany dětí. Toto zákonné ustanovení je doposud stále platné. Od 1. 1. 2014 přestalo být

součástí rodinného práva, ale je nově obsaženo v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

V roce 1975 byl přijat zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, který do služeb sociální péče zahrnul i sociálně právní ochranu dětí poskytovanou národními výbory. Ty měly zejména povinnost poskytovat pomoc dětem a jejich rodičům, zejména osamělým matkám nebo otcům. Napomáhat k vytváření příznivých vztahů v rodinách ohrožených rozvodem a směřovat rodiče k odpovědnému rodičovství (§ 81). Tento předpis pozbyl své účinnosti k 1. 1. 1993.

Zákon ČNR č. 129/1975 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, také upravoval působnost národních výborů na úseku péče o rodinu a děti. Jeho záměrem bylo „vytvořit příznivé podmínky, umožňující rodinám řádně plnit své společenské funkce, zejména při výchově dětí“. Zároveň dbát na to, aby se „předešlo újmám, které by děti a mladiství mohli utrpět v rodinách, na pracovištích či jinde a chránit je před škodlivými vlivy“ (§13). Tento požadavek je obsažen i v platné legislativě. A to v § 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Povinnost je uložena obecním úřadům. Těm je dána od 1. 1. 2014 také naplnit standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí.

Tyto úpravy pak nahradily právní předpisy z roku 1988. Konkrétně zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a zákon ČNR č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, včetně prováděcích vyhlášek. Těmito předpisy došlo k dalšímu rozšíření kompetencí národních výborů. Podrobně rozpracovány byly například povinnosti okresních národních výborů při péči o děti, které byly propuštěny z ústavní nebo ochranné výchovy nebo mladiství propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody. Aktuálně je tato povinnost obsahem standardu č. 14.

Jednou z povinností bylo také účastnit se trestního řízení proti mladistvým či působit na převýchovu obtížně vychovatelných dětí (§ 19 zákona č.

114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení). V souladu s tímto zákonem vznikají při odděleních péče o děti na okresních úřadech funkce kurátora pro mládež.

Výraznější změny v úpravě rodinných vztahů přinesla novela rodinného práva z roku 1992. Upravovala, mimo jiné, vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí, otázku určení otcovství i osvojení či poručenství. Vzhledem k tomu, že v té době ještě neexistoval zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, bylo rodinné právo stěžejní právní normou pro činnost oddělení péče o děti, která byla součástí národních výborů.

Zajímavostí je například § 30 odst. 2 výše zákona č. 64/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, který říká, že mají-li manželé děti, nemůže být manželství rozvodem zrušeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem dětí. Toto ustanovení se objevovalo ve všech dalších novelách zákona o rodině, ale v praxi bylo vnímáno spíše jako formální ustanovení. Na tento požadavek navazuje nový občanský zákoník, který v § 755 odst. 2 uvádí, že pokud je soužití manželů rozvráceno, nemůže být rozvedeno, pokud by rozvod byl v rozporu se zájmem nezletilého dítěte, což soud zjistí dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravě poměrů nezletilých pro dobu po rozvodu. Vzhledem k tomu, že z pravidla pro takové řízení je ustanoven opatrovníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí, je jeho povinností od 1. 1. 2014 vždy zjistit názor dítěte na rozvod rodičů a sdělit ho soudu. To do současné doby nebylo v praxi realizováno.

Z výše uvedeného je zřejmé, že zajištění práv dětí začíná být stále více zájmem společnosti. Aktuálně je zajištění práv dětí prioritou Evropské unie, potažmo České republiky. Každá sociální práce má tento zájem naplňovat. Tyto priority sociální práce se odrážejí i ve standardech kvality sociálně-právní ochrany dětí.

Vzhledem k tomu, že zákon o rodině byl téměř beze změn v účinnosti od roku 1963 až do roku 1998, kdy zaznamenal první výraznější změny, je zřejmé, že se jednalo o funkční normu, která byla jedním ze stěžejních

zákonů pro činnost pracovníků národních výborů zajišťujících sociálně-právní ochranu dětí prostřednictvím sociálních pracovníků na odděleních péče o děti, které byly součástí odborů sociálních věcí na národních výborech.

Až do roku 1989 bylo těžiště sociální práce, včetně rozhodujících pravomocí, soustředěno na systém národních výborů, zejména okresních národních výborů. Ty měly stěžejní postavení v zajišťování péče o děti. Sociální pracovníci byli jednak podřízeni Ministerstvu práce a sociálních věcí zároveň také Ministerstvu vnitra, pod které spadala činnost národních výborů. Trendem v sociální práci byla stále „převýchova“ jedinců, kteří ze společnosti vybočovali. Přístup sociálních pracovníků ke klientům ale začíná měnit v pomoc a snahu mírnit sociální problémy.

Sociální práce byla již chápána jako disciplína, která si žádá znalých pracovníků, ale nikoliv jako odborná profese. Dnešní pojetí sociální práce vyžaduje profesionální přístup. S tím korespondují i standardy kvality, kde se standard číslo 6 zabývá profesionálním rozvojem zaměstnanců.

Z výše uvedeného i z dějinných souvislostí je zřejmé, že před rokem 1989 byla Československá socialistická republika centrálně řízeným Upřednostňována a posilována byla institucionální péče dětí, které nemohly být vychovávány ve vlastní rodině. Zastírala se existence sociálních problémů, ale i problematika jedinců s postižením. Děti psychicky či fyzicky nemocné, děti s poruchou osobnosti či pouhou „hyperaktivitou“ (pojem v té době neznámý) byly odebírány se svého přirozeného prostředí a žádoucí bylo umístit je do ústavu.

Tehdejší systém vytvářel „jakési neurčité kategorie svěřenců, obyvatel, ubytovaných či osob, jejichž život se nachází v rozporu se zájmy socialistické reality“ (Čámský, Sembdner, Krutilová, 2011, str. 11).

Až v listopadu 2012 se v zákoně o sociálně-právní ochraně poprvé objevilo ustanovení, které dává za povinnost přijmout opatření na ochranu dětí tak, aby byl a priori zajištěn vývoj v rodinném prostředí. Pokud to není možné,

tak v náhradním rodinném prostředí. Tím je bráněno jakémusi automatickému umístění dětí v ústavní péči (zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 4, § 9a odst. 2).

Na výše popsaném vývoj je patrné, že před rokem 1989 byla dostatečně propracována legislativa. Byla však odrazem tehdejších poměrů společnosti. Dostupná ale byla všem občanům. Právě dostupnost sociálně-právní ochrany dětí je první povinností, kterou aktuálně ukládají standardy kvality SPOD.

4.2 Vývoj sociálně-právní ochrany po roce 1989

Zlomovým okamžikem ve vývoji sociální práce lze vnímat rok 1989. Sametová revoluce přinesla nejen změnu politického systému, ale změnilo se výrazně i složení společnosti. S tím zároveň se začaly objevovat nové sociální jevy, na které bylo třeba reagovat legislativními opatřeními.

Na vývoj sociálně právní ochrany dětí v České republice mělo vliv přijetí Úmluvy o právech dítěte, která byla Českou a Slovenskou Federativní Republikou podepsána v New Yorku dne 30. září 1990 a v platnost vstoupila dne 6. 2. 1991. V témže roce byla v Madridu podepsána Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Ratifikací mezinárodních úmluv Českou republikou došlo i ke změnám příslušných zákonů. Novela rodinného práva z roku 1992 přinesla výrazné změny v úpravě rodinných vztahů. Upravovala, mimo jiné, vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí, otázku určení otcovství i osvojení či poručenství. Vzhledem k tomu, že v té době ještě neexistoval zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, bylo rodinné právo stěžejní právní normou pro činnost oddělení péče o děti, která byla součástí národních výborů.

Dalším význačným krokem k ochraně práv dětí byla ratifikace Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Tato byla v Haagu přijata dne 25. 10. 1980. Za ČSFR byla úmluva podepsána až 28. 12. 1992, ale ratifikována byla až 15. 12. 1997. V platnost vstoupila dne 1. 3. 1998.

Nálezem Ústavního soudu č. 72 ze dne 28. března 1995 byla zrušena některá ustanovení zákona o rodině č. 94/1963 a s tím související ustanovení § 19 zákona č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení. V praxi to znamenalo posílení rodičovských práv. Odloučení dětí od rodičů bylo nadále možné provést jen rozhodnutím soudu. Okresním úřadům byla odebrána možnost uložit předběžné opatření. Zároveň s tím muselo zákonitě dojít k novele občanského soudního řádu. Konkrétně šlo o novelu č. 238/1995, která nabyla účinnosti 1. 1. 1996. Zde bylo v § 74 uvedeno, že k nařízení předběžného opatření je příslušný soud a § 76a řešil situaci dítěte, které se ocitlo „bez jakékoliv péče nebo jeho život nebo příznivý vývoj je vážně ohrožen nebo narušen“. Pouze předseda senátu má oprávnění v takové situaci vydat předběžné opatření.

Reakcí na změny byla i novela zákona o rodině č. 91/1998. Současně s tím došlo k novelizaci dalších právních norem, například občanského zákoníku nebo zákona č. 367/1990 Sb., o obcích. Nutností byla i novela občanského soudního řádu, která navazovala na změny zákona o rodině.

Mezi výrazné změny vztahující se k právním záležitostem dětí lze zahrnout například § 24a, kterým je prvně upravena možnost rozvodu rodičů dohodou. Soud již nemusel a priori rozhodovat, ale pouze schválil rodiči navrhovanou dohodu. Zároveň již nebyla nutnost rozhodovat mezi péčí otce či matky, respektive o výhradní péči jednoho z rodičů, ale byla možnost svěřit dítě do střídavé či společné péče rodičů.

Dále tento zákon dával možnost úpravy styku nejen druhému z rodičů, jemuž nebylo dítě svěřeno do péče, ale i prarodičům a sourozencům. Zároveň je zde i průlomové ustanovení §27 odst. 2, které říká, že „pokud ten z rodičů, kterému bylo dítě svěřeno do péče, brání oprávněnému rodiči bezdůvodně ve styku, je tato skutečnost důvodem pro nové rozhodnutí soudu o výchovných poměrech“. Tato opatření opět posilují ochranu práv dětí

V odstavci 3 §31 výše uvedeného zákona o rodině je také uvedeno, že „dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje“.

Toto ustanovení je výrazným posunem k právům dítěte a takto definována rodičovská zodpovědnost byla ponechána ve všech dalších novelách zákona o rodině, přičemž již nebyl zdůrazněn prospěch společnosti, ale vždy zájem dětí.

Nadpis hlavy druhé novely zákona o rodině z roku 1998 již nezněl „účast společnosti při výkonu práva povinností rodičů“, ale byl nahrazen nadpisem „sociálně právní ochrana dětí“. Ustanovení této části zákona o rodině se stalo základem pro vznik zcela nového a průlomového zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ze dne 9. 12. 1999, který nabyl účinnosti dnem 1. 4. 2000.

Tento zákon je zaměřen na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti či nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Dále na děti, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů, vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin či byl trestný čin spáchán na nich, nebo opakovaně páchají přestupky nebo se dopouštějí útěků od rodičů (§6).

Tento zákon byl od roku 1999 několikrát novelizován, protože bylo nutné často reagovat na aktuální potřeby společnosti. A to nejen v souvislosti s novými sociálními jevy, ale i s přijetím mezinárodních dokumentů. Lze zmínit například ratifikaci Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a

opatření k ochraně dětí z roku 2000, Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství a Evropská úmluva o výkonu práv dětí z 2001 a Úmluva o styku s dětmi z roku 2004.

Jedna z novel zákona o sociálně-právní ochrany dětí reagovala na vznik krajských úřadů. V roce 2001 byl mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí nově začleněn i krajský úřad. Toto opatření souviselo s připravovanou reformou státní správy a ukončením činnosti okresních úřadů k 1. 1. 2003. Zákonem č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů přestaly být okresní úřady stěžejním orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Výkon činností okresních byl přenesen na obecní úřady obce s rozšířenou působností. A to včetně sociálně-právní ochrany dětí

Po reformě státní správy a převodu výkonu činností sociálně-právní ochrany dětí na obecní úřady obce s rozšířenou působností došlo v praxi k negativní jevu, kterým byla kumulace funkcí. Pracovníci vykonávající sociálně-právní ochranu dětí, kteří byli delimitováni na obce, měli často v pracovní náplni další úkoly týkající se výkonu samosprávy obce i zajištění výkonu státní správy. Tento nežádoucí přístup byl vyřešen až novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2012, kdy byla dána orgánům sociálně-právní ochrany dětí povinnost řídit se od 31. 12. 2014 **standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při výkonu a poskytování ochrany orgány sociálně-právní ochrany dětí**. Standardem číslo 4c je dáno, že pracovní pozice musí být výlučně vymezena výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

K další výrazné novele zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí došlo v roce 2006. Opět jí byly posíleny práva dětí a zároveň došlo k posílení kompetencí pracovníků orgánů SPOD.

Jednalo se například o povinnost pracovníků OSPOD informovat děti o všech závažných věcech, které se týkají jeho osoby, pokud jsou schopny s ohledem na svoji rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam takového rozhodnutí (§8). Dále byla legislativně tímto zákonem vymezena pěstounská

péče na přechodnou dobu či zvýšena frekvence povinných návštěv sociálních pracovníků u dětí umístěných v ústavním zařízení a jejich rodičů.

V roce 2007 vydalo MPSV metodické informace pro orgány SPOD obecních úřadů obcí s rozšířenou působností o podmínkách držení pracovní pohotovosti mimo stanovený rozsah pracovních směn. A to z důvodu, že by mimo pracovní směnu došlo k bezprostřednímu ohrožení dítěte a bylo nutné podat návrh na vydání předběžného opatření dle §76a o. s. ř. Tato pracovní pohotovost byla na základě stanoviska MPSV zajišťována orgánem SPOD tehdejšího okresního úřadu již od roku 2001, ale až v roce 2007 byly ze strany MPSV sděleny konkrétní podmínky, v souladu se zákoníkem práce. Zákonem tato povinnost však upravena nebyla.

Povinnost zajistit osobní výkon sociálně-právní ochrany dětí mimo pracovní dobu každý pracovní den a ve dnech pracovního klidu je pevně dána zákonem až s povinností plnit standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí. A to kritériem standardu číslo 1b.

Další významnou a také nerozsáhlejší změnou prošel zákon o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2012, přestože do té doby byl každý rok alespoň jednou tento zákon opět novelizován. Jedná se o novelu č. 401/2012, která vešla v účinnost 1. 1. 2013. Jedním z prvotních ustanovení je dáno, že nikoliv již pouze zájem a blaho dítěte, je předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí, ale též „ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči“ (§ 5). Zde je patrný výrazný posun k posílení práv dětí a jejich rodičů.

Za tímto účelem byly zcela nově zavedeny povinnosti pro pracovníky orgánu SPOD obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, kterými jsou:

- Pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, kdy jde především o posouzení, zda se nejedná o děti:
 - jehož rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti nebo nevykonávají či zneužívají své rodičovské odpovědnosti;
 - které jsou svěřeny do výchovy jiné osobě, než rodiči;

- vedou zahálčivý nebo nemravný život, páchají přestupky nebo protiprávní činnost;
 - opakovaně se dopouštějí útěků od rodičů;
 - je na nich spáchán trestný čin nebo jsou ohroženy násilím mezi rodiči;
 - jsou opakovaně umísťovány na žádost rodičů do zařízení poskytující nepřetržitou péči;
 - jsou žadateli o azyl.
- Na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny zpracovat individuální plán ochrany dítěte.
 - Pořádat případové konference.
 - Udělit napomenutí, stanovit dohled nebo uložit omezení (což bylo doposud v kompetenci obecních úřadů).
 - Uložit rodičům povinnost účastnit se setkání s mediátorem nebo terapie.

Zároveň jim byla odebrána pravomoc vydávat rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo pěstounů, což již od 1. 1. 2014 přísluší pouze soudům.

2. Vedení spisové dokumentace

O každém dítěti, které se dostává do evidence SPOD, je vedena spisová dokumentace, jak již bylo zmíněno výše. Rozsah a forma zpracování údajů byla poprvé upravena roku 2000, kdy byla spisová dokumentace vedena dle Instrukce MPSV č. j. : 21-12242/2000 ze dne 15 března 2000, kterou byl stanoven rozsah evidence dětí a obsah spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a obsah spisové dokumentace o žadatelích o osvojení a o svěřeni dítěte do pěstounské péče. A to tak, že při přijetí dítěte do péče je založena spisová dokumentace pod spisovou značkou Om (pro děti s trvalým bydlištěm na území správního obvodu obecního úřadu obce s rozšířenou působností) či Nom (pro děti, které nemají trvalé bydliště na území správního obvodu) a za ní následuje pořadové číslo zápisu do rejstříku, lomené posledním dvojčíslím roku

založení. Takto založený spis byl veden na OSPOD až do zletilosti dítěte a poté byl předán k archivaci dle spisové služby. V průběhu let se veškeré písemnosti vkládaly do takto založeného spisu a tím byla dokumentace kompletní. Tato instrukce kopírovala faktický způsob vedení spisové dokumentace, který byl používán do roku 2000.

V souvislosti se změnou legislativy došlo i ke změnám ve vedení spisové dokumentace dětí, která je vedena orgány sociálně-právní ochrany dětí. Dne 1. 1. 2014 vešla v účinnost směrnice MPSV č.j. . 2013/26780-21, která zcela změnila dosavadní způsob pro vedení a rozsah spisové dokumentace, která již není kompletně vedena od zařazení dítěte do evidence až do jeho zletilosti, ale spisy jsou uzavírány a odkládány po ukončení důvodu pro který byly založeny a při každém dalším úkonu je zakládán spis nový. Spisová dokumentace se tak může stávat zcela nepřehlednou a nekompletní, obzvláště pro nově příchozí pracovníky, kteří nemají možnost si některé skutečnosti vybavit ze zažité praxe. Tato může být v praxi vnímáno jako nárůst administrativy. Ověření této skutečnosti je součástí této diplomové práce.

Na pozadí vývoje sociální práce a posilování práv dětí ve společnosti lze vnímat i vývoj sociálně-právní ochrany dětí a s tím související zavedení standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí. Vnímat lze také zvyšující se požadavky profesionálního přístupu a kvalitního výkonu sociální práce.